

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1900. Andra Kammaren. N:o 35.

Torsdagen den 5 april.

Kl. 7 e. m.

Kammarens förhandlingar leddes af herr vice talmannen.

§ 1.

Fortsattes öfverläggningen angående statsutskottets utlåtande n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet, punkten 90, angående anslag till inrättande af en teknisk elementarskola inom Västernorrlands län; och lemnades dervid enligt förut skedd anteckning ordet till:

*Angående
anslag till
inrättande af
en teknisk
elementarskola
inom Vester-
norrlands län.*

Herr Kardell, som anförde: Herr vice talman! Mina herrar! Jag har underskrifvit herr Arhusianders motion, icke så mycket på den grund att Sundsvall ligger lämpligare till för Jemtlands län och norra Helsingland, hvilket Sundsvall visserligen gör, utan emedan jag anser de tekniska läroverken böra förläggas till det industriella och kommersiella lifvets hufvudpunkter. En sådan industriel och kommersiel hufvudpunkt är utan tvifvel Sundsvall. Ja, man skulle kunna säga, att Sundsvall i detta hänseende är Norrlands hufvudstad, om man nemligen ser bort från det långt söderut belägna Gefle. I öfverensstämmelse dermed förklarade den komité, som år 1874 ned-sattes för att afgifva utlåtande och förslag angående den lägre tekniska undervisningen i vårt land, enhälligt och utan meningsskiljaktighet, att rätta orten för förläggande af ett tekniskt läroverk i Norrland vore Sundsvall och icke Hernösand. Der yttrades ej ens ett ord om Hernösand.

I öfverensstämmelse med den princip, jag nyss nämnde, har förut den lägre tekniska undervisningen ordnats i vårt land. Hvad södra Sverige beträffar, har det fått sin tekniska skola förlagd till den stora och folkrika industristaden Malmö, icke till den lärda staden Lund. Sydvestra Sverige har fått sin tekniska skola förlagd till den stora industristaden Borås och icke till den lärda staden Venersborg; syd-östra Sverige har sitt tekniska läroverk förlagdt till den stora och

Angående
anslag till
inrättande af
en teknisk
elementarskola
inom Vester-
norrlände län.
(Forts.)

lifliga industristaden Norrköping i stället för till den lugna biskopsstaden Linköping; och hvad mellersta Sverige beträffar, är dess tekniska läroverk förlagdt till den i kommersielt och industrielt hänseende framstående staden Örebro och icke till någon af de lärda städerna i granskapet. På samma sätt borde väl saken ordnas äfven i Norrland, så att der den tekniska skolan förlades till Sundsvall.

Det är gifvet, att en vexcelverkan bör vara rådande mellan läroverken och deras omgifningar; och jag tror, att en bättre vexcelverkan mellan detta tekniska läroverk och dess omgifningar kan väntas i Sundsvall än i Hernösand.

Här har talats åtskilligt om lefnadskostnaderna i dessa båda städer och sagts, att de skulle i Sundsvall vara så höga i jmförelse med hvad fallet vore i Hernösand. Ja, det är nu ett faktum, att det är dyrt att lefva i de norrländska städerna i allmänhet; och hvad dessa båda städer beträffar, tror jag att de i det hänseendet kunna, så att säga, taga hvarandra i hand. Jag har af personer, på hvilkas uppgifter jag anser mig kunna fullkomligt lita, hört, att Hernösand i afseende å lefnadskostnaderna för åtminstone den fattigare befolkningen icke står Sundsvall efter, utan snarare på samma nivå.

För öfrigt är det i en stor stad visserligen dyrt att lefva för många, men det finnes dock tillfälle för myndigheterna att så ordna, att det blir jmförelsevis billigt att lefva för den fattigare befolkningen. Här i Stockholm är det ju i allmänhet mycket dyrt att lefva, men man kan dock lefva billigt här och billigare än i de flesta andra städer, om man blott känner förhållandena. Så är det också ordnad i de flesta andra större städer.

Här har talats om att en teknisk skola skulle upprättas i Gefle och att Sundsvall då komme att ligga i södra utkanten af det område, som skulle skicka elever till det nu föreslagna läroverket i Sundsvall. Jag tror emellertid icke, att så komme att ske; ty det är gifvet, att hela norra Helsingland och hela Jemtlands län komme att fortfarande sända sina elever till Sundsvall och icke till Gefle. Och kommer, som antagligt är, ett tekniskt läroverk med tiden till stånd i Luleå — det är redan fråga derom — så blir det ännu klarare och naturligare, att den tekniska skolan för mellersta Norrland har sin rätta plats i Sundsvall och icke i Hernösand.

Hvad frågan om lärarekrafterna beträffar, så tror jag ej, att derom behöfver talas här vid lag; ty det kommer nog att finnas tillräckliga lärarekrafter, vare sig man förlägger skolan till Sundsvall eller Hernösand. Det finnes både realläroverk och andra dermed jmförliga undervisningsanstalter i Sundsvall, hvilka nog skulle kunna förse den nya tekniska skolan med lärarekrafter — derom är jag öfvertygad.

Jag ställer mig afgjordt på Sundsvalls sida, i det jag anser att, då det är fråga om att inrätta en sådan teknisk skola deruppe, man bör föredraga den lifliga och raskt framåtskridande staden vid Selångers åns utlopp framför staden på Hernön.

Jag ber, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan om förläggande af det föreslagna tekniska elementarläroverket till Sundsvall.

Herr Byström: Herr talman! Jag ber att få säga ett par ord rörande detta ärende. Om de norrländingar eller ledamöter af kammaren, som förnämligast beröras af denna fråga, nemligen de som äro från Jemtland, Medelpad, Ångermanland och landskapen der norr om, finge sjelfva afgöra densamma, så tror jag, att de till plats för denna skola skulle välja Hernösand, och hvarför då ej låta dem få skolan förlagd der? Ser jag på den kongl. propositionen, så finner jag, att det är tre städer, som likasom täflat härvidlag, nemligen Örnsköldsvik, Hernösand och Sundsvall; och detta synes mig då gifva en fingervisning om att den stad af dessa, som ligger mellerst, bör vara den gyllene medelpunkten.

Här har dessutom påpekats, att lärarekrafter skulle lättare erhållas i residensstaden och att lefnadskostnaderna äro billigare i Hernösand än i Sundsvall, och det bör ju betyda något. För min del, som genuin ångermanlänning, anser äfven jag Hernösand vara den lämpligaste platsen för skolan.

Man har här talat om att Sundsvall egde företrädet af en större industri, och då nämnt, bland annat, att der finnas sju ölbrggerier. Ja, för mig har det skälet om bryggerierna verkligen icke någon öfvertygande kraft.

Jag vill ej, herr talman, vidare yttra mig i frågan; och jag har blott velat få till kammarens protokoll antecknad, att jag för min del kommer att rösta för den tekniska elementarskolans förläggande till Hernösand, enär de skäl, som derfor anförts, synas mig mera talande än de, som anförts till förmån för Sundsvall. Jag yrkar afslag å utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Claëson: Såsom herrarne behagade fiuna af det statsrådsprotokoll, hvilket åtföljer den kongl. propositionen, har jag der för min del uttalat, att den viktigaste frågan härvidlag är den, att Norrland får en teknisk elementarskola. Och vidare har jag till statsrådsprotokollet yttrat, att svårare vore att afgöra, till hvilken stad skolan lämpligast borde förläggas. Jag tänkte härvid på Hernösand eller Sundsvall, ty det är ju mellan dessa båda städer, som striden stått och fortfarande står. Men så tillägger jag då, att "på af stadsfullmäktige i Hernösand anförda skäl och särskildt med hänsyn till lättheten att i denna stad erhålla lärare i sådana ämnen, som endast med ett fåtal timmar i veckan inginge i skolans undervisningsplan och som derfor måste skötas af extra lärare", jag för min del tillstyrkte skolans förläggande till Hernösand. Som kammaren väl har sig bekant, finnes i Sundsvall ett högre allmänt läroverk, fullständigt å reallinien. Det allmänna läroverket i Hernösand är redan nu fullständigt på latinlinien och blir genom det beslut, som Riksdagen i dag fattat, snart fullständigt äfven på reallinien. Vidare finnes i Hernösand folkskolelärareseminarium; och dessutom har staten der en navigationsskola. För min del har jag trott att, när nu fråga var om inrättande af en teknisk elementarskola i Norrland, det borde vara ett önskemål att förlägga den i den nordligare af dessa båda städer. Här har visserligen talats om att en

*Angående
anslag till
inrättande af
en teknisk
elementarskola
inom Vester-
norrlands län.*

(Forts.)

Angående
anslag till
inrättande af
en teknisk
elementarskola
inom Vester-
norrlands län.
(Forts.)

teknisk elementarskola inom kort skulle upprättas i Luleå; men den frågan står ju ännu i fjerran och jag vet icke, om det kan vara skäl att nu bygga derpå. Hernösand är af de båda föreslagna städerna den nordligaste och den för Norrland mera centrala.

Sedan den kongl. propositionen afläts, har tillkommit ett skäl, som ytterligare öfvertygat mig om lämpligheten att förlägga skolan till Hernösand, det skälet nemligen, att fråga blifvit väckt — och, efter hvad jag tror, avancerat ganska långt — om upprättande i Gefte af en teknisk läroanstalt, baserad hufvudsakligen på redan befintliga donationsmedel, nemligen den Murénska fonden.

Så har slutligen i dag tillkommit ett skäl, som jag ber kammaren behjerta, nemligen det, att Första Kammaren redan med ganska stor pluralitet för sin del bestämt, att denna tekniska elementarskola skall förläggas till Hernösand.

Jag ber därför att få tillstyrka kammaren att fatta beslut om skolans förläggande till Hernösand.

Herr Centerwall: Herr talman! Den fråga, som föreligger här, är en strid mellan två städer, och sådana strider äro lika svåra att afgöra som en strid mellan två menniskor, som båda två hafva goda skäl och åt hvilka båda man gerna ville gifva så mycken rätt som möjligt. För mig har dock saken ställt sig så, att medan den gamla, aktningvärda och berömda staden Hernösand icke har något annat att komma med än dessa goda egenskaper och så när som på realinien fullständigt läroverk, så har Sundsvall något bättre att bjuda i sin egenskap af att vara en modern, hastigt uppblomstrande stad, som utan tvifvel inom en kort framtid blir Norrlands förnämsta stad, eller åtminstone kommer att upptaga täflan med den, som hittills varit den förnämsta. För mig är detta ett bestämmande skäl. Det som skall lefva och blomstra, det skall lefva i och genom något annat, som lefver och blomstrar och har framtid för sig, det får icke bindas vid någoting sådant, som, om man också icke kan säga att det går tillbaka, man likväl icke heller är säker på att det går framåt. Derfor har idén att lägga denna tekniska skola i Sundsvall tilltalat mig. Jag erkänner, i likhet med hvad andra sagt här i dag, att det i alla fall är en öfvergångsåtgärd, ty utan tvifvel kommer den dag, då öfre Norrland har utvecklat sig på det sätt, att vi äfven der få tänka icke allenast på en teknisk skola, utan på mycket mera i teknisk väg. Men som herr statsrådet nyss påpekade, blir det en senare fråga, och den fråga, som nu föreligger, gäller blott, hvilken af dessa två städer man skall välja.

En talare, som på förmiddagen mycket lifligt förordade Hernösand, yttrade bland andra skäl, som han anförde för sin åsigt, det, att söder om Sundsvall lågo *bara* tre städer, under det att norr derom lågo så och så många städer. Jag tog då en statskalender och gjorde en hastig addition — jag vill icke göra uträkning på att den var absolut korrekt — och fann, att *bara* de tre städerna söder om Sundsvall hade ett sammanlagdt invånareantal af 43,000, under det att de, som lågo norr om Sundsvall, tillsammans endast hade cirka 27,000 invånare.

I så fall ligger hvarken Sundsvall eller Hernösand i midten, så att den synpunkten kan man lemna alldeles ur räkningen. Men är det så, att man skall fästa afseende vid de södra städerna, så ligger Sundsvall dem närmare, och det finnes därför större förhoppning, att man från dem sänder de barn, som skola utbildas i den vägen, till Sundsvall än till Hernösand, ehuru jag villigt medgifver, att vägen mellan dessa städer ej är så lång, att skilnaden dervidlag kan blifva så stor.

*Angående
anslag till
inrättade af
en teknisk
elementarskola
inom Vester-
norrlands län.
(Fort.)*

Vidare har man sagt, och det har särskildt betonats mycket skarpt, att det skulle vara billigare att lefva i Hernösand än i Sundsvall. Ja, mina herrar, det var en högt ärad talare i denna kammare, som för ett par år sedan från denna plats sade: Vi ha så godt om mil i Norrland. Jag kan säga eu annan sak, och det är, att vi ha godt om utgifter och kostnader i Norrland. I det fallet kan således den ena staden vara lika god som den andra, skilnaden mellan Hernösand, Sundsvall, Söderhamn och Gefle kan i det hänseendet vara högst obetydlig; likväl medgifver jag, att det är billigare att lefva i städerna längre norrut med undantag af Luleå.

Man har också antydt, att det skulle vara nyttigare för den studerande ungdomen — det är här mycket unga pojkar, som det är fråga om — att vara i en mindre stad än i en större. Ja, mina herrar, hvarför skicka då vi, som bo i landsorten, med stor kostnad och stort besvär våra söner att studera i de stora städerna, till Stockholm, Berlin eller Paris? Jo, därför att vi anse, att om en större stad har sina frestelser, så har den också stora fördelar. Man lär sig icke blott genom att studera i böcker och vid läroanstalter, utan äfven af hvad man hör och ser, och detta gör man mera i en större stad än i en mindre. Jag vill nu icke påstå, att Sundsvall för närvarande är en så stor stad, att man der skulle kunna få lära sig något alldeles särskildt, utan jag vill endast erinra om att Sundsvall har alla utvecklingsmöjligheter, såsom jag redan antydt i början af mitt anförande, och det kommer sannolikt att blifva, om icke Norrlands största, så dock dess andra stad.

Äfven i öfrigt har det, som här anförts mot Sundsvall, icke kunnat öfvertyga mig, utan jag ber att på de skäl, som jag här angifvit och som kanske bättre framförts af andra talare, få yrka på att Sundsvall måtte blifva den ort, dit detta tekniska läroverk för-lägges.

Men det är äfven något annat, som jag här vill framställa yrkande på. I fall denna kammare skulle besluta, att det föreslagna tekniska läroverket skall ligga i Sundsvall, skulle möjligtvis konstitutionella svårigheter kunna yppa sig, då både Första och Andra Kammaren beviljat samma summa, och skilnaden i besluten endast gäller läget af skolan, i det olika städer blifvit utsedda. Jag tillåter mig därför att framställa det yrkandet, att Riksdagen måtte till ett tekniskt läroverk i Sundsvall anslå 9,000 kronor.

Herr talman, jag anhåller om proposition på bifall till detta förslag.

Herr Kvarnzelius: Jag antager, att Kongl. Maj:t egnat denna fråga en ingående och allsidig pröfning. Men trots den utredning,

Angående
anslag till
inrättande af
en teknisk
elementarskola
inom Vester-
norrlands län.
(Forts.)

Kongl. Maj:t gifvit, har det för Kongl. Maj:t varit svårt att afgöra, hvar det nu föreslagna tekniska läroverket skulle förläggas, och Kongl. Maj:t har tillgripit den utvägen att föredraga Hernösand på den grund, att det der skulle vara lättare att få extra lärarekrafter. Detta är sålunda skälet till att vågskålen vägt öfver till förmån för denna stad. Sedermera har genom enskild motionär och på annat sätt framvisats, att äfven i Sundsvall tillräckligt antal extra lärarekrafter skulle stå till läroverkets förfogande, och efter en allsidig, fullt opartisk utredning har utskottet kommit till den uppfattningen, att Sundsvall är rätta platsen. Jag tror därför, att kammaren med fullt förtroende till utskottet skulle med godt samvete kunna följa utskottet i den nu föreliggande frågan.

Det har framhållits, och det med rätta, att en dylik läroanstalt bör ligga på en plats, der den kan göra största nyttan. Det är alldeles naturligt, att hvar man än lägger en skola, kommer det största antalet af de elever, som besöka skolan, från den närmast omkringliggande trakten; sålunda, om den är folkrik, blir elevantalet stort och tvärtom. Sundsvall har nu ungefärligen jemnt dubbelt så stort invånareantal som Hernösand. Dertill kommer, att på grund af den stora industriella verksamhet, som är koncentrerad i Sundsvall och närmaste omnejden, de kommuner, som ligga i närheten af staden, äro mycket folkrika; der finnes på en mils omkrets icke mindre än c:a 40,000 personer, och man kan då tänka sig den lifliga tillströmning till läroverket, som skall komma från denna kring Sundsvall liggande trakt. För de skolynglingar från aflägsnare belägna trakter, som komma att besöka läroverket, spelar det väl icke så synnerligen stor rol, om de fara en fyra mil längre eller kortare väg, ty i Norrland med dess stora afstånd har man den föreställningen, att en mil mer eller mindre icke gör så mycket. Om en skolyngling i t. ex. Långsele far till Sundsvall i stället för till Hernösand, blir biljetten icke derigenom så mycket dyrare, att den omständigheten bör hafva något inflytande på hvar skolan skall vara belägen; hufvudsaken är ju, att den på bästa sätt kommer att gagna vår industri och tekniska utveckling.

Det har påpekats af en föregående talare, att Sundsvalls affärsförhållanden vore vanskliga, på grund deraf att de berodde på de olika konjunkturerna, medan Hernösand i detta afseende skulle vara mera stabilt på grund af den tjenstemannakår, som bodde der, och förhållandena der vore mera tillförlitliga och icke utsatta för några stora rubbningar. Jag tror dock, att kammaren kan vara lugn för att den ekonomiska jemvigten i Sundsvall icke äfventyras af några sådana rubbningar; den är nog fullt ut lika god i Sundsvall som i Hernösand.

Det har sagts, att kommunikationerna skulle vara bättre till Hernösand, men hvar och en som är aldrig så litet inne i förhållandena kan konstatera, att kommunikationerna äro fullt ut lika bra, ja bättre till Sundsvall än till Hernösand.

Här har äfven talats om lefnadskostnaderna i de båda städerna. Dessa äro emellertid enahanda i dem båda, i det inackorderingspriset såväl i Hernösand som Sundsvall uppgår till omkring 45 kronor. Det

torde derfor icke vara fullt riktigt att söka bibringa någon den uppfattningen, att förhållandena i detta hänseende vore till nackdel för Sundsvall.

Jag ber att få yrka bifall till herr Arhusianders motion.

Herr von Friesen: Jag tror, att det med skäl kan sägas, att de af oss inom utskottet, som varit med om utskottets förslag, ingalunda tagit hänsyn till den ena eller andra ortens intressen. Jag tror, att det uteslutande är af den önskan, att den tekniska elementarskola, som skall inrättas, skulle komma att föra ett kraftigt lif, så att den icke af en eller annan orsak skulle domna bort och göra mindre nytta än hvad den kunde och borde göra, som vi ansett, att den borde förläggas till den trakt, der det starkaste ekonomiska lifvet pulserar och der befolkningen är tätast. Vi trodde, att skolan på det sättet skulle få den största tillförseln af lärjungar, och att det intresse, skolan hade att bevaka, äfven skulle få den bästa näring. Det är anledningen, hvarför vi föreslagit, att skolan skulle förläggas till Sundsvall.

Vi ha icke trott, att det skäl, som i statsrådsprotokollet anförts för skolans förläggande till Hernösand, hade någon betydelse. När vi sågo, huru ett tekniskt elementarläroverk kan trifvas i Borås, der det endast finnes ett lägre elementarläroverk, togo vi för gifvet, att ett tekniskt läroverk också skulle kunna trifvas i Sundsvall, der det finnes ett högre elementarläroverk. Jag tror för öfrigt, att skolans behof af lärarekrafter helst bör tillgodoses genom dess egna lärare och icke genom lån af lärare från annat håll. Det skälet trodde vi således icke vara af någon afgörande betydelse. Det låter ju bra att anföra det skälet, ty förhållandet är, att om man jemför antalet lärare i Hernösand med antalet lärare i Sundsvall, så befinnes det, att detta antal är högre i Hernösand än i Sundsvall, men någon betydelse, när det gäller skolans förläggande till den ena eller den andra orten, har det icke.

Som sagdt, vi ha trott, att man skall få den största valutau, om jag så må säga, af skolan, om den förlägges till Sundsvall. Och detta är grunden till vårt förordande af den staden. Jag ber således fortfarande att få hålla på att den tekniska elementarskola, om hvilken nu är fråga, måtte förläggas till Sundsvall.

Emellertid, för att de båda punkterna skola bättre samarbetas, föreslår jag, att kammarens beslut måtte erhålla, visserligen i sak samma lydelse, som i utskottets framställning är förordad, men till formen något annorlunda affattad. Jag föreslår således: "att Riksdagen med anledning af Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning samt herr Arhusianders förevarande motion, må — under vilkor att Sundsvalls stad såväl, i enlighet med af dess stadsfullmäktige gjordt erbjudande, för en teknisk elementarskola bekostar nödiga och efter nutidens kraf fullt lämpliga lokaler uti särskild för ändamålet uppförd byggnad & välbelägen tomt och medgifver rätt till fri vattenförbrukning, som ock för framtiden underhåller byggnaden samt anskafrar och kostnadsfritt tillhandahåller tillräcklig lokal för skolan, intill dess berörda särskilda läroverkshus kunnat blifva färdigt och åt skolan upp-

Angående
anslag till
inrättande af
en teknisk
elementarskola
inom Vester-
svorrlands län.
(Forts.)

Angående
anslag till
inrättande af
en teknisk
elementarskola
inom Vester-
norrlands län.
(Forts.)

låtet — för inrättande af en första årsklass af en teknisk elementarskola i Sundsvall från början af höstterminen 1901 på extra stat för samma år bevilja ett anslag af 9,900 kronor.“

Skälet, hvarför jag tar summan något annorlunda än statsutskottet i sitt förslag hemställt, är redan af en föregående talare angifvet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till detta mitt förslag.

Häruti instämde herr *Zetterstrand*.

Herr Centerwall: Herr talman! Jag skall be, att under nuvarande förhållanden få ta tillbaka mitt förslag och instämma med herr von Friesen.

Herr Ernst Carlson: Herr talman, mina herrar! Utaf den här förda diskussionen framgår klart, synes mig, att det ekonomiska lifvet pulserar särdeles starkt i det unga Norrland. Två af dess lifskraftiga, uppblomstrande städer, Hernösand och Sundsvall, formligen slåss om den nya tekniska skola, som är afsedd att dit förläggas. Vi ha förut bombarderats med broschyrer, der hvar och en författare kämpat till förmån för sin stad. Vi ha sedan här hört de särskilda städernas representanter med stor ifver upprepa de fördelar, som å ömse håll stå till buds för den nya skolan.

Jag har uppmärksamt lyssnat till meningsutbytet och tror, att det kan finnas goda skäl att förlägga ett tekniskt läroverk såväl till den ena som till den andra platsen. I framtiden skulle man måhända kunna hoppas, att dessa städer finge hvar sitt tekniska läroverk. Nu är emellertid endast fråga om *ett* sådant läroverk, och då har jag tyckt mig finna, att de starkaste skälen tala för Sundsvall. Denna stad kan visserligen icke, såsom en talare framhöll, kallas den geografiska medelpunkten för Norrland; dertill ligger den, liksom Hernösand, alltför sydligt. Men med afseende på det kommersiella och industriella lifvet är Sundsvall afgjort redan nu och blir för hvarje dag alltmera det uppåtsträfvande Norrlands medelpunkt. Det bör således vara den stad, som först kommer i fråga, när det gäller att välja plats för ett nytt tekniskt läroverk för Norrland. Der finnas nemligen de bästa förutsättningarna för att en dylik anstalt skall trifvas och blifva till gagn.

Dessutom få vi, mina herrar, söka skipa någon rättvisa. Jag vill erinra derom, att vi på förmiddagen i dag gifvit Hernösands läroverk en reallinie. Skola vi nu på eftermiddagen äfven gifva Hernösand en teknisk skola? Bör icke då snarare Sundsvall ihågkommas, så mycket mer som viktiga sakskalet tala härför?

Nu har sagts, att Första Kammaren redan beslutat att förlägga ifrågavarande tekniska läroverk till Hernösand. Men, mina herrar, böra icke vi här i kammaren i en sådan fråga uppträda sjelfständigt? Skola vi låta bestämma oss af den omständigheten, att Första Kammaren fattat beslut i en viss rigtning? Visserligen är det sant, att den politiska atmosfären i dessa dagar är laddad med elektricitet; men den ärade statsutskottsledamot, som nyss talade från stockholmsbänken, har detta afseende gifvit oss en liten åskledare i det förslag han fram-

stälde, hvori han för att trygga gemensam votering i frågan endast afprutade 100 kronor å anslaget för det tekniska läroverkets förläggande till Sundsvall.

På de skäl jag i korthet anført och i öfrigt åberopande hvad i statsutskottets utlåtande andragits ber jag alltså, herr talman, att få yrka bifall till herr von Friesens förslag.

Angående anslag till inrättande af en teknisk elementarskola inom Västernorrlands län.
(Forts.)

Herr Arhusiander: Jag skall be att få ändra mitt yrkande och instämma i det förslag, herr von Friesen nyss framstälde.

Herrar *Kardell* och *Kvarnzelius* förenade sig med herr *Arhusiander*.

Herr Öhngren: Herr vice talman, mina herrar! Redan i förmiddags redogjorde jag för Hernösands centrala belägenhet — och jag har sedermera icke blifvit jäfvad uti mitt påstående — och påpekade dervid, huru mycket lättare de längre i norr boende hade för att komma till Hernösand än till Sundsvall.

Jag har heller icke blifvit vederlagd, då jag påstått, att i Hernösand finnas, om icke i lika hög grad som i Sundsvall, så dock alldeles tillräckligt med olika slags fabriker och anläggningar lämpliga till åskådningsmaterial.

Jag vill nu endast erinra om att Kongl. Maj:t i sin proposition föreslagit Hernösand. Statsutskottet har nu visserligen förordat Sundsvall, men granskar man förhållandet närmare, så finner man, att ibland reservanterna återfinnas alla de norrländingar, som inom utskottet deltog i frågans behandling, således de personer, som bäst och närmast känna förhållandena.

Hvad nu beträffar lärarekrafterna, torde väl afsigten med att särskildt betona den goda tillgången på sådana i Hernösand icke vara någon annan än att påvisa lättheten att erhålla vikarierande lärare, när sådana behövas.

Hvad åter vidkommer lefnadsomkostnaderna, så är detta en temligen ömtålig fråga. Jag skall emellertid nu söka fullt bevisa hvad jag förut påstått, nemligen att lefnadsomkostnaderna i Sundsvall äro högre än i Hernösand, och att man följaktligen måste betala mera för inackorderingar i Sundsvall än i Hernösand. Jag vill nu en gång för alla bevisa detta, på det att icke lokalintressena vidare må behöfva käbbla om den saken.

Vi veta sålunda, att det bevillningsfria afdraget i Sundsvall utgör 650 kronor. Det bevillningsfria afdraget har naturligtvis der icke satts till en så hög siffra af någon annan anledning, än att man i Sundsvall ansett ett existensminimum icke kunna åstadkommas med mindre afdrag än 650 kronor. I Hernösand har deremot det bevillningsfria afdraget i allmänhet varit 450 kronor, endast i några få fall under ömmande omständigheter har det varit höjdt.

Eftersom jag hörde, att den ärade representanten från Sundsvalls stad begärde ordet, förmodar jag, att han ämnar framkomma med något intyg från enskilda personer, hvilket jag dock hoppats icke be-

Angående
anslag till
inrättande af
en teknisk
elementarskola
inom Vester-
norrlands län.
(Forts.)

höft förekomma. Emellertid har jag en massa sådana intyg, i fall de skulle behövas. Jag skall nu icke besvara kammaren med att läsa upp mer än ett af dessa. Det är ett bref, som skrivits af en landstingsman i Vesternorrlands län. Det är en person, som väl känner till förhållandena der uppe och som mycket användts inom det kommunala lifvet. Han har sjelf barn, som uppfostrats ömsom i Sundsvall och ömsom i Hernösand. Han har gifvit mig tillåtelse att, om så skulle påfordras, uppgifva hans namn, hvilket jag dock icke skall göra. "Kan H. H. göra någon nytta af dessa i hast sammanräfsade rader, vore godt", säger han. Brevet är för öfrigt i hithörande delar af följande lydelse: "Då jag hör, att sundsvallsborna för striden om tekniska läroverket af kreti och pleti skaffat sig intyg om Sundsvalls förträfflighet äfven beträffande bättre inackorderingspris, beder jag, som haft icke mindre än 7 barn inackorderade ömsom i Sundsvall och ömsom i Hernösand, att i sanningens intresse få intyga, att jag alltid fått betala 5 à 10 kronor i månaden mera i Sundsvall än i Hernösand" — i denna skrivelse förekomma lägre prisuppgifter än i alla de andra intygen, som inkommit till mig — "att, ehuru jag har mer än dubbelt längre väg till Hernösand än till Sundsvall, jag dock slutligen föredragit Hernösand, och det icke blott derför, att inackorderingarna der äro billigare, utan ock, och hufvudsakligen derför, att inackorderingarna äro *bättre* och att barnen der göra större framsteg än i Sundsvall, beroende troligen derpå, att det i Sundsvall är så mycket som distraherar. Samma barn, som ej i Sundsvall kommit någon vart, ha efter förflyttningen till Hernösand med glans gått fram. Det skulle, enligt min åsigt, vara högst beklagligt för den studerande ungdomen, om tekniska läroverket förlades till Sundsvall. Förlåt, att jag på detta sätt besvarar." Detta är en person, som jag visserligen vet mig en gång hafva blifvit presenterad för, men hvilken jag icke talat ett ord med. Således är det icke vänskap för mig, utan helt och hållet intresse för saken, som dikterat hans framställning. Det beklagliga resultatet af undervisningen i Sundsvall, som han omnämner i sitt bref, torde kanske i någon mån bero derpå, att om det kommer en duglig lärare till Sundsvall, så blir han inom kort bankdirektör, grosshandlare, sågverksegare eller något dylikt.

Hvad nu åter angår herr Centerwalls påstående, att städerna norr om Sundsvall endast skulle hafva en sammanlagd folkmängd af omkring 18,000 menniskor — tror jag han sade, — så tror jag han räknat något för hastigt. Jag tror att invånarantalet i dessa städer går upp till närmare 26,000. För öfrigt har denna siffra icke så stor betydelse. Då är den synpunkten af större betydelse, som i förmidlags framhölls, att lärjungarna från städerna söder om Sundsvall utan tvifvel komma att vända sig till Gefle, utaf den orsaken, att Gefle på ett mera fritt och obundet sätt kan gå till väga vid upprättandet af sitt läroverk. Detta kommer nemligen att bli dels ett tekniskt, dels ett merkantilt läroverk. Tro icke herrarne, att elever söka sig till ett läroverk, der de ha den största utsigten att erhålla bästa möjliga undervisning. Detta synes vara naturligt; åtminstone är det min uppfattning af saken.

En sak, som bestämdt utgör en förutfattad mening i en stor del af Sverige, är, att Sundsvall skulle utgöra hufvudstaden i Norrland och allt möjligt sådant. Dock tänker ingen på att tiden håller på att gå förbi och faktiskt gått förbi Sundsvall. Sundsvalls storhet har nemligen uppstått på grund af de stora trävaruaffärer, som bedrifvas af de stora trävarubolag och vid brädgårdar, som äro belägna i närheten af staden. Men med hänsyn till huru starkt de enskilda skogarne der i närheten blifvit tagna i anspråk, kan ifrågasättas, om icke trävarurörelsen der och dermed Sundsvall sett sin bästa tid.

Deremot utveckla sig en del af de andra städerna i Norrland mycket raskt. Så har t. ex. Örnsköldsvik utvecklat sig 10 gånger raskare än Sundsvall, i det dess folkmängd fördubblats på 6 år. Äfven Luleå är utan tvifvel en stad, som är stadd i snabbare utveckling än Sundsvall. Detta tal, att Sundsvall skulle vara en så stor och vigtig punkt i Norrland, är således enligt min mening betydelselöst.

Herr talman, jag ber att fortfarande få yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition och afslag på utskottets hemställan.

Herr Kinnman: Herr talman! Jag skulle endast vilja påpeka att vi i förgår här i kammaren beslöto tillöka navigationsskolan Hernösand med en maskinistafdelning. Denna tillökning kommer att tillföra Hernösand ett 60- à 70-tal elever årligen. Samhället är icke stort, och då jag icke tror, att lefnadskostnaderna för närvarande äro lägre der än i Sundsvall, förefaller det mig sjelfklart, att det särskildt efter denna tillökning med bortåt ett hundratal elever, som söka inackordering, omöjligen kan blifva billigare inackorderingspriser i Hernösand än i Sundsvall.

Jag anser, att det äfven af detta skäl är lämpligare att förlägga det tekniska läroverket till Sundsvall än till Hernösand. Och de praktiska skälen tala afgjordt för att Sundsvall är rätta platsen för läroverket.

Herr Arhusiander: Herr talman, mina herrar! Med anledning af herr Öhngrens uppgifter om de olika lefnadskostnaderna i Sundsvall och Hernösand, och hans påstående att det skulle vara dyrare att lefva i Sundsvall, ber jag att för herrarne få uppläsa tre intyg, som i denna sak kommit mig till del.

”På begäran af drätselkammarens ordförande har utredning hållits om här i staden gängse priser för inackordering af skolynglingar i åldern 14—20 år, och härvid genom förfrågningar hos ett tiotal personer, som för närvarande hos sig lemna kost och husrum åt ynglingar, samt genom upplysningar i öfrigt inhemtats, att omkostnaderna för föda och husrum åt personer i förutnämnda ålder och lefnadsställning utgöra i medeltal 50 kronor i månaden.

Sundsvall i stadsfiskalskontoret den 22 februari 1900.

Emil Törnwall.“

”Undertecknad, som haft mina barn under deras skoltid inackorderade dels i Sundsvall och dels i Hernösand, får uppå derom gjord

*Angående
anslag till
inrättande af
en teknisk
elementarskola
inom Vester-
norrlands län.
(Forts.)*

Angående
anslag till
inrättande af
en teknisk
elementarskola
inom Vester-
norrländs län.
(Forts.)

begäran härmed på heder och samvete intyga, att inackorderingarna, som slutade 1898, ställt sig ungefär lika på båda ställena, dock något billigare i Sundsvall. Indal 22 februari 1900.

H. Fr. Sjödin.
Kronolänsman.
(Stämpel.)

”På begäran får jag härmed intyga:

att jag under en följd af år, och äfven för det närvarande, har fyra barn, hvilka vid elementarläroverken i Sundsvall åtnjuta undervisning, inackorderade hos en derstädes boende familj, der de åtnjuta såväl en utmärkt utspisning som äfven all annan nödig vård tillika med varma, propra och väl möblerade rum, derför jag i ett för allt betalar 50 kronor i månaden för hvarje barn, och att, enligt de trovärdiga upplysningar, som jag har från Hernösands stad erhållit, dylik inackordering derstädes ställer sig något högre i afseende på priset. Hässjö den 22 februari 1900.

E. Hügglund.
Länsman.“

Alla dessa tre intyg äro afgifna af fullt trovärdiga personer, och jag för min del tror på dem.

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Jag skall icke blifva lång.

Med anledning af herr Öhugrens åberopande af den norrländska fackkunskapen inom utskottet, skall jag be att få lemna den upplysningen, att samtliga dessa utskottsledamöter äro boende norr om eller i närheten af Hernösand, och följaktligen är det lätt att förstå, hvarför de reserverat sig till förmån för Hernösand.

Hvad vidare beträffar herr Öhngrens uppgift, att i Sundsvall det bevillningsfria afdraget utgör 650 kronor, och i Hernösand 450 kronor, så beror nog det derpå, att Sundsvall varit mera liberalt och utöfvat större rättvisa mot de mindre bemedlade i samhället; och derför har det bevillningsfria afdraget höjts, icke på den grund, att det der skulle vara så mycket dyrare att lefva än i Hernösand, utan derför, att såväl hyror som lefnadsomkostnader i öfrigt äro dyrare i hela Norrland än i öfriga delar af vårt land. Och om Hernösand äfven ville visa samma rättvisa och humanitet, skulle det nog också hafva anledning att höja det bevillningsfria afdraget till 650 kronor.

Jag tror för öfrigt, att, om sundsvallsintresset haft att tillgå en förmedlande länk af lika betydighet som hernösandsintresset i detta fall haft, Kongl. Maj:ts förslag skulle ha gått i den rigtning, att Sundsvall fått företrädet.

Herr Nydal: Herr talman! När jag på förmiddagen gick upp till kammaren, tänkte jag icke yttra mig i denna fråga. Ty det syntes mig, då jag jemförde med hvarandra de skäl, som talade för Hernösand, och de skäl, som talade för Sundsvall, som om de vägde så der temligen lika. Och ehuru jag trodde mig finna, att vågskålen i någon liten mån lutade till förmån för Hernösand, befarade jag, att denna

uppfattning möjligen kunde bero derpå, att jag är ångermanlänning och bosatt närmare till Hernösand än till Sundsvall; och därför, för att icke möjligen skatta åt en otillbörlig lokalpatriotism, ville jag icke med något yttrande uppträda i frågan, ehuru jag nog blifvit uppmärad dertill. Då jag emellertid sedermera under debatten fick höra, att Första Kammaren bifallit Kongl. Maj:ts proposition, trodde jag detta vara ett skäl, hvarför äfven Andra Kammaren borde göra detsamma — icke därför att jag personligen är mycket benägen att taga för-döme från Första Kammaren, utan emedan jag fruktade, att frågan, om kamrarne stannade vid olika beslut, skulle förfalla. Visserligen har en mycket framstående ledamot af statsutskottet nu framställt ett förslag, genom hvars godkännande han menade, att denna fatalitet skulle kunna undvikas. Men jag får säga, såsom en ärad talare på stockholmsbänken yttrade vid behandlingen af en annan fråga i för-middags, att det i dessa tider är mycket vanskligt att förutsäga något bestämdt i detta afseende.

Då jag förmodar, att kammaren gerna ser, att Norrland nu får ett tekniskt elementarläroverk, tycker jag det vore skäl, att kammaren bifölle Kongl. Maj:ts proposition för att undvika att frågan eljest möj-ligen förfaller.

Jag tror också, att hvar och en af kammarens ledamöter, som tagit del af hvad som förekommit i denna fråga — af Kongl. Maj:ts proposition, af den motion, som afgifvits af representanten för Sundsvall, af de båda broschyrer, som utdelats, och af hvad som yttrats vid frågans behandling i denna kammare — skall ge mig rätt deri, att det är ytterst svårt att säga, att den ena staden har uti ifrågavarande afseende något afgjort företräde framför den andra.

Att Sundsvall är den större staden af de två och att den är säte för en lifligare och mera omfattande affärsverksamhet, är obestridligt. Men icke kan väl denna omständighet vara något afgörande skäl för att gifva Sundsvall företräde, då äfven Hernösand är säte för en så pass liflig affärs- och industriel verksamhet, att man tryggt kan påstå, att ett sådant läroverk som det här ifrågavarande mycket väl kan trifvas och blomstra inom detta samhälle. Och skulle man äfven anse, att det ligger något företräde deri, att Sundsvall är större och har mera omfattande affärsverksamhet, får man å andra sidan fästa afseende dervid, att lefnadskostnaderna äro billigare i Hernösand, ty — detta lär väl ändå vara förhållandet trots de intyg om motsatsen, som här blifvit upplästa — och vid den omständigheten, som äfven fram-hällits, att föräldrar lära hysa större betänklighet att skicka sina barn till det i visst afseende mera storstadsmessiga Sundsvall än till det mindre "moderna" Hernösand. Icke heller tror jag, att den synpunkten bör tillerkännas någon afgörande betydelse, att, då Hernösand redan har så många skolor, det vore en gärd af rättvisa, att Sundsvall får detta tekniska läroverk. Ty å andra sidan kan ju framhållas, att det är ur flere synpunkter en fördel, att skolan blir förlagd till en ort, der flera andra skolor af olika slag finnas.

Jag skall icke upptaga kammarens tid längre, utan endast be att få yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

*Angående
anslag till
inrättande af
en teknisk
elementarskola
inom Vester-
norrlands län.*

(Forts.)

Angående
anslag till
inrättande af
en teknisk
elementarskola
inom Vester-
norrlände län.
(Forts.)

Herr Ernst Carlson: Herr talman! Här ha en stund bortåt så många små skäl blifvit framhållna, att fara är, att de stora gå förgätna.

Jag ber därför att ännu en gång få erinra om hvad den förnämsta sakkunniga auktoriteten, nemligen 1874 års tekniska komité, i frågan yttrat. Det heter nemligen i dess utlåtande: "Inom Norrland torde knappt någon punkt vara för en teknisk läroanstalt mera lämplig än Sundsvall."

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till herr von Friesens förslag.

Öfverläggningen var slutad. Herr vice talmannen framställde propositioner på hvart och ett af de framställda yrkandena, nemligen 1:o) bifall till Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; 2:o) bifall till utskottets hemställan; och 3:o) bifall till det af herr von Friesen under öfverläggningen framställda förslag; och fann herr vice talmannen propositionen på bifall till Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes. Med anledning häraf upptog herr vice talmannen för bestämmande af kontrapositionen å nyo de öfriga yrkandena, af hvilka det, som afsåg bifall till det af herr von Friesen framställda förslag, nu förklarades hafva de flesta rösterna för sig. Men jemväl i fråga om kontrapositionen äskades votering, hvarför nu först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen angående punkt 90 i statsutskottets förevarande utlåtande n:o 9 antager yrkandet om bifall till det af herr von Friesen under öfverläggningen framställda förslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

I den omröstning, som anställdes enligt denna proposition, afgåfvos 84 ja-röster mot 72 nej-röster, i följd hvaraf propositionen för hufvudvoteringen erhöi följande af kammaren godkända lydelse:

Den, som beträffande punkt 90 i statsutskottets förevarande utlåtande n:o 9 bifaller Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nejd, har kammaren bifallit det af herr von Friesen under öfverläggningen framställda förslag.

Denna senare votering utföll med 85 ja mot 71 nej; och hade alltså kammaren bifallit Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Punkterna 91—95.

Biföllos.

Punkten 96.

Kongl. Maj:t hade vidare föreslagit, att Riksdagen måtte, till anskaffande för Stockholms observatorium af en *ny meridiancirkel jemte ett nytt astronomiskt pendelur*, på extra stat för år 1901 anvisa ett belopp af 33,000 kronor.

*Angående
anskaffande af
ny meridian-
cirkel m. m.*

Utskottet hemställde emellertid, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke må af Riksdagen bifallas.

Sedan denna utskottets hemställan blifvit uppläst, yttrade chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Claëson: Herr vice talman! Mina herrar! Efter den genomgående välvilliga behandling, som kammaren visat åttonde hufvudtiteln, kan det möjligen synas otacksamt att här ifrågasätta, att kammaren skulle frångå utskottets hemställan och bifalla Kongl. Maj:ts förslag, men jag ber ändå att till förmån för Kongl. Maj:ts förslag få säga några ord.

Såsom kammaren af den föredragna punkten behagade finna, har Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen att för anskaffande för Stockholms observatorium af en ny meridiancirkel jemte ett nytt astronomiskt pendelur på extra stat för nästa år anvisa ett belopp af 33,000 kronor. Härom säger nu utskottet:

“Då, enligt hvad utskottet inhemtat, det lär vara tvifvel underkastadt, huruvida genom de enligt Kongl. Maj:ts framställning ifrågasatta anordningarna syftet med det äskade anslaget skulle på ett tillfredsställande sätt vinnas“, så hemställer utskottet om afslag.

Det är ju svårt att veta, hvad som ligger under denna utskottets motivering, men jag har den förmodan, att till grund för utskottets mening ligger den tanken, att Stockholms observatorium har en olämplig belägenhet och att det således inom den närmare framtiden bör förflyttas utom Stockholm. För att få upplysning om huruvida icke på Stockholms observatorium med dess nuvarande belägenhet en ny meridiancirkel skulle med fördel kunna användas, har jag vänt mig till vetenskapsakademiens astronom, professor Bohlin, och från honom erhållit följande upplysningar, som jag torde få meddela kammaren.

Han säger, att ett instrument, sådant som en meridiancirkel, är mindre beroende af observatoriets belägenhet, och han säger vidare, att arbetena med den nya meridiancirkeln, om anslag för en sådan beviljas, skulle kunna bedrivas med framgång, äfven om den upp-

*Angående
anskaffande af
ny meridian-
cirkel m. m.
(Forts.)*

ställdes på det nuvarande observatoriet. Han säger slutligen, att äfven med den äldre, numera urmodiga meridiancirkeln ända sedan år 1874 ganska omfattande observationer kunnat utföras på Stockholms observatorium, och att dessa alltjemt fortgå. Således torde icke observatoriets belägenhet vara något hinder för meridiancirkelns användande.

Vidare ber jag att få påpeka, hurusom professor Bohlin och vetenskapsakademien i sin framställning till Kongl. Maj:t framhållit, att anskaffandet af det nya instrumentet för närvarande är så mycket mera önskvärdt, som nu erbjudes ett tillfälle för observatoriet att deltaga i ett observationsarbete af fundamental art. Det gäller ett samarbete mellan flere observatorier för företagande af precisionsbestämningar för vissa polstjerner. Det vore då skada, om Stockholms observatorium, der astronomiska arbeten med stor framgång bedrifvits — vi hafva ju haft verldsberömda män der — det vore skada, säger jag, om detta arbete icke skulle kunna fortgå på ett så tillfredsställande sätt som möjligt i brist på en tidsenlig meridiancirkel.

Jag vågar derföre hoppas, att kammaren skall behjerta det kulturella ändamål, hvarom här är fråga. Det gäller ju dessutom här blott ett anslag för en gång, och jag anhåller derför, att kammaren måtte i denna del bifalla Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Elowson: Kongl. Maj:ts proposition har, jemlikt grundlagens bud, varit remitterad till statsutskottet för att der beredas till föredragning inför kamrarna. Om nu Andra Kammaren behagar taga del af statsutskottets utlåtande, sådant det förefinnes i slutet af sid. 355 — det utgöres af 4 rader — så tror jag, att kammaren skall blifva likasom jag något öfverraskad. Jag fäster mig först vid formen för att sedan tala något om innehållet i dessa 4 rader. Utskottet säger sig ha "inhemtat" någonting. Det har således ur någon kunskapskälla, hvars belägenhet för kammaren är obekant, öst sin visdom. Å andra sidan har Kongl. Maj:t uti sin begäran åberopat kända auktoriteter, nemligen chefsastronomen vid observatoriet, inspectores observatorii och vetenskapsakademien. Utskottet synes med sin okända auktoritet vilja leda kammaren till att offra på en obekant gudomlighets altare.

Ser jag åter på innehållet i utskottets utredning, så torde öfverraskningen blifva ännu större. Jag kan der ej finna någonting annat, än att utskottet säger: Man kan draga i tvifvelsmål, huruvida syftet med det åskade anslaget skulle genom dess beviljande vinnas. Hvad är det då Kongl. Maj:t begärt? Kongl. Maj:t har begärt anslag till ett astronomiskt instrument, kalladt meridiancirkel, med dertill hörande pendelur. Utskottet menar, att, om detta beviljas, man skall vara i ovisshet om huruvida ändamålet kommer att vinnas. Men Kongl. Maj:t — jag upprepar det — har helt enkelt begärt anslag till ett visst instrument, och om anslaget beviljas, får observatoriet det instrumentet; derom lär icke något tvifvel råda. Och nu är detta instrument — må det tillåtas mig att särskildt betona detta — för ett observatorium, som vill göra skäl för det namnet, rent af oundgängligt. Herrarne torde känna de allmänna dragen af detsamma.

Det består af en tub, som är rörlig endast i meridianplanet. Denna tub, som är mer eller mindre stor, hvilat med sin axel på två grundmurade pelare. Axeln är då belägen i horisontalplanet med sina båda ändar vända den ena åt öster, den andra åt vester. Tuben rör sig endast i observationsortens meridianplan. Med denna observations-tub är förenad en graderad cirkel, hvars plan är parallellt med meridianplanet. På denna graderade cirkel, kan man afläsa en himlakroppens höjd öfver horisontalplanet. Då man nu bestämmer läget af en himlakropp, vet man, att detta sker genom vissa koordinater, som äro för herrarne delvis väl bekanta. Herrarne känna mycket väl, huru man bestämmer en punkt på jorden genom longituden och latituden. Ungefär detsamma sker här i astronomien genom ifrågavarande instrument, som fått namn af meridiancirkel. Tilläggas bör, att instrumentet är förenadt med ett pendelur, som angifver tiden, då en viss tilldragelse inträffar. Då en astronom alltså vill begagna detta instrument för att bestämma läget af en himlakropp, så rigtar han tuben i meridianplanet mot den trakt, der den ifrågavarande himlakroppen skulle röra sig. Nu kunna vi ju tala om rotationsrörelsen sådan den försiggår för våra ögon, ehuru vi veta, att det är jorden, som roterar i motsatt riktning. Vi kunna alltså tala om himlahalvfvet's apparenta rörelse. En stjärna af viss beskaffenhet skall då vid en viss tid passera meridianen och har då en viss höjd öfver horisonten. Astronomen rigtar sin tub åt det håll, der stjärnan ungefär skall vara. Han observerar det tidsögonblick, när stjärnan passerar meridianen, d. v. s. hårnätet i hans tub. Han finner då på en gång stjernans höjd, som han afläser på meridiancirkeln, och medelst pendeluret det andra bestämningselementet, som astronomerna kalla azimuth, ett namn som icke betyder annat än en viss vinkel, nemligen vinkeln på horisontalplanet mellan den första meridianen och observationsortens meridian.

Nu är, som herrarne torde finna af detta betänkande och af hvad jag redan framhållit, ifrågavarande instrument af väsentlig betydelse. Föreståndaren för observatoriet säger ock (sid. 354), att meridiancirkeln genom sin enkla konstruktion utgör astronomens tillförlitligaste precisionsinstrument och därför med rätta anses vara det förnämsta och viktigaste tillbehör på ett observatorium. Således, mina herrar, lär ett observatorium icke utan detta instrument kunna på ett tillbörligt sätt motsvara sin vetenskapliga bestämelse. De myndigheter, som afgifvit yttranden i frågan till Kongl. Maj:t, hafva vitsordat, att den meridiancirkel, som nu finnes på observatoriet, är föråldrad och behäftad med stora ofullkomligheter i sina väsentliga delar. Herrarne finna af föreståndarens yttrande, att det är så väsentliga felaktigheter på det nu der befintliga instrumentet, att om den graderade cirkeln befinner sig på östra sidan eller på vestra sidan om tuben, man får olika afläsningar; d. v. s. instrumentet är af beskaffenhet att icke rimligtvis kunna användas för vetenskapliga undersökningar. Detta är de sakkunniga myndigheternas upptattning. Naturligtvis är det här fråga om mycket noggranna bestämningar, så att när astronomen har att observera, han måste kunna bedöma bråkdelar icke endast af

*Angående
anskaffande af
ny meridian-
cirkel m. m.
(Forts.)*

*Angående
anskaffande af
ny meridian-
cirkel m. m.
(Forts.)*

den tidssekund, då den ifrågavarande himlakroppen passerar meridianen, utan ock bråkdelar af en bågsekund. Med skäl kallas det därför ett precisionsinstrument, emedan det är fråga om mycket noggranna bestämningar. Nu begär Kongl. Maj:t anslag till ett astronomiskt instrument af verkligt modern konstruktion; om nu institutionen får detta instrument, är tydligtvis ändamålet med anslaget vunnet.

Emellertid framhåller chefsastronomen ett par särskilda omständigheter, som förtjena beaktande. Han talar om, att en smickrande inbjudning utgått från Berlin, att observatoriet i Stockholm skulle deltaga uti ett internationelt vetenskapligt arbete, som skulle hafva till syftemål att upprätta en definitiv fundamentalkatalog, d. v. s. man skulle med noggrann precision bestämma läget af vissa särskildt utsedda himlakroppar, och en del af detta arbete skulle falla på observatoriet i Stockholm. Nu säger chefsastronomen, att denna inbjudning endast i det fall kan antagas, att det nya instrumentet erhålles; med det gamla kan ej det ifrågavarande arbetet utföras. Det synes mig då vara litet genant, om en inbjudan till samverkan i vetenskapligt syfte måste afböjas på den grund att man ej eger nödig utrustning.

Ett annat biändamål omnämnes ock i chefsastronomens skrifvelse. Det vore nemligen fråga om utbildning af en särskild metod för aflägsnande af vissa observationsfel. Han häntyder då på, att dessa observationsfel skulle egentligen vara af fysiologisk natur. Med detta torde hänsyftas på en företeelse, som är litet egendomlig och som astronomerna beteckna med namnet personel equation. Om två personer samtidigt observera en och samma företeelse, d. v. s. om ett ljusintyck träffar synorganet hos två människor i samma ögonblick, så öfvergår det likväl icke samtidigt till en medveten förnimmelse hos dem båda. För att sensationen af synintycket skall öfvergå till medveten förnimmelse fordras en längre eller kortare tid. Denna tidskilnad är olika hos olika individer, och detta är hvad astronomerna kalla personel equation. Derigenom kunna observationsfel uppstå, då fråga är om mycket noggranna mätningar. Huruvida den metod, som man skulle utbilda för att aflägsna dessa observationsfel, också skulle vinnas på det sätt, som här föreslagits, derom vill jag ej uttala något omdöme. Men jag tror å andra sidan, att ej heller utskottets ledamöter kunna hedöma den saken, och att man kan antaga såsom mera sannolikt, att astronomerna böra hafva större vitsord i denna speciella fråga.

Med afseende på utskottets utredning, som förefallit mig något öfverraskande, skulle det kunna ligga nära till hands att begära en återremiss till utskottet, men jag tror dock ej, att man bör inlåta sig derpå. Skulle det blifva så, att detta anslag icke i år beviljas, så skulle jag för min del kunna anhålla hos herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att han ville återkomma med ärendet en annan gång.

Men, mina herrar, för mig synes det, som om utredningen från de kompetenta myndigheterna skulle vara tillräcklig för Andra Kammaren att redan nu bevilja detta anslag, att Andra Kammaren sålunda

skulle på eftermiddagen fortsätta att visa samma kulturvänliga intresse, som den visat på förmiddagen. Myndigheterna hafva sagt, att det gamla instrumentet är obrukbart. Man kan ej jäfva deras påstående. Vetenskapsakademien säger särskildt, att man med detta instrument ej kan verkställa noggranna observationer. Inspectores observatorii hafva också lifligt förordat framställningen om anslag. Och föreståndaren för observatoriet säger sjelf, att han anser det icke tillrådligt att fortsätta med astronomiska observationer medelst det gamla instrumentet. Om han ej får något nytt instrument, hafva vi således, mina herrar, icke något observatorium i Stockholm med tillfredsställande utstyrelsel. Det är hela saken.

Skulle kammaren vilja bevilja detta anslag på 33,000 kronor, som skulle utgå endast för en gång, så kunde man vara viss om att man finge ett tidsenligt instrument. Enligt hvad här blifvit upplyst, skulle det förfärdigas af firman A. Repsold & Söhne i Hamburg, en firma som åtnjuter europeisk ryktbarhet, och man kunde sålunda vara säker om att få ett instrument af förstklassig beskaffenhet.

Då jag alltså för min del icke kan finna, att den motivering, som utskottet har lemnat, kan vara grundläggande för afslag, utan tvärtom anser, att ett bifall till Kongl. Maj:ts framställning är väl befogadt, så anhåller jag, herr vice talman, om afslag å utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr von Friesen: Jag tror dock, att det bästa vore, om denna fråga finge ännu en gång blifva föremål för vederbörlig utredning, och det icke allenast af de astronomer, som hafva att göra med Stockholms observatorium, utan äfven af öfriga astronomer i Sverige. Det är nemligen ett känt förhållande, att Stockholms observatorium för närvarande har ett mycket dåligt läge. Då det anlades, låg det utanför Stockholm, kan man säga. Nu ligger det midt i en tätt bebyggd och lifligt trafikerad del af Stockholm. Luften der är ofta oklar samt uppfylld af rök och töcken. Skakningar ega rum på grund af trafiken på gatorna. Läget är sålunda mycket ofördelaktigt, hvilket också länge varit erkänt. Kan det då vara skäl att förse detta observatorium med ett så dyrbart instrument? Det kostar dock 33,000 kronor. Vore det ej bättre, att frågan i sin helhet finge blifva föremål för utredning! Låt vetenskapsakademien bygga ett nytt observatorium, hvartill den skulle kunna erhålla medel, om den finge använda den tomt, hvarpå observatoriet nu ligger. Låt akademien då flytta observatoriet utanför staden. Då kan man möjligen vänta att få ett godt observatorium, och jag är i så fall säker om, att Riksdagen också skall förse det med goda instrument. Det förefaller underligt, att den föregående ärade talaren, som synes vara så bevandrad i astronomien, icke känner dessa för alla bekanta förhållanden.

Visserligen har herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet sagt, att arbetet med meridiancirkeln är mindre beroende af dessa ogynsamma förhållanden. Men om man vill ha fram en sak, så synes det mig vara ett mindre starkt bevis, då man säger, att den är *i mindre grad* beroende af vissa olägenheter.

*Ångående
anskaffande af
ny meridian-
cirkel m. m.
(Forts.)*

Angående
anskaffande af
ny meridian-
cirkel m. m.
(Forts.)

Det anfördes också, att vid observatoriet funnits verldsberömda män. Jag tror också, att så varit förhållandet, men den man, som herr statsrådet syftade på, har icke blifvit verldsberömd genom sina observationer, utan genom de matematiska teorier, som han utvecklat inom astronomien.

Jag tror således, att den tanke, som den föregående ärade talaren hade, nemligen att man skulle återkomma med detta ärende, sedan det varit föremål för förnyad utredning, är riktig. Jag vill också sätta i fråga, huruvida det för närvarande finnes tillräckliga arbetskrafter för användningen af det ifrågavarande instrumentet. Allt detta är omständigheter, som borde utredas, ej blott af dem, som äro intresserade i frågan, utan äfven af andra fackmän i Sverige. Och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Branting: Det gör mig något ondt att uppträda till försvaret för statsutskottets hemställan gent emot anslagskraf för en institution, som jag sjelf i min ungdom tillhört, men jag kan dock ej annat, då sanningen först och främst bör komma fram. Och jag tror verkligen, att statsutskottet på frågans nuvarande ståndpunkt haft fullgoda skäl för sitt yrkande. Emellertid medger jag, att detta kunnat vara mera motiveradt, och ej så snävt och kort och ej så inbjudande till allehanda funderingar om hvad som kan dölja sig der bakom, såsom nu onekligen är fallet.

Jag kan dock som sagdt ej komma till annat resultat än herr von Friesen eller att det, om observatoriet skall få så tidsenliga instrument som möjligt, är bättre, om saken får en mera allsidig utredning än som skett. Det yttrades af herr Elowson, om jag ej hörde orätt, att vi, om denna proposition ej bifalles, snart sagdt ej skulle hafva något observatorium i Stockholm. Han torde då hafva glömt, att Riksdagen för ett antal år sedan på framställning ursprungligen af professor Gylden beviljade medel för anskaffande af ett nytt och fullt tidsenligt observationsinstrument, som uppställdes i ett särskildt för detta ändamål uppbyggt torn och som onekligen fortfarande är tidsenligt. Det är visserligen ej en meridiancirkel utan är afsedt för andra observationer, men den sida af observationskonsten, för hvilken det kan användas, kan man fortfarande odla med de arbetskrafter, som för närvarande stå till buds. Ty jag ber att få betona, att herr von Friesen har synnerligen rätt i den anmärkningen, att det viktigaste icke är ett nytt instrument, utan att sådana anordningar vidtagas, att man får tillräckliga arbetskrafter, som kunna begagna de instrument, som finnas, både äldre och nyare, så att full valuta drages deraf.

Jag skall ej komma in på frågan om observatoriets flyttning. Många anse den saken alldeles själfklar. För min del tror jag, att det kan vara delade meningar derom. Ty det är nog så, att exempelvis de skakningar, som man talat om, icke äro så synnerligen farliga, och luftens förorening, hvarom man talat, utgör heller icke något verkligt hinder för noggranna observationer. Men naturligtvis vore det

bättre, om observatoriet låge utanför en stor stad, för den händelse man vill gifva sig in på kostnaden för en sådan flyttning.

I alla fall föreligger ej frågan nu i det läge, att Riksdagen bör bevilja 33,000 kronor för anskaffande af en ny meridiancirkel, då det ej är fullt klart, att den gamla är otjenstbar, och man ej heller vet, om det finnes tillräckliga arbetskrafter att använda instrumentet på fördelaktigt sätt, om det blefve anskaffadt, hvartill slutligen kommer, att frågan om observatoriets flyttning kan sägas stå på dagordningen. Jag måste således under närvarande förhållanden yrka bifall till utskottets hemställan.

*Angående
anskaffande af
ny meridian-
cirkel m. m.
(Forts.)*

Öfverläggningen i detta ämne var slutad. Efter af herr vice tal-
mannen å de gjorda yrkandena framställda propositioner, blef utskot-
tets hemställan af kammaren bifallen.

Punkterna 97—110.

Biföllos.

Punkten 111.

Uti en inom Första Kammaren väckt motion, n:o 3, hade herr
A. von Möller föreslagit, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl.
Maj:t anhålla om uppgörande och framläggande för Riksdagen af
fullständig plan för att åt de sinnessjuka måtte beredas behöflig vård.

*Angående
skrifvelse till
Kongl. Maj:t
rörande
sinnessjuk-
vården.*

Utskottet hemställde emellertid, att herr von Möllers förevarande
motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Vid punkten var fogad reservation af herrar *I. Wijk*, *C. G. S.
Ehrenborg* och *J. A. Sjö*, hvilka yrkat, att utskottet måtte hemställa,
att herr von Möllers ifrågavarande motion måtte af Riksdagen bifallas.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst anförde

Herr A. Hedin i Stockholm: Herr talman! Då jag under de-
batten i förmiddags med mycket intresse och mycken sympati lyssnade
till ett anförande utaf en ärad kammarledamot, som försvarade sin
motion om sommarkurser på landsbygden — en idé, som, förmodar
jag, inom kort skall bana sig väg — tänkte jag vid mig sjelf, att, om
dessa sommarkurser nu existerade, om sådana funnos anordnade i ett
större antal orter af vårt land och i olika delar af landet, vi säker-
ligen skulle vara många, som komme att förena oss om att hos an-
ordnarne eller ledarne af dessa kurser göra en framställning om att
de skulle bland andra föreläsare förskaffa sig biträde utaf den sinnes-
sjukläkare, som för några månader sedan af trycket utgaf en bok om
sinnessjukvården i vårt land — jag menar medicine doktorn och do-
centen *Bror Gadelius* i Lund. Jag är öfvertygad derom, att han då,
efter att nu hafva i en tryckt skrift vändt sig till ett mindre antal,

*Angående
skrifvelse till
Kongl. Maj:t
rörande
sinnessjuk-
vården.
(Forts.)*

skulle blifva i tillfälle att på stora skaror af åhörare utöfva samma verkan som på dem, hvilka läst hans genom rikedom af upplysningar i så hög grad bevisande och öfvertygande skrift. Han skulle då utan tvifvel blifva i tillfälle att inom stora djupa led, der frågan om sinnessjukvården nu betraktas med stor likgiltighet, utöfva — om jag får begagna det ordet — en samsvetsväckelse, som skulle sträcka sig till snart sagdt alla delar af vårt folk. Tills vidare får jag nu nöja mig med att uttala den önskan, att hans skrift måtte blifva läst och begrundad och behjertad af det största möjliga antal af de personer, som öfverhufvud taget i någon mån intressera sig för allmänna angelägenheter. Jag är förvissad om, att hvar och en, som tager kännedom om hans framställning, skall, i hvilken ringa ställning han än befinner sig, göra sig sjelf den frågan: manne det icke är möjligt, att någon liten graud utaf ansvaret kan ligga på mig, låt mig därför göra mig fri från detta ansvar genom att begagna hvarje möjligen sig erbjudande tillfälle att fästa uppmärksamheten på en stor och förfärande fläck, som vidlåder Sveriges sociala skick.

Härmed har jag tillräckligt antydt, att mina sympatier gå i den riktning, som angifves i den af herr von Möller i Första Kammaren väckta motionen. Emellertid vill jag alldeles icke neka till, att statsutskottet uti den formulering motionären gifvit sitt förslag haft en anledning till det afstyrkande utlåtande, hvars kläm vi nyss hört uppläsas. Jag har likväl för min del trott mig uti motionärens framställning kunna läsa en något annan mening, än den som statsutskottet deri funnit. Jag har trott, att motionären torde i främsta rummet hafva åsyftat en undersökning och i andra rummet ett eventuellt utarbetande från Kongl. Maj:ts sida utaf en fullständig plan. Hvad jag menar med en undersökning skall framgå utaf de siffror jag nu vill citera ur de föreliggande handlingarna. Det antages, att antalet sinnessjuka i vårt land år 1897 utgjorde 9,340. Man har dock genom jemförelse med förhållandena i vissa andra länder beräknat, att verkliga antalet är mycket högre, och man har såsom tänkbart antagit en siffra af 12,000, ja ända till 16,000. Men om man stannar vid den först nämnda siffran, eller 9,340 sinnessjuka under år 1897, — ett tal som dock väl får anses vara i allra högsta grad osäkert — jemför denna siffra med antalet af tillgängliga platser å hospital, hvilka samma år utgjorde 4,271, och till dem — såsom jag förmodar vara riktigt — lägger 800 nya platser vid den snart färdiga asylen i Upsala samt dessutom de 1,000 platser, hvilka en gång blifva tillgängliga vid den asyl å Restad, till hvilken vi nyss voterat anslag, så skulle i alla fall skilnaden mellan antalet platser och antalet af de år 1897 befintliga sinnessjuka — till och med efter nyssnämnda låga beräkning, eller den högst osäkra siffran af 9,340 sinnessjuka — dock vara högeligen betydande, nemligen öfver 3,000, hvilket väl i alla händelser får anses vara den allra lägsta minimisiffra, vid hvilken man kan stanna. Emellertid är det icke blott fråga om att efterforska det verkliga antalet sinnessjuka i vårt land, utan härtill kommer naturligtvis också frågan, huru många af detta hela antal som, — när man en gång fått en någorlunda tillförlitlig kännedom derom — måste anses vara i behof

af vård å anstalt för sinnessjuke. Det är väl påtagligt, att detta sist-nämnda gäller om det alldeles öfvervägande antalet, hvad beträffar alla sådana sinnessjuka, hvilkas lif förflyta under särdeles ogynnsamma ekonomiska förhållanden. Är detta antagande riktigt, så står man här inför ett af de största samhällsproblem, man står ansigte mot ansigte med en den allra heligaste pligt mot dem, hvilka framför alla andra behöfva medmenniskors kärlek och samhällets vård.

Jag vågar nu icke antaga, att kammaren skulle vara benägen att votera för motionärens förslag, ehuru jag för min del skulle gerna vara med derom. Men jag har tänkt mig, att kammaren möjligen icke skulle vara obenägen att nu gå med på ett mera begränsadt förslag, som dock är till sitt syfte alldeles bestämdt och otvetydigt samt derjemte af en alldeles oförtydbart nödvändig förberedande karakter. Ty det behöfver man först och främst få veta — för att vara i stånd att uppgöra den fullständiga plan, som blifvit af motionären ifrågasatt — huru stort behofvet af sinnessjukvård är. Detta innebär, att vi behöfva få veta hela antalet, så långt detta kan utforskas, af sinnessjuka i vårt land och dernäst, så långt detta kan genom en sakkunnig undersökning utrönas, huru många af dessa sinnessjuke, som äro i behof af anstaltsvård. Derför skall jag, herr talman, tillåta mig att alldeles provisoriskt framställa ett yrkande, ett förslag till beslut; men för den händelse detta icke skulle vinna understöd från något håll, skall jag icke vidhålla detsamma, och i stället skall jag, derest kammaren är mer benägen för motionärens förslag, med stort nöje votera för detsamma. Mitt yrkande går ut på,

att kammaren med anledning af herr von Möllers motion för sin del besluter, att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller, att Kongl. Maj:t ville låta verkställa en särskildt anordnad, sakkunnig undersökning i syfte att utröna hela antalet af sinnessjuke i vårt land och, så tillförlitligt som möjligt, huru stor del af dem må anses vara i behof af vård å anstalt för sinnessjuka, samt för Riksdagen framlägga undersökningens resultat.

I detta ystrande instämde herrar *Henricson, David Bergström* i Stockholm, *Eklund* i Stöckholm, *Petri*, friherre *de Geer, Olsson* i Mårdäng, *Olsson* i Frösvi, *Eriksson* i Elgered, friherre *von Knorring, Kronlund, Trapp, Hedlund, Berg* i Göteborg, *Thylander, Pantzarhielm, Dahlstedt, Sundblad, Lundelius, Sundberg, Öhngren, Norman, Lindvall, Lorichs, Gullbrandsson, Pettersson* i Tjärsta, *Johansson* i Öija, *Nordin* i Hammerdal, *Olofsson* i Digernäs, *Österberg, Kvarnzelius* och *Åkerlind*.

Vidare anförde

Herr Carlheim-Gyllensköld: Herr talman, mine herrar! Det torde måhända vara onödigt att taga till orda i denna fråga, då den föregående talaren så varmt har förordat denna magtpåliggande sak, som här är i fråga. Men jag tillåter mig dock påpeka något — som visserligen torde vara för herrarna förut bekant — eller att, enligt

*Angående
skrifvelse till
Kongl. Maj:t
rörande
sinnessjuk-
vården.
(Forts.)*

*Angående
skrifvelse till
Kongl. Maj:t
rörande
sinnessjuk-
vården.
(Forts.)*

kongl. stadgan angående sinnessjuka den 2 november 1883, dessa personer äro berättigade till att erhålla vård. Detta är en omständighet, som motionären med allt fog framhållit i sin motion, och en synpunkt, som jag anser, att statsutskottet måhända borde hafva mera beaktat än det nu gjort.

Utskottet erkänner nu behovet af ökad vård för de sinnessjuke, och det är, såsom också den föregående ärade talaren framhöll, all anledning antaga, att detta behof är mycket större än hvad den officiella statistiken framvisar. Då det nu enligt lag är samhällets skyldighet att omhändertaga dessa olyckliga, så kan jag icke förstå, huru samhället skulle kunna svika sin pligt i detta hänseende, eller att Riksdagen skulle vilja draga sig för att offra en låt vara ganska betydlig summa på dessa sjuke, då den med gladt mod offrat så mycket på militärkaserner och andra dylika saker.

Hvad nu beträffar behovet af en föregående utredning, så instämmer jag gerna med den föregående talaren, att en sådan kan vara bra, om man derigenom kunde få reda på det verkliga antalet sinnessjuka och på dem bland dem, som behöfva anstaltsvård. Men jag föreställer mig också på samma gång, att det blefve ganska svårt att verkställa en sådan utredning, då man ju finge gå ned till hvarje kommunalordförande och hvarje pastor i hela riket. Jag föreställer mig också, å andra sidan, att en sådan utredning också kunde ådagalägga bästa läget för de nya hospitalen och annat dermed sammanhängande. På samma gång kunde man ock tillse, huruvida det icke blefve billigare att på ett eller annat ställe tillbygga ett redan befintligt hospital med någon eller några paviljonger. Jag vill också fästa uppmärksamheten derpå, att det blir för statsverket både billigare och beqvämare att på en gång göra all erforderlig utredning och hellre framkomma med förslag om samtidigt byggande af flere hospital, än att verkställa utredning flera gånger i sänder för hvart hospital särskildt. För min del tror jag, att här blir fråga om att bygga åtminstone tre nya hospital, att döma efter det antal sinnessjuka, hvilket statistiken uppger vara ännu oplaceradt å hospital. Får man således en fullständig plan, så kan man bygga samtidigt på flere håll, hvilket antagligen blir mycket billigare.

Jag är verkligen mycket tveksam, huruvida jag skall yrka bifall till motionärens eller till den föregående talarens förslag. Min tvekan föranledes deraf, att det sagts mig, det Första Kammaren skulle hafva bifallit motionärens förslag, och då synes det vara i taktiskt afseende lyckligast, om Andra Kammaren gör detsamma. Men å andra sidan är det mycket, som talar till förmån för den föregående talarens hemställan om utredning — för så vidt nu icke Kongl. Maj:t och medicinalstyrelsen skulle af sig sjelfva åstadkomma en sådan utredning. Jag tror dock, att jag slutar med att anhålla om kammarens bifall till motionärens förslag och om afslag å utskottets hemställan.

Herr Wallis: Herr talman, mine herrar! Då för någon tid sedan frågan om beredande af plats å vårdanstalt för vissa sinnessjuka var före här i kammaren, så yttrade jag mig icke under diskussionen,

emedan frågan icke ingaf mig särskildt stort intresse och de synpunkter, hvilka kunna anföras till förmån för den då föreliggande af herr Carlheim-Gyllensköld väckta motionen, samtliga framhållits af min kollega doktor Björck. Hvad som särskildt gjorde, att den då ifrågavarande motionen icke hos mig väckte något särskildt intresse, var att för första klassens patienter möjlighet finnes att erhålla god vård utom de offentliga vårdanstalterna, nemligen vid enskilda sådana, ty det är intet tvifvel om, att dessa hafva i hög grad utvecklats, och vi ega åtminstone en sådan anstalt af första ordningen.

Här föreligger emellertid en fråga af vida större omfattning, och jag ber att härvid få ansluta mig till de föregående talarne, särskildt till herr Hedin. Han citerade några siffror, hvilka bevisa, att den nuvarande statistiken ådagalagt det stora behovet af ökad antal platser å dessa vårdanstalter. Jag ber att några ögonblick få sysselsätta mig med dessa siffror. I den kongl. propositionen angående asylet i Restad är angifvet, att denna statistik för år 1897 utvisar en slutsiffra af 9,340, och det tillägges, att denna siffra af allmänt kända skäl är ofullständig, emedan det är ett bristfälligt material, hvarpå den är byggd, och jag ber att i detta afseende få instämma med Kongl. Maj:t. Det är i sjelfva verket en mycket ofullständig och dålig statistik, hvarpå vi bygga våra slutsatser i detta fall. Primäruppgifterna insamlas af presterskapet på det sätt, att till presterskapet ingå uppgifter dels om dem, som vårdas å hospital och asyler, dels om dem, som vårdas å enskild vårdanstalt, och dels slutligen om dem, som vårdas i hemmen. Det är ju klart, att de förstnämnda slagen af primäruppgifterna äro mycket tillförlitliga, de senare deremot utgöra den ömma punkten i denna statistik. Det allra största flertalet af dylika sjuka i enskilda hem komma nemligen aldrig någonsin till presterskapets kännedom af skäl, på hvilka jag här icke behöfver ingå. Det finnes visserligen i hospitalsstadgan ett korrektiv deremot, nemligen genom bestämmelsen att bristande anmälning skulle kunna åtalas af allmän åklagare och straffas med böter intill 100 kronor, men, så vidt mig är bekant, torde aldrig eller åtminstone ytterst sällan dylika åtal förekomma.

Dessa bristfälliga uppgifter angående i hemmet vårdade sinnessjuka skulle emellertid suppleras genom de upplysningar, som presterskapet sjelft i sina församlingar kunna komma att inhemta, och jag tviflar icke, att i församlingar med ringa folkmängd och med nitiskt och intresserad presterskap en dylik supplerings är af värde. Men jag är å andra sidan säker på, att i de orter, der församlingarne antingen äro mycket vidsträckta eller mycket folkrika, detta medel är absolut ineffektivt, och detta är som bekant fallet särskildt i de stora städerna sedan långliga tider. I statistiken är det också medgifvet i afseende å Stockholm och Göteborg, att siffran är otillräcklig på grund af bristande uppgifter. I Stockholm är förhållandet det, att endast från två församlingar uppgifter ingå; från alla de öfriga inkomma inga uppgifter alls, och skälen dertill äro lätt insedda. Det är nemligen icke gerna tänkbart, att t. ex. i Östermalms församling med mer än 60,000 invånare de prester, som der finnas — jag kan icke på siffran

*Angående
skrifvelse till
Kongl. Maj:t
rörande
sinnessjuk-
vården.
(Forts.)*

Angående
skrifvelse till
Kongl. Maj:t
rörande
sinnes-
sjukvården.
(Forts.)

uppgifva antalet af dem, i hvad fall som helst är det ringa — skulle kunna taga reda på antalet af i hemmen vårdade sinnessjuka i denna kolossala församling, lika stor som en hel stad.

Resultatet af allt detta är, att man med absolut visshet kan säga, att de siffror, som förekomma i statistiken äro ofantligt mycket mindre än det verkliga antalet sinnessjuka, och Kongl. Maj:t betonar också detta genom att hänvisa till den fullständigare och bättre statistik, som man eger från andra länder, och under förutsättning att det hos oss icke är gynsamare stäldt i fråga om det relativa antalet sinnessjuka, framgår deraf att vi böra hafva ungefär i banko så många sinnessjuka som den officiella statistiken uppgifver, alltså omkring 14,000 i stället för 9,400 sinnessjuka i hela riket.

Nu har det redan nämnts, att äfven de officiella uppgifterna visa, att det råder en utomordentligt stor brist på platser vid hospitalen för dem, som der borde erhålla vård, och om det är, som jag har sagt och som äfven Kongl. Maj:t låtit förstå sin åsigt vara, att antalet är ännu mycket större än statistiken utvisar, så blir naturligtvis denna brist ännu mera betänklig.

Mig synes, som den förste ärade talaren sade, det första och viktigaste i denna fråga, i fall staten vill fullständigt uppfylla sin pligt gent emot dessa olyckliga varelser, att taga reda på det verkliga behovet. Det finnes för närvarande ingen, som kan säga, huru stort behof, som härvidlag förefinnes, och därför bör man begära af Kongl. Maj:t en utredning af det verkliga behovet, åstadkommen genom en s. k. enquête, en verklig undersökning, såsom i utlandet plägar ske.

I detaljerna af en sådan kan jag icke här ingå, men i planen för undersökningen bör enligt min åsigt ovilkorligen ingå undersökning af, huru många af dessa sinnessjuka böra vårdas på anstalt och icke i hemmet. Det är nemligen alldeles tydligt, att ett mycket stort antal af dessa sjuka vårdas i hemmen eller om icke i hemmen ändock på sådant sätt, att vården är alldeles otillräcklig och icke lemna dem den möjlighet till tillfrisknande, som en god behandling skulle förskaffa dem. Detta gäller i första rummet de patienter, som vårdas i hemmen, men det gäller äfven det ganska stora antal sinnessjuka, som i afvaktan på att komma in vid ett hospital, der plats för tillfället icke finnes, vårdas vid våra länslasarett, ty det kan icke förnekas, att de der icke erhålla så lämplig vård som de borde erhålla. Det är visserligen sant, att våra lasarettsläkare äro förträffliga läkare, men de äro i allmänhet specialister på kirurgiska åkommor, och de äro alldeles icke några specialister i psykiatri. De komma med ett eller annat undantag att betrakta de sinnessjuka patienterna som en börda och ett påhäng. Det är klart, att de ifrågavarande patienterna vid lasarettens erhålla bättre vård än i hemmen, men det är icke någon fullgod vård, icke en sådan vård, som lemna de bästa möjliga garantier för tillfrisknande. Men det är ju detta, som är vårt mål.

Under sådana förhållanden skulle jag tydligtvis kunna vara med om herr von Möllers motion, så mycket mer som den redan är antagen i Första Kammaren, men för tillfället, då jag icke känner, huru stäm-

ningen är i kammaren, tillåter jag mig endast att provisoriskt yrka bifall till det förslag, som blifvit af herr Hedin formuleradt.

*Angående
skrifvelse till
Kongl. Maj:t
rörande
sinnessjukvården.
(Forts.)*

Herr Hammarström: Herr talman, mine herrar! Då en fråga, som berörde detta område, för några dagar sedan förelåg här i kammaren, så yttrade jag några ord. Jag kunde icke vara med om det förslag, som då var å bane, på grund af en motion i denna kammare, emedan det endast skulle komma att beröra en viss klass af sinnessjuka, nemligen första klassens patienter. Jag hade då det hoppet, att utskottet skulle tillstyrka den motion, som väckts i Första Kammaren, och hvarom utlåtande här föreligger.

Jag skulle kunna inskränka mig till att instämma med de föregående talarne, särskildt med herr Hedin, som inledde diskussionen öfver detta ämne, men jag ber derjemte att få fästa uppmärksamheten på en särskild sak, som ännu icke blifvit omnämnd.

Vi hafva nemligen på kammarens föredragningslista i dag statsutskottets utlåtande n:o 50, der det förekommer ett uttalande med anledning af statsrevisorernas anmärkningar rörande det förhållandet, att en hel mängd kriminaldårar, d. v. s. sådana som begått svåra brott men vid undersökning befunnits otillräkneliga, behandlas olika inom olika län. I somliga län få de stanna kvar i cellfängelset och der vänta ganska länge, tills de kunna tagas om hand och föras till hospital. I andra län skickar man dem hem, och vederbörande få taga hand om dem och vårda dem på sätt ske kan; i annat fall får fattigvårdsstyrelsen taga hand om dem. Detta är ett mycket ledsamt förhållande, att man på grund af att plats saknas å hospitalen skall å ena sidan hålla sinnessjuka menniskor i fängelse och å andra sidan släppa dem lösa till förfång för den allmänna säkerheten, ithy att de på så sätt beredas tillfälle att begå nya brott, emedan man icke har något lämpligt ställe att bereda dem vård på.

Jag skall icke upptaga kammarens tid längre, utan yrkar bifall till den vid betänkanDET fogade reservationen af herr Wijk m. fl.

Herr Björck: Herr talman, mina herrar! Då jag härom dagen talade i denna fråga med anledning af herr Carlheim-Gyllenskölds motion, kände jag på mig, att jag icke skulle finna fullt gehör i denna kammare, derfor att det handlade om första klassens patienter. Jag anförde som min ursäkt, att dessa kunde beredas vård, utan att statskassan betungades med någon egentlig utgift. Jag erfor, då jag talade för denna motion, att stämningen inom kammaren var sådan, att om det blef fråga om vården af sinnessjuka i allmänhet, kammaren gerna skulle vara med derom. Denna fråga föreligger nu i dag. Jag väntar då, att kammaren går med på denna motion, för hvilken så väl blifvit taladt af föregående talare.

Mycket är visserligen gjordt för vården af de sinnessjuka här i landet. Men till vår olycka är dock det mesta ogjordt, och i jembörelse med andra länder hafva vi icke något att skryta med, när det kommer an på att vårda dessa de olyckligaste bland de olyckliga. 4 å 5 tusen sinnessjuka finnas, som stå utan plats och utan vård, kan jag säga,

*Angående
skrifvelse till
Kongl. Maj:t
rörande
sinnessjukvården.
(Forts.)*

ty den vård, som beredes dem i hemmen på många ställen, är sådan, att den icke kan kallas vård. Jag som läkare har ofta med stort vemod sett, huru för dessa stackars människor icke kan beredas någon egentlig vård. Man tänke sig en sinnessjuk i ett litet torp på landet. Hvar skall man der göra af honom, då det fins blott en liten stuga, der det äfven är små barn och andra, som också behöfva vård? Jo den arma människan instänges i ett fähus och skötes som ett djur och sämre än ett djur. Detta är visserligen upprörande; men det kan till folkets ursäkt sägas, att det icke har utrymme för sina sinnessjuka. Så får det fortgå i månader och åratat. Vi böra icke klaga, utan vi böra skudda denna skam af oss i dag.

Det är för öfrigt för den sinnessjuka af vigt, att han får snar vård; ty derigenom blir hans utsigt till förbättring mycket större.

Kommunerna få ofta vidtaga besynnerliga åtgärder för att blifva af med sina sinnessjuka. Jag hörde på förmiddagen i Första Kammaren en Konungens befallningshafvande, som talade om, att icke sällan kommunerna anmälde de sinnessjuka hos Konungens befallningshafvande till erhållande af vård såsom försvarslösa; men att Konungens befallningshafvande icke kunna taga vård om dem, är klart. De skicka dem tillbaka till kommunerna, och der få de den vård, som vi alla känna.

Somliga komma in på lasarett. Dessa taga väl mot dem men endast för en kortare tid. Det är icke lasarettsläkarnes fel, att de icke kunna vårdas der, ty det finnes icke möjlighet dertill. Det behöfves betydligt större utrymme än som finnes på lasaretten. Der måste man läsa in dem i eu cell, der de få reda sig så godt de kunna. Af sköterskor och lasarettsträngar kan man icke begära, att de skola ständigt se om dessa sinnessjuka, när de hafva andra sjuka, febersjuka och sådana, som behöfva deras vård.

De farligaste sinnessjuka, som komma in på hospitalen, äro sådana, som äro farliga för den allmänna säkerheten, som vilja skada sig och andra. Men det finnes många andra sinnessjuka, som lika väl behöfva vård. Dessas vård får stå tillbaka, därför att de farligaste måste komma in och upptaga platsen. Det nämndes nyss om en klass af sinnessjuka, som kallas kriminaldårar. Det är svårt att afgöra, huru de skola lämpligen vårdas. De böra naturligtvis komma in i första hand; men det är icke sagdt, att ens de kunna tagas emot.

Hvad skall Kongl. Maj:t utröna med en sådan undersökning, som är föreslagen? Jo icke endast huru många sinnessjuka finnas i vårt land och behöfva vårdas på vårdanstalter och åt huru många plats kan beredas på sådana anstalter, utan äfven hvar dessa vårdanstalter skola vara belägna, hvar det är bäst passande att lägga dem för att taga mot de sinnessjuka. Särskildt borde Kongl. Maj:t utröna, hvar kriminaldårar skulle vårdas. Det borde inrättas vårdanstalter särskildt för dem, så att de icke behöfde vårdas på de allmänna hospitalen. Nu komma från hospitalen de andra sinnessjuka att få strängare vård, därför att sådana farliga individer finnas bland dem; annars kunde de behandlas med större mildhet.

Man säger nu, att Kongl. Maj:t skulle af sig sjelf kunna göra

detta. Jag tror också, att Kongl. Maj:t har vilja dertill. Men det är så många andra ärenden, som hvila på Kongl. Maj:t, att man får ursäkta, att icke Kongl. Maj:t kan tänka på allting. Kommer deremot en skrifvelse från Riksdagen i detta syfte, tror jag, att Kongl. Maj:t alldeles icke tager det såsom en admonition från Riksdagen utan som ett uttryck för Riksdagens önskan; och vid den tror jag Kongl. Maj:t fäster mycken vikt.

*Angående
skrifvelse till
Kongl. Maj:t
rörande
sinnessjuk-
vården.
(Forts.)*

Det har sagts, att ett steg är taget genom det anslag, som Riksdagen nyss har beviljat till Restads asyl. Ja väl, men det återstår andra steg att taga, och hvarför skola vi icke taga dem? Det är ingenting, som hindrar oss att taga dem också. Skola vi gå den vanliga tågordningen, så veta vi nog, huru långsamt det går. Derför måste vi spurras att gå fortare, ty det behöfves sannerligen.

I Första Kammaren är herr von Möllers motion antagen. Här i Andra Kammaren tror jag det finnes mest gehör och resonans för det egentliga folket; och det behöfver sannerligen den vård, som är ifrågasatt. Mätte Andra Kammaren göra hvad Första Kammaren gjort förut och sluta sig till motionärens förslag. Jag skulle gerna vilja biträda herr Hedins förslag. Men då jag är rädd, att det skulle kunna framkalla splittring och fördröja saken, ber jag att få förorda motionärens förslag, som redan är af Första Kammaren antaget.

Herr *K. G. Karlsson* i Göteborg instämde häruti.

Herr von Friesen: Att jag i denna punkt biträdt utskottets hemställan om afslag, har icke berott på något bristande intresse för den sak, som är i fråga. Jag tror, att kammaren har från föregående år erfarenhet af att jag är varmt intresserad för att åt de sinnessjuka i landet skall beredas en tillräcklig vård. Redan 1898 fäste jag uppmärksamheten på denna fråga. Jag stod då ensam i kammaren och fick icke något understöd hvarken af den ene eller andre af de talare, som här nu haft ordet. Vid 1899 års riksdag fäste jag åter uppmärksamheten på frågan. Då fick jag understöd af åtskilliga i denna kammare, dock icke af dem, som här nu hafva talat.

Enligt min uppfattning hade detta förslag om Restad bort framläggas redan vid 1898 års riksdag. Det kunde då hafva framlagts, men så skedde icke. Ännu mera kunde man vänta, att det skulle hafva framlagts vid 1899 års riksdag, men det blef icke heller då framlagdt. Nu ändtligen har det kommit. Då har det synts mig: att just vid denna riksdag skriva till Kongl. Maj:t i det syfte, som motionären föreslagit, är icke att välja en lämplig tidpunkt. Deremot är förhållandet helt annat med det förslag, som herr Hedin framställt. Det förslaget passar alldeles utmärkt just nu, och jag skulle därför vilja förorda detta förslag.

Motionärens förslag är, synes det mig, äfven allt för omfattande. Ty det skulle kunna bringa till stånd äfven ett slags medicinsk undersökning om, huru dessa patienter lämpligen böra vårdas. Nyligen har en komité i denna fråga varit tillsatt, som herrarne funnit af den

Angående
skrifvelse till
Kongl. Maj:t
rörande
sinnessjuk-
vården.
(Forts.)

kongl. propositionen angående hospitalet å Restad. Och jag tror, att det vore bäst att låta denna sida af saken utveckla sig sjelfständigt. För min del är jag varmt intresserad för att allt fortfarande med ifver måtte arbetas på, att det må blifva ett tillräckligt antal hospital för de sinnessjuka i landet.

Men jag tror, att i främsta rummet man bör vidtaga den af herr Hedin föreslagna åtgärden, och jag ber att få yrka bifall till hans förslag.

Häruti instämde herrar *Höjer* och *Byström*.

Herr Jönsson i Färeköp: Med hänsyn till den sympati, som Andra Kammaren alltid visat, då denna fråga varit å bane, fastän den icke biträdt de förslag, som varit före, så ber jag endast att få instämma med dem, som hafva yrkat en utredning i denna fråga. Och jag ser icke något bättre än att yrka bifall till motionärens förslag.

Herr Vahlqvist: Jag anhåller att få på det lifligaste instämma med de talare, som yttrat sig till förmån för den af herr von Möller uti Första Kammaren väckta motion, och jag gör detta så mycket hellre, som jag i egenskap af praktiserande läkare kommit till den erfarenhet, att det är så oerhördt många sinnessjuka, hvilka icke blifva i tillfälle att få den vård, som de rätteligen borde hafva. Men frågan bör jemväl från en annan synpunkt betraktas. Ty hvar och en, som erfarit, hvilket intryck det gör på ett hem, att inom sig ega en familjemedlem eller en person, som icke är normal utan sinnessjuk, skall förvisso med mig instämma deruti, att i en mera beklagansvärd belägenhet kan en familj näppeligen råka. Det är så mycket sorgligare, som man vet, att den sjuke å sin sida sällan i hemmet kan erhålla den lämpliga vård, hvaraf han är i behof, och man derjemte måste erkänna, att familjens medlemmar genom att se en dylik stackars sjuk ibland sig måste känna sig ytterst nedstämda och sorgsna. Dessutom veta vi, att återställandet af den sjuke, d. v. s. sjukdomens prognos, ställer sig mycket ogynnsammare, om den sjuke icke i tid får den vård, han borde hafva. Jag är visserligen både villig och skyldig att erkänna, att mycket redan gjorts för att bringa vård åt de sinnessjuka i vårt land, men jag anser likväl, att ännu mycket mer bör göras och göras snart för dem, ty om det är sant, att snar hjälp är dubbel hjälp, så är väl detta uttryck synnerligen tillämpligt uti detta afseende.

På grund af hvad många föregående talare yttrat och jag nu i korthet anfört, anhåller jag att få på det lifligaste tillstyrka kammaren att antaga den af herr von Möller väckta motion.

Herr Wallis: Det föreligger här två förslag, mellan hvilka vi hafva att välja. För min del skall jag anhålla att få på de af herr von Friesen anförda skäl förorda antagande af detta mindre förslag, eller att vi måtte anställa en undersökning, en ordentlig enquête.

Ingen, som tänkt sig in i denna fråga, kan undgå att inse, att först skall behofvet vara utredt, innan man bör göra något vidare.

Det är en absolut nödvändig sak, men en sak, som måste göras mycket ordentligt och som herrarne må tro icke är så lätt, och, på det att vi måtte vinna full visshet om att få en ordentlig undersökning, tror jag, att Riksdagen handlade klokt, om den inskränkte sig till att begära en sådan enquête.

Jag anhåller därför att fortfarande få yrka bifall till herr Hedins förslag.

Herr Carlheim-Gyllensköld: Jag vill endast fästa uppmärksamheten derpå, att, om vi antaga herr Hedins förslag, vi derigenom åstadkomma ett ytterligare uppskof, utan att något blifver åtgjort med anskaffande af tomter, ritningars upprättande och dylikt. Ett faktum är ju, att äfven, sedan Restad blifvit besatt, som dröjer 2 à 3 år, det kommer att finnas omkring 4,000 patienter, som sakna anstaltsvård. Det är således på det mest evidenta sätt konstateradt, att behofvet är ytterst trängande, och vid sådant förhållande finner jag det orimligt att fatta ett beslut, som leder till ett ytterligare uppskof. Jag erkänner mycket villigt, att denna undersökning är nödvändig, men på samma gång är jag öfvertygad om, att den kan göras samtidigt med andra förberedande åtgärder, såsom att man anskaffar byggnadsplatser, uppgör ritningar, träffar aftal om jord och verkställen undersökningar om läget med mera dylikt. Under sådana förhållanden och för att icke åstadkomma splittring vill jag hellre yrka bifall till motionärens förslag än blanda bort frågan med en alldeles ny fråga, som icke föreligger. Jag är öfvertygad om, att, när Kongl. Maj:t får en skrifvelse i detta hänseende från Riksdagen, Kongl. Maj:t ovilkorligen skall låta verkställa den förberedande undersökning, hvarom här fråga väckts.

Herr A. Hedin i Stockholm: Jag anhåller att få fästa uppmärksamheten på det enkla förhållandet, att ett uppskof eller fördröjande af den önskvärda lösningen af frågan icke föranledes deraf, att man af Kongl. Maj:t begär att nu genast företaga hvad som i alla händelser är en nödvändig förutsättning för att Kongl. Maj:t skall kunna utarbete en fullständig plan till fyllande af det behof, hvars omfattning vi icke känna. Det visar sig måhända, att det behöfves 4, 5 eller 6 tusen nya platser, och efter en dylik undersökning skulle en fullständig plan kräfa en betydlig tid. Men när Kongl. Maj:t fått resultatet af undersökningen, så har Kongl. Maj:t den allra tydligaste uppmaning att vidtaga utarbetandet af planen, hvilkens verkställighet jag förmodar i alla händelser måste komma att ske successivt. Om det mot all förmodan — jag antager att så icke skall ske, så länge som den nuvarande chefen för ecklesiastikdepartementet kommer att sitta på sin plats — skulle dröja, då hafva vi i Riksdagen i undersökningsresultatet ett tillräckligt motiv att göra oss påmint hos Kongl. Maj:t.

Öfverläggningen var slutad. Sedan herr vice talmannen i ämnet framställt propositioner, biföll kammaren det af herr Hedin i Stockholm under öfverläggningen framställda förslag.

Angående
skrifvelse till
Kongl. Maj:t
rörande
sinnessjuk-
vården.
(Forts.)

Punkten 112—116.

Bifölls.

*Angående
anslag till
nordiska
museet.*

Punkten 117.

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att, på extra stat för år 1901, anvisa ett belopp af 25,000 kronor, att ställas till styrelsens för *nordiska museet* förfogande för att enligt dess bestämmande användas för museet tillhörande ändamål.

Vidare hade i två särskilda motioner, väckta den ena n:o 21 i Första Kammaren af herr *S. Wieselgren m. fl.* och den andra n:o 106 i Andra Kammaren af herr *P. Waldenström m. fl.*, sammanstående föreslagits, att Riksdagen måtte på extra stat för år 1901 anvisa ett belopp af 50,000 kronor att ställas till styrelsens för nordiska museet förfogande för att enligt dess bestämmande användas för museet tillhörande ändamål.

Utskottet hemställde, att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts förevarande framställning och med afslag å herrar *S. Wieselgrens m. fl.* och *P. Waldenströms m. fl.* ofvan berörda motioner, i hvad de skilja sig från Kongl. Maj:ts förslag, må på extra stat för år 1901 anvisa ett belopp af 25,000 kronor, att ställas till styrelsens för nordiska museet förfogande för att enligt dess bestämmande användas för museet tillhörande ändamål.

Vid punkten voro fogade reservationer

af herrar *N. Fossar* och greffe *Ph. Klingspor*, hvilka ansett,

att utskottet bort hemställa, att Riksdagen, med bifall till herrar *Wieselgrens* och *Waldenströms* i ämnet väckta motioner, måtte på extra stat för år 1901 anvisa ett belopp af 50,000 kronor att ställas till styrelsens för nordiska museet förfogande för att enligt dess bestämmande användas för museet tillhörande ändamål;

af herrar *F. E. Pettersson*, *S. G. von Friesen* och *A. Göransson* mot den af utskottet använda motiveringen;

af herr *H. Andersson* i *Vestra Nöbbelöf*.

Sedan herr vice talmannen låtit uppläsa utskottets hemställan anförde

Herr von Friesen: Jag har vid denna punkt i betänkandet anmält min reservation — icke mot det slut, hvartill utskottet kommit, men mot den motivering, som utskottet användt. Förhållandet är att jag till en början i utskottet var lifligt intresserad för att denna motion skulle vinna Riksdagens bifall och att således anslaget till nordiska museet skulle höjas med 25,000 kronor. Jag sökte inlägga hela min kraft för att få detta förslag igenom — *men* så kom underrättelsen om, att ett nytt lotteri var å bane för museets räkning. Dermed var

min ställning till frågan helt och hållet omkastad. Jag kunde omöjligen gå in på att, under det att man förberedde ett lotteri, höja statens anslag och således låta lotteriföretaget passera oanmärkt eller till och med uppmuntra det från Riksdagens sida, såsom det kunde se ut.

Jag kan således alls icke gilla den motivering, utskottet anfört. Jag anser icke den omständigheten, att museet får ökade inkomster från lotteriet, vara någon anledning att neka bifall till motionen. Min motivering är den, att, då olagliga medel användas för museets ändamål, Riksdagen icke bör låta detta passera oanmärkt eller till och med gifva stöd deråt genom att nu bevilja ökad anslag. Detta skulle vara *min* motivering.

Att det är olagliga medel, som äro å bane, det vågar jag påstå, och jag ber att till bevis härför få uppläsa den nu gällande lagen angående förbud mot lotterier. Den är mycket kort, och jag behöver icke uppläsa alla paragraferna.

1 § lyder: "Lotteri om penningar eller penningars värde må ej för allmänheten inrättas och öppnas; och vare ej heller någon tillåtet att, för egen eller annans räkning, utbjuda eller afyttra lott eller annat bevis om rätt till delaktighet i dylikt, inom eller utom riket anordnad företag eller att kungöra försäljning af sådant bevis."

2 §: "Hvad i 1 § i afseende å lotteri är stadgadt gälle ock om annat företag" etc.

3 §: "Stadgandena i 1 och 2 §§ må icke utgöra hinder för bortlottning af lösören för välgörande ändamål eller af konst saker till svenske konstidkares understöd och uppmuntran; dock bör om sådan lottning anmälan förut ske hos Konungens befallningshafvande, som eger att etter pröfning af omständigheterna till bortlottningen meddela tillstånd." —

4 §: "Öfverträdelse af hvad här ofvan stadgas straffes med böter från och med 10 till och med 1,000 kronor, hvarjemte" etc. —

Derefter följa några paragrafer, som jag icke tror stå i något sammanhang med denna fråga. Denna lag mot lotterier finnes i denna lag-edition införd under 18:e kapitlet strafflagen, som handlar om sedlighetsbrott.

Jag tror mig således hafva fullt skäl för mitt påstående, att den uppfattning, som hittills i vårt land gjort sig gällande rörande den ekonomiska moralen, är *mot* användandet af lotterier. Jag vill icke upptaga kammarens tid med att söka lemna några illustrationer till frågan om penninglotteriers förderlighet. Det är en fråga, som ofta blivvit debatterad, men jag anser, att det nu icke är nödvändigt att upptaga densamma, oaktadt färska exempel och ett ytterst hemskt exempel på denna förderlighet för i dag föreligger.

Jag anser mig, såsom sagdt, icke nu behöfva upptaga denna fråga, då det redan derigenom, att lagstiftaren förbjudit dylika lotterier, är af lagstiftaren erkändt, att penninglotterier äro förderliga. Men om lagstiftaren har förbjudit penninglotterier, skola de då tillåtas för ett stort fosterländskt företag, och kanske just därför att det är ett stort fosterländskt företag? Skall man för ett sådant företag få använda dylika slipprika medel? Jag betviflar, att detta är rätt. Ju större och

Angående
anslag till
Nordiska
museet.
(Forts.)

Angående
anslag till
Nordiska
museet.
(Forts.)

ädlare ett företag är, desto viktigare är det, att rätta och ädla medel användas för dess befrämjande, och jag kan icke vara med om att penninglotterier äro ett sådant ädelt medel. De äro slippriga medel, och sådana medel böra icke användas för ett fosterländskt företag och derigenom sätta en fläck på detta fosterländska företag.

Denna fråga har åtskilliga gånger under min riksdagsmannatid varit före. Det har föreslagits, att penninglotterier skulle inrättas för statens räkning, därför att så många landets invånare spela på utländska penninglotterier. Riksdagen har lyckats afvärja dylika förslag med, om jag minnes rätt, stor majoritet. Riksdagen har äfven i annan form opponerat sig mot spelpassionen, då Riksdagen till Kongl. Maj:t aflåtit skrifvelse angående förbud mot användande af totalisator. Jag tror, att det nu också blifvit genom lag bestämdt, att totalisator icke får vid kapplöpningar användas.

Det synes mig sålunda, att Riksdagens uppfattning under senaste tiden varit och fortfarande är rigtad *mot* denna spelpassion, *mot* lotterier och hvad som kan anses vara dermed likställt.

En annan gång var frågan före här, då den fick en enligt min tanke mycket sorglig lösning, och det var, då det gälde konst- och industriutställningen i Stockholm. Som herrarne minnas, förelåg år 1895 ett förslag från Kongl. Maj:t till betäckande af utgifterna för denna utställning, och detta förslag gick derpå ut, att en del af kostnaderna skulle betäckas genom lotteri och en del genom statsanslag. Jag och många med mig ville väl vara med om att understödja utställningen, men ansågo, att för detta stora, fosterländska företag borde icke användas några slippriga medel. Vi ville införa såsom ett bestämdt vilkor för anslaget beviljande, att något lotteri för ändamålet icke måtte få komma i fråga. Vi lyckades icke genomdrifva detta, och hvad blef följden, mina herrar! Jo, följden blef detta slippriga företag, ett af de allmänna företag här i landet på senare tider, som varit det eländigaste man kan tänka sig. Det kostade en civilminister taburetten och kanske lifvet, och det upprörde hela vårt folk så, som endast ett sådant företag skall kunna göra.

Nu har jag läst i tidningarne, att intresset för det Nordiska museets lotteri på senare tiden stigit. Detta har anförts såsom ett slags reklam för det Nordiska museet. Det skar i mig, när jag läste detta. Här har man ett bevis för att den spelpassion, som vi velat förqväfva, håller på att få starkare fart bland folket; och detta skulle vi vara nödsakade att underkasta oss, om vi vilja understödja ett fosterländskt företag! Jag tror, att den åskådningen hvilat på ett fullständigt misstag. Är det så — hvilket jag anser — att det här är fråga om ett storartadt och ädelt företag, så ha vi tillräckligt med penningar för att understödja det utan att taga tillflykten till lotterier.

På grund häraf kan jag för min del icke vara med om något beslut, som icke gifver en bestämd prickning åt detta företag, detta lotteriföretag, som allt fortfarande pågår. Må Nordiska museet tvätta sig rent från den fläck, som genom lotteriet har blifvit häftad på dess ansigte, och må det sedan återkomma i anständigt skick till Riksdagen;

jag är då säker på, att Riksdagen skall bevilja både hvad nu begärts och mycket mera dertill.

För närvarande ber jag att på de skäl, jag anført, få yrka afslag å motionärernas hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

*Angående
anslag till
Nordiska
museet.
(Forts.)*

Häruti instämde herrar *Henricson, Göransson, Olsson* i Mårdäng, *Hansson* i Solberga, *Anderson* i Hasselbol, *Hultkrantz, Kempe, Hammarström, Spangenberg, Nordin* i Hammerdal, *Gustafsson* och *Åkerlind*.

Herr Waldenström: Herr talman! Med anledning af det, som den förste talaren sade, skall jag för min del gerna erkänna, att det varit allra bäst, om en sådan anstalt som Nordiska museet kunnat uppföra den byggnad, som det behöfver, utan anlitande af lotteri. Det skulle hafva varit en stor heder för svenska folket och dess representanter. Men det finnes säkerligen ingen här i kammaren, som icke mycket väl vet, att en motion eller proposition om ett sådant belopp, som erfordrades för detta ändamål, aldrig skulle hafva någon utsigt att gå igenom i Riksdagen. Till följd deraf har museets styrelse hos Kongl. Maj:t begärt att få anställa ett lotteri. Jag tycker, som sagt, icke om lotterier, men jag kan å andra sidan väl förstå, huru ett sådant lotteri som detta kommit till stånd.

Den ärade talaren behagade säga, att detta vore att använda *olagliga* medel. Derom äro dock tankarna delade. Annars skulle väl konstitutionsutskottet hafva angripit regeringen för dess bifall t. ex. till teaterlotteriet, som emellertid fick oanmärkt passera, äfvensom för dess bifall till den redan afslutade delen af lotteriet för Nordiska museet. Men så vidt jag vet, har man icke anklagat regeringen för något lagbrott, då den medgifvit anordnandet af dessa lotterier. Jag tror således icke, att det vore Riksdagen värdigt att nu afslå den begäran, som här i motionen blifvit framställd, på grund deraf, att Nordiska museets styrelse i fullkomligt laglig ordning hos Kongl. Maj:t begärt anställande af ett lotteri, och att Kongl. Maj:t trott sig ega grundlagsenlig rätt att bifalla denna begäran. Huruvida Kongl. Maj:t kommer att bevilja de två nya lotteriserier, som nu äro begärda, det är någonting, som man icke vet. Men i hvilket fall som helst vore det märkvärdigt — jag upprepar det igen — om Riksdagen på grund af denna omständighet skulle vägra att bevilja ett behöfligt anslag till Nordiska museets förvaltning. Man kan hafva olika tankar om lotteriernas betydelse — det är alldeles sant — men här anser jag detta icke böra inverka, då här är fråga om en sak, som ingenting har att skaffa med det klandrade lotteriet.

Efter att hafva sagt detta, skall jag af en viss orsak be att få meddela, att impulsen till den af mig framställda motionen alldeles icke har utgått från Nordiska museet eller från Skansen. Jag har alldeles af eget initiativ, *mea sponte*, framställt densamma. Då jag för doktor Hazelius nämnde, att jag ämnade väcka en sådan motion, stälde han sig i början mycket tveksam, emedan han ansåg, att den icke skulle hafva någon den ringaste utsigt att gå igenom. Men sedan jag talat närmare med honom och uttryckt mina förhoppningar, blef

Angående
anslag till
Nordiska
museet.
(Forts.)

han lifligt intresserad för saken. Så snart jag hade skrivit motionen, lät jag honom läsa den, och han lade icke till ett enda ord. Men deremot fans der åtskilligt, som jag sjelf tyckte vara rätt och bra sagdt, men som han tyckte vara *alltför bra* och därför ville stryka, och som också blef struket.

Hvad beträffar Nordiska museets betydelse, tror jag mig hafva framställt den på ett tillräckligt tydligt sätt uti min motion. Museet är en af de allra förnämsta kulturanstalter, som vi ha i vårt land. Det har äfven blifvit omfattadt med ett intresse, som ingen annan kulturanstalt kan berömma sig af. De öfriga museerna i vårt land äro endast dvergar i jämförelse med hvad andra länder ha att uppvisa af samma slag. Men Nordiska museet står i sitt slag vida framför allt hvad andra länder ha att förete. Ja, hvad dessa andra länder i samma väg ega, är egentligen endast svaga efterapningar af det Nordiska museet. Man kan därför med sanning säga, att det Nordiska museet är i sin art icke blott *numro ett* i hela världen, utan i sjelfva verket *numro allena*. Det finnes icke heller någon af våra kulturanstalter, som väckt en sådan uppmärksamhet i utlandet som just Nordiska museet. Om man skulle sammanräkna allt hvad utländske vetenskapsmän, konstnärer och andra ha skrivit om de öfriga kulturanstalterna i vårt land, skulle man icke kunna få i hop en sådan volym, som om man samlar hvad de ha skrivit om Nordiska museet.

Huru väl allmänheten *känt* — om än icke *fattat* — denna Nordiska museets betydelse, det veta herrarne mycket väl. Huru intresserad har hon icke varit af detta museum! Hvilket af våra öfriga museer här i Stockholm är föremål för alla främlingars och alla stockholmares besök så som det Nordiska museet? Hvilka föräldrar taga gång på gång sina barn med sig för att besöka de öfriga museerna? För visso förekommer detta icke. Ja, huru många stockholmare veta väl om dessa museers tillvaro eller hvar de finnas? Om jag möter en annars bildad man på Stockholms gator och säger: "Var så god och säg mig, hvar etnografiska museet finnes" — så vet han det i regeln icke. Ja, om jag frågar till och med *lärde* män efter belägenheten af ett eller annat af våra officiella museer, så kunna de ofta nog icke lemna mig annan upplysning än den, att jag kan få reda derpå i adresskalendern. Men vill jag veta, hvar Nordiska museet och Skansen finnas, så behöfver jag blott fråga första pojke, som jag träffar på gatan; han har reda derpå.

Eftersom jag kom att nämna etnografiska museet, skall jag omtala för herrarne en händelse, som kan vara ganska rolig. Jag hade med mina söner, som då voro små, besökt nämnda museum. Kanske herrarne icke veta, hvar det ligger? För dem, som icke veta det, och de äro nog ej få, kan jag nämna, att det är inhyst i ett lider af den beskaffenhet, att ingen grosshandlare här i staden skulle vilja använda det till vagnslider. Det är i närheten af Adolf Fredriks kyrka. Jag hade, som sagdt, varit och besökt detta museum och der funnit saker, som voro af mycket intresse. Kort derefter träffade jag en professor vid vetenskapsakademien; han bor icke hundra steg från museet; det är för resten endast tvärs öfver gatan. Jag talade med lifligt intresse

om för honom, hvad jag hade sett. Då sade han: "Det var märkvärdigt, det måste jag gå och se." Ja, så är det med våra officiella museer. Men i Nordiska museet hade han varit många gånger.

*Angående
anslag till
Nordiska
museet.
(Forts.)*

Då fråga om ökad anslag till Nordiska museet förevar i Riksdagen år 1890, yttrades många tankvärda ord. Jag skall be att få anföra två yttranden från vidt skilda läger. Herr Gilljam, sedermera statsrådet, yttrade: "För min del har jag för detta museum den största personliga sympati. Jag går der förbi hvarje dag, går ytterst sällan in, men jag går aldrig in utan att dröja der längre, än jag från början beräknat. Jag vill till och med säga, att jag går icke ut derifrån utan att jag har en känsla af tillfredsställelse öfver att verkligen en sådan institution kunnat komma till stånd i vårt land."

Det är ju väl sagda ord. Men jag skall nu be att få läsa upp ett yttrande af herr Lasse Jönsson. De fleste af herrarne kände vår vän Lasse Jönsson. De veta, att om han kunde på ett anslag pruta 50 öre, så gjorde han det och ansträngde all sin kraft för att åstadkomma en sådan prutning. Men när frågan om Nordiska museet förevar, yttrade han: "Jag har varit i detta museum många gånger, och jag kan icke annat än tala om, hvad jag känt, då jag gått igenom detsamma. Jag har varit allvarligt stämd, ja, än mera, jag har varit högtidligt rörd, då jag betraktat de der inrättade stugorna, eller rättare den stugan, som så varmt påmint mig om min egen barndom och det idoga, allvarliga och aktningvärda folk, som förr verkade i sådana hem, men som nu snart hör till sagan."

Ja, det hör snart till sagan, och därför gäller det att taga vara på hvad som ännu finnes kvar, att sagan må så länge som möjligt kunna bibehållas ren och oförfalskad.

Tillåtes det mig sedan att tala något om förhållandet mellan Nordiska museet och doktor Hazelius, så har jag först och främst att nämna, hvad alla herrarne veta, nemligen att han lagt in hela sin lifsgerning, hela sin arbetskraft, hela sin intelligens, hela sin energi på att åstadkomma denna storartade och allenastående skapelse. Det finnes ingen, som gjort något liknande det, som han har gjort.

Han har vidare i detta företag insatt hela sin förmögenhet. Vid 1898 års slut hade han en fordran af museet på 211,557 kronor. Penningar, som han förut haft placerade i goda iuteckningar, har han numera omsatt i sådana fastigheter som ryggåsstugan, Delsbostugan och annat sådant, hvilket, som herrarne väl förstå, icke räknas såsom någon riktig realsäkerhet. Det finnes nog ingen bank, som skulle vilja sätta in 1,000 kronor i sådana stugor.

År 1881, då högre anslag än förr beviljades till Nordiska museet, var det meningen, att herr Hazelius skulle få 4,000 kronors lön såsom styresman för museet. Derom resonerade statsutskottet ganska förnuftigt och sade: "Väl har doktor Hazelius erbjudit sig att utan all ersättning fortfarande bestrida styresmannabefattningen, men tvifvels utan kan det så mycket mindre anses med billighet öfverensstämmande, att doktor Hazeli i frågavarande verksamhet förblifver lönlös, som staten har att tacka hans outtröttliga nit och energi samt oegennyttiga uppoffringar

Angående
anslag till
Nordiska
museet.
(Forts.)

för en högst värderik egendom, i det att omkring en tredjedel af hela museet numera blifvit statens tillhörighet.⁴

Sedan år 1890, då anslaget ytterligare höjdes, skulle doktor Hazelius hafva 6,000 kronor i lön såsom museets styresman. Dessa löner har han emellertid sällan riktigt fått ut. Af berättelsen för Nordiska museet år 1897, utgifven af dess styrelse, framgår, att doktor Hazelius måste af sin lön 1883 afstå 500 kr., 1885 1,000 kr., 1886—1888 4,500 kr., 1889 500 kr., 1890 2,500 kr., 1891 1,000 kr., 1892 6,000 kr. (det vill säga: han fick det året icke ett enda öre), 1893 2,000 kr., 1894 4,200 kr., 1895 1,000 kr., 1896 1,500 kr., 1897 2,500 kr., 1898 också 2,500 kr. Dessutom har han särskildt till Bredablicksfonden under åren 1892—98 gifvit tillsammans 700 kr. Detta allt gör en summa af 30,400 kr., eller i medeltal 1,900 kr. per år sedan 1883. Jag frågar herrar löntagare här i kammaren, huru många skulle vara sönade att afstå af sina löner sådana belopp år efter år? Det kan man nog icke tänka sig åtminstone i dessa tider, då man på alla håll begär dyrtidstillägg.

Men icke allenast det. Man har många gånger frågat mig, huru det egentligen förhåller sig med eganderätten till Nordiska museet. Derpå kan jag lyckligtvis gifva fullständigt svar. Doktor Hazelius erbjöd år 1879 svenska staten att öfvertaga museet, men det gick staten icke in på. Vederbörande statsråd afstyrkte det på grund af de vidlyftiga kostnader och annat, som skulle vara förenadt med ett sådant öfvertagande. Emellertid var doktor Hazelius sjelf angelägen om att icke museet skulle vara i enskild mans ego, hvarför han öfverlät det genom en offentlig handling att såsom en sjelfständig anstalt under en särskild styrelse för all framtid förvaltas såsom *svenska folkets egendom* i öfverensstämmelse med de stadgar, som på samma gång utfärdades. Han var också angelägen om att denna öfverlåtelsehandling skulle blifva fullkomligt laglig, och anlidade därför, vid dess uppsättning, såsom juridiska biträden dåvarande justitierådet Hernmarck och revisionssekreteraren Åbergsson.

I sammanhang dermed skrefvos, som sagdt, stadgarne, af hvilka jag nu vill meddela ett och annat. Först och främst heter det, att museet skall i all framtid utgöra en sjelfständig anstalt under ledning af en nämnd eller styrelse. Denna styrelse skall bestå af sex medlemmar. Bland dem skall *en* vara en juridiskt bildad, för redbarhet och skicklighet ansedd embetsman samt minst *en* ledamot af vetenskapsakademien. Styrelsen har till åliggande att vaka öfver att museet uppfyller sitt ändamål och att styresmannen fullgör sina skyldigheter; vidare att tillsätta och, der så finnes nödigt, afsätta styresmannen och öfriga tjänstemän o. s. v. Hazelius sjelf är således icke mer egare af museet än jag; han är endast tjänsteman där och kan till och med såsom sådan afsättas om han försummar sina pligter. Angående kontrollen och granskningen af museets räkenskaper föreskrifves i stadgarne, att denna granskning skall årligen verkställas af tre af vetenskapsakademien utsedda revisorer. Som herrarne veta, är vetenskapsakademien i viss mån konkurren till museet; men icke för ty är det den, som skall utse revisorer för att granska dess räkenskaper och förvaltning.

Då emellertid doktor Hazelius hade funnit, att man ännu hyste tvifvel om huruvida svenska folkets eganderätt till museet vore riktigt tryggad, lemnade han den 22 december 1897 till styrelsen en högst märklig förbindelse. Deri förklarar han, att den fordran, som han har af museet, skall hvarken af honom, hans arfvingar eller rättsegare kunna uppsägas till betalning eller utkrävas. Deremot skall museet förbinda sig att, i den mån styrelsen finner tillgångarne det medgifva, betala ränta åt doktor Hazelius. Herrarne må lägga märke till denna bestämmelse: *endast i den mån styrelsen finner tillgångarne det medgifva*. Procenten för denna ränta skall också styrelsen *sjelf bestämma, eftersom den pröfvar skäligt*. Derefter skall styrelsen, i fall tillgångarne det medgifva, i större eller mindre poster återbetala kapitalskulden. I fall något år den beräknade räntan icke blir gulden, så skall styrelsen lägga dess belopp till kapitalet, *för så vidt styrelsen finner sådant lämpligt*.

Hafva herrarne hört talas om en sådan öfverlåtelse förr? När man läser protokollet derom — och det finnes intaget i Meddelanden från Nordiska museet 1897 — så kan man icke undgå att få det intryck, att doktor Hazelius i sjelfuppoffring för sin stora fosterländska skapelse har gått så nära som möjligt den gräns, vid hvilken man plägar sätta annat folk under förmyndare.

Nu frågas: Är doktor Hazelius värd något erkännande för detta? Kan man med någon rätt säga, att svenska folket står i någon skuld till honom derför? Ja, icke en juridisk skuld, men väl en moralisk. Säkerligen hafva flertalet af herrarne sett doktor Hazelius och märkt, huru hans gestalt bär vittne om huru utarbetad och utsliten han blifvit under den arbetsbörda, som hvilat och hvilar på honom. Och må det tillåtas mig att säga det: den tyngsta delen af denna arbetsbörda har icke varit samlandet och ordnandet af sjelfva museet såsom sådant, utan *åstadkommandet af de penningsbelopp*, som varit erforderliga för att nå det mål, dit han har kommit.

Emellertid begäres i motionen icke ett öres ersättning åt doktor Hazelius sjelf, ingen ökning af lön åt honom, utan allenast nödiga medel, *för att den stora skapelse, som han uppfört och som han skänkt svenska folket, må kunna förvaltas på ett sådant sätt, att den icke förfares*.

Man kan fråga: Behöfver då museet detta anslag? Ja, det är många, som frågat mig derom, och de hafva sagt: "Doktor Hazelius tigger ju så bra och får in så mycket pengar på den vägen." Ja, mina herrar, han tigger som en karl, och han borde ha betaladt äfven för det. Herrarne må icke tro, att det är något vidare angenämt arbete att tigga. Det är mycket tråkigare och besvärligare att tigga än att gifva en liten summa åt den, som kommer och tigger. Att emellertid museet behöfver det ökade anslag, som jag motionerat om, det skola herrarna finna af bilagan n:o 12, som förekommer vid min motion. Der visar det sig, att 1898 års affärer slutade med en brist å 32,796 kronor. Bland utgifterna ingick emellertid då köpet af Sevilla 38,000 kronor, och bland inkomsterna förekommo 29,000 kronor i bidrag från kongl. Djurgårdskassan och från allmänna konst- och

Angående
anslag till
Nordiska
museet.
(Forts.)

industriutställningen i Stockholm 1897. Om dessa båda mer tillfälliga poster fråndragas, visar sig bristen utgöra 23,796 kronor. Kan man då verkligen sätta i fråga, om museet behöfver det begärda statsbidraget? Det går hvarje år med förlust, och detta kan icke gå i längden. Doktor Hazelius kan icke — och hvem skall göra det efter honom? — han kan icke i oändlighet stå ut med detta enerverande arbete för att skaffa penningar till att täcka bristen och att omsätta de sväfvande skulderna, som för närvarande gå till ett par hundra tusen kronor. De, som stå honom nära, veta bäst, hvad arbete, hvad möda och hvad lön han har för det.

Nu säger utskottet, att doktor Hazelius fått och får så mycket penningar genom lotteriet. Ja, det är alldeles riktigt, men af dessa penningar får *inte ett enda öre användas till förvaltningen*, utan alltsammans går till Nordiska museets byggnadskassa. Och icke kunna väl herrarne begära, att Nordiska museets byggnadsarbete skall stanna af, så att det blir till hälften såsom en ruin eller ett spektakel, och att den som ser det, skall få anledning att säga: "Den mannen började att bygga, men han förmådde icke att fullborda det." Ej heller kan man rimligen säga, att emedan museet får mycket penningar till bygget, så behöfver det ingenting till förvaltningen.

Man har gent emot detta anfört, att Nordiska museets styrelse uti den petition, som den inlemnad till Kongl. Maj:t angående utsträckning af lotteriet till ännu två serier, anhållit, att det, som möjligen kan återstå, sedan museibyggnaden — med hvad dertill hör, såsom terrassering, planering m. m. — är fullbordad, skall få användas "till annat, museet tillhörande ändamål". Ja, men först och främst är det mycket osannolikt, att något kommer att återstå; men för det andra har jag gjort mig underrättad om hvilket ändamål styrelsen tänkt att använda öfverskottet till, i fall det blir något. Jag har då fått den upplysningen, att meningen vore att använda det till afbetalning af någon del af den sväfvande skulden å 200,000 kronor. Och kan man väl säga, att det är obilligt begärdt? Doktor Hazelius nämnde för mig för en tid sedan, att han omsatt denna skuld ungefär 20 gånger under de senare åren, det vill säga med omkring 4,000,000 kronor. Då kunna herrarne begripa, hvilket arbete och bekymmer han haft. Men huru opraktiskt är det icke, att en så ädel kraft som denna, hvilken kunde och borde användas uteslutande för tillgodoseende af museets rent kulturella ändamål, skall slitas ut under tyngden af de beständiga ekonomiska bekymren?

Hvad blir nu följden, om Riksdagen beviljar den begärda anslagshöjningen på 25,000 kronor? Jo, att doktor Hazelius möjligen kan få affärerna att gå i hop i den dagliga förvaltningen. Denna kommer för öfrigt att bli mycket dyrare under den närmaste tiden, än den nu är. Ty när museibyggnaden blir färdig, skola samlingarna flyttas dit in och ordnas der, och det kommer att sluka penningar i sådan grad, att kanske många af herrarne icke hafva något begrepp derom.

Herr talman, jag hoppas, att Andra Kammaren icke skall visa sig mindre vänligt sinnad mot detta museum nu än förr. Då det nuvarande anslaget beviljades år 1890, var museet i sjelfva verket endast en

ringa del af hvad det nu är. Tiden är alltså inne för en anslagsökning, och jag tillåter mig att tro, att Andra Kammaren icke skall vara mindre angelägen om att tillgodose detta kulturella ändamål, än hvad Första Kammaren redan visat sig vara, och att den lika litet som medkammaren skall låta inverka på sig af det i mina såväl som i många andras ögon visst icke behagliga förhållandet, att styrelsen i brist på andra utvägar varit nödsakad att för byggnadens åstadkommande anlita lotterivägen.

Kan man icke få den glädjen att en gång peka på det färdiga huset och säga: "detta har svenska staten byggt åt svenska folket", så må Riksdagen åtminstone bereda oss den fröjden att kunna säga: "Svenska staten har genom sina anslag gjort, att museet icke behöft realisera och se sina dyrbara samlingar skingras som agnar för vinden."

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till min motion.

Herr Höjer: Herr vice talman, mina herrar! När jag nyss hörde min högt ärade och mycket intime vän här till höger yttra sig i frågan, får jag bekänna, att jag hisnade, ty det var precis som att höra den flinthårda lagen; och när jag hade hört honom till slut, fann jag, att jag sjelf var en mycket syndig människa. Ty jag måste tillstå, att ehuru jag både privat och öppet i Riksdagen uttalat mig som principiell motståndare till lotterier, är jag i sjelfva verket benägen att med hänsyn till den fråga, som föreligger, kompromissa med mitt eget samvete. Sådan var min ställning, innan jag hörde min väns tal, och jag får måbända till min skam vidgå, att sådan är min ställning fortfarande. Det må vara, att det är att ställa sig på mer eller mindre jesuitisk grund, när man resonerar som jag, att man kan taga till lotterier åtminstone som ett yttersta medel för att uppnå det goda ändamålet att bereda tak öfver hufvudet åt en sådan utomordentlig institution som Nordiska museet. På denna jesuitiska grund står jag än i detta ögonblick, trots de stränga ord, som min ärade vän herr von Friesen nyss yttrade.

Det är ju klart, att doktor Hazelius, för att Nordiska museets palats skulle bli färdigt, hade att anlita tre utvägar. Antingen kunde han söka förmå uppoffrande mecenater att skjuta till de millioner, som Nordiska museets byggnad kunde komma att kräfva — och på detta sätt har han också fått bidrag till ett belopp af några hundra tusen kronor — eller också kunde han vända sig till staten med begäran, att den skulle skjuta till det mesta af hvad som ytterligare behöfdes, d. v. s. en summa af bortåt en och en half million. Tror någon i denna kammare, att, om ett sådant förslag om statens mellankomst blifvit väckt af regeringen eller en enskild motionär, någon den ringaste utsigt förefunnits, att Riksdagen inom en öfverskådlig framtid skulle hafva bifallit ett dylikt förslag? Jag tror det icke. Derför att det varit och är min öfvertygelse, att ingendera af nyss nämnda utvägar med framgång *ensamt* kunnat anlitas, har jag trott, att äfven en tredje utväg måste af nödtvång tillgripas, den nemligen att inrätta ett lotteri för ändamålet. Och det får jag säga, att då med Kongl. Maj:ts tillstånd lotterier förut många gånger blifvit tillåtna — jag tänker särskildt

*Angående
anslag till
Nordiska
museet.
(Forts.)*

*Angående
anslag till
Nordiska
museet.
(Forts.)*

på teaterlotteriet och utställningslotteriet — så måste äfven ett undantag från en i och för sig riktig princip kunna medgifvas för ett sådant ändamål som Nordiska museet. Jag finner *detta* ändamål vida behjertansvärdare än det, som motiverade teaterlotteriet och ännu mer utställningslotteriet 1897.

För öfrigt vill jag anmärka, att herr Hazelius med afseende på Nordiska museets byggnadslotteri icke alls gått några krokvägar. Han har handlat öppet och lojalt och i laga ordning fått Kongl. Maj:ts tillstånd till det lotteri, som är i gång, likasom han begärt Kongl. Maj:ts tillstånd till det lotteri, som ytterligare behöfves för att få Nordiska museet färdigt.

Nu sade min ärade vän till höger, att lotterier äro helt och hållet olagliga, och så läste han upp några paragrafer ur vår svenska lag. Jag är icke jurist och kan därför icke inlåta mig på något juridiskt härklyfveri med honom. Men det får jag säga, att herr von Friesen rätt i sin lagtolkning, då har Kongl. Maj:t dabbat sig på ett ytterst betänkligt sätt och begått många olagliga handlingar. Jag skall emellertid icke inlåta mig på någon kritik af Kongl. Maj:ts åtgärder i detta fall, så mycket mindre som lotterifrågan icke föreligger till vårt bedömande. När jag gick hit, tänkte jag för mig sjelf: om du hade ordet i din magt och om du hade dertill något af snilletts gudagåfva, skulle du hålla ett tal för Nordiska museet, sådant, som herrarne aldrig hört maken till. Nu eger jag hvarken det ena eller det andra och får därför helt anspråkslöst och till den kraft och verkan det hafva kan öppet förklara, att jag — kanske mutad af det goda ändamålet — ej kan annat än yrka afslag å statsutskottets hemställan och bifall till motionen.

Jag vill endast bedja att till slut få fästa herrarnes uppmärksamhet derpå, att om — som jag hoppas — Riksdagen gifver herr Hazelius till fortsatta inköp för Nordiska museet och till bestridande af ökade förvaltningskostnader 50,000 kronor, så gör Riksdagen intet annat än afbetalar en ganska anspråkslös del af den skuld, hvori Riksdagen och hela Sveriges folk står tili den märkvärdige man, som heter Artur Hazelius. Han har genom sin märkliga skapelse icke allenast gjort vårt fädernesland mera känt hos andra folk, än hvad det var förut, utan han har — hvad mycket mera är — gjort Sveriges eget folk mer bekant med sina förfäder, sådana de gingo i helg och söcken under förflutna tidevarf.

Och ännu ett par ord. Allmogens representanter i denna kammar vill jag göra uppmärksamma på det odisputabla faktum, att Nordiska museets skatter äro först och sist eller åtmiustone till en utomordentlig grad en apoteos, ett förherrligande af Sveriges gamla bordestånd.

Jag vidhåller det yrkande, jag nyss gjorde.

Med herr Höjer förenade sig herrar *Nordström* i Stockholm, *Lindhagen*, *Branting*, *Nyström*, *Boëthius*, *Kardell*, *Dahlstedt*, *Åkerlund* och *Johansson* i Öija.

Herr Wallis: Då jag undertecknat den motion, som herr Waldenström framburit till Riksdagen, anser jag mig skyldig att yttra några ord i frågan. Det är ingalunda så, som herr Waldenström sade, att de föremål, som äro samlade i Nordiska museet, skulle vara värdelösa eller af ringa värde. Tvärtom, de hafva ett mycket högt värde. Det är genom bildandet af detta unika museum, som intresset vuxit för samlandet af föremål af samma art som de, museet samlar, och som man insett deras kulturella betydelse. Det är genom den i en svensk mans hjerna uppsprungna idén att samla ej allenast den s. k. öfverklassens, utan äfven det egentliga folkets försök att höja sin bildning genom konstindustri, som detta museum småningom vunnit ett utomordentligt högt pekuniärt värde. Det visar sig — det kan jag intyga, som själf är samlare af dylika saker — att de i hög grad vunnit i värde, och detta i så hög grad, att dessa arbeten i ej oväsentlig mån redan ur landet exporteras. Jag känner en konsthandlare här i staden, som hvarannan månad skickar till England samlingar af vår gamla allmogehandelsindustri och har carte blanche på att till den utländing, som samlar dessa föremål, skicka hvad han behagar till det pris, som säljaren själf bestämmer.

*Angående
anslag till
Nordiska
museet.
(Forts.)*

Häraf framgår, att för så vidt detta museum, hvilket är nödvändigt, vill gifva en alldeles fullödlig bild af den svenska allmogens lif under förflutna tider, måste det fortfarande hafva medel till sin disposition för att kunna komplettera samlingarne. Detta kommer det att behöfva särskildt af det skäl, att dessa föremål komma att oupphörligt stiga i värde. I annat fall komma vi att riskera detsamma, som händt vårt broderland Norge, der de allra flesta dylika saker kommit i utländsk ego. Hvar och en, som rest i Norge och känner förhållandena der i detta hänseende, vet, att prisen på allmogeföremål äro mycket högre uppdrifna der än här. Detta beror på att de utländingar, som resa der, samla och exportera dem. Då vi hafva Artur Hazelius att tacka för att i alla fall det viktigaste blifvit räddadt åt vårt eget land, måste vi se till, att det betydelsefullaste af det, som ännu finnes kvar, också får stanna i landet.

Jag anser således, att detta anslag är särdeles väl motiveradt; men dermed vill jag icke ha sagdt, att jag icke på det lifligaste instämmer med herr von Friesen i den förkastelsedom, han uttalade öfver lotterierna. Redan då det första inrättades, hade jag fullt klart för mig, att det var en skamfläck för den svenska nationen att med dessa pengar, samlade från småfolket genom att appellera till deras spellusta, bygga vår nationalteater. Jag hade äfven klart för mig, att det var endast början till något värre. Jag ansåg, att om svenskarne väl en gång fått blodad tand att tillgodose sin spelpassion, så skulle det ej vara så lätt att förmå dem att upphöra dermed. Vi se nu också, att det ena allmännyttiga företaget efter det andra bry vi oss ej om att bevilja medel till, utan vi plocka ut medlen ur de mindre bemedlades fickor genom att locka dem till spel på penninglotterier. Jag anser i likhet med herr von Friesen, att det finns icke något företag, som vi ega rättighet att realisera på detta vis. Jag ber att få förklara, att jag instämmer med honom deri. Jag instämmer äfven deri

Angående
anslag till
Nordiska
museet.
(Forts.)

med honom, att jag anser, att det vore det allra största skäl i världen för oss att nu gifva en kraftig prickning åt hela detta lotterisystem. Men jag kan ej gå längre. Jag kan ej föreställa mig, att det rätta sättet för denna prickning vore att nu afslå hemställan om ett anslag, som vi anse tillbörligt att bevilja. Kan det finnas någon annan metod att gifva en dylik prickning eller kan man enas om att anse det, som herr von Friesen uttalat i frågan, i hvilket jag ber att få instämma i afseende å syftet och i hvilket en så stor mängd medlemmar af denna kammare instämt, såsom en kraftig prickning, så skall detta glädja mig. Jag vill gerna, om så fordras, vara med om en ännu starkare sådan, men jag vill ej vara med om en prickning af den art som den, herr von Friesen föreslagit.

Jag ber därför att få yrka bifall till motionen.

Häruti instämde herrar *Hammarlund* och *David Bergström* i Stockholm.

Herr Ivar Månsson: Herr talman, mina herrar! Det lär icke finnas många i denna kammare, som ej högt skatta doktor Hazeli verksamhet för Nordiska museet och det storartade resultat, hvartill han derunder kommit. Jag tror, att vi litet hvar känna behof af att till denna man uttala ett tack och ett erkännande härför. Ingen må tänka, att det i statsutskottets afstyrkande af föreliggande motion ligger något underkännande af denna hans verksamhet. Redan på den afdelning inom utskottet, der motionen behandlades, hade man stora sympatier för densamma. Men man ansåg dock på grund af den utredning, som fans bifogad, att Riksdagen icke borde höja anslaget med så stort belopp, som i motionen föreslagits, utan man förestälde sig, att en mindre höjning af detsamma, en höjning med 10 à 15 tusen kronor skulle vara tillräcklig. Men så kom under rättelsen, att museets styrelse få anordna ett nytt lotteri, och att styrelsen i sin ansökan hemställt, att de inkomster från lotteriet, som blefvo öfver, sedan kostnaderna för nybyggnaderna blifvit betäckta, skulle få användas till museets löpande utgifter, och då kom frågan med ens i ett annat läge. Man ansåg, att, innan man förordade någon höjning af anslaget, man först borde se resultatet af lotteriet.

Om man nu ser på den redogörelse öfver museets inkomster och utgifter 1898, som finnes bifogad motionen, så finner man, att under redogörelseåret utgifvits bland annat: till inköp af Sevilla kronor 38,000: —, till nybyggnader kronor 19,752: 33 och till väganläggningar kronor 18,643: 24. Således endast till rena nybyggnader och nyanläggningar, fränsedt den stora byggnad, för hvilken kostnaden uteslutande skall bestridas af inkomsterna från lotteriet, ett belopp af öfver 76,000 kronor. Då nu bristen under samma år icke uppgått till mera än kronor 32,796: 97, finner man, att, om man afstått från inköpet af Sevilla, museet i stället för brist fått öfverskott. Det har därför synt utskottet, att man vid museets utveckling borde taga mera hänsyn till storleken af dess inkomster, så att man icke på ett år endast för

nybyggnader och väganläggningar utgåfve så stora belopp, som jag här nämnt.

Såsom jag redan påpekat, har utskottet ställt sig afböjande mot motionen, enär det ansett, att man först borde invänta resultatet af lotteriet. Blifver det något större belopp, som kan öfverlemnas för museets behof, då är det ju ej skäl att nu anvisa ett så pass stort tillskott i anslaget, som här begärts. Man har visserligen sagt, att det icke vore mera än rätt och billigt, att de begärda 25,000 kronorna finge användas till afbetalning å museets skuld. Ja, mina herrar, det må så vara; men innan Riksdagen åtager sig att betala Nordiska museets skulder, bör väl eganderätten till museet och dess framtida skötsel något mera klargöras. Nu är det väl sant, att doktor Hazelius icke har tagit någon dusör för sin räkning, ty dertill är han alltför oegennyttig, men doktor Hazelius kan icke lefva i alla tider, och huru skall det gå efter hans död? Jo, då är det museets styrelse, som skall sköta detsamma. Och denna styrelse, som har rätt att komplettera sig sjelf, kan handla alldeles sjelfständigt, och hvarken Riksdagen eller någon af statens myndigheter har dervid något att säga. Jag anser derför, att, när staten lemnar ett så pass stort bidrag som den gör, den också bör ha något att säga i fråga om handhafvandet af museets angelägenheter.

Hvad för öfrigt beträffar anordningen med lotteri för museets räkning, så kan man ju derom ha olika åsichter. För min del tror jag, att de personer, som derpå offra penningar, endast göra det af intresse för museets framgång. Så var ju förhållandet vid teaterlotteriets verksamhet. Det var nästan uteslutande personer, som ifrade för att få till stånd en ny operabyggnad, som köpte lotterna.

På grund af hvad jag nu anfört och då jag äfven håller före, att en sådan framställning som denna bör komma från Kongl. Maj:st och ej från enskild motionär, anhåller jag att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr von Friesen: Det har här blifvit sagdt, att det fins ingen i kammaren, som tror, att Riksdagen skulle vilja bevilja anslag till Nordiska museets byggnad. Detta kallar jag ett ganska djerft påstående. Det är en anklagelse mot svenska Riksdagen, att densamma, ehuru den hyser den åsigten, att lotteri ej är ett lagligt medel, skulle komma att för ett stort fosterländskt kulturellt ändamål neka ett anslag, som pröfvats vara erforderligt. Jag kan icke vara med om en sådan anklagelse mot den svenska Riksdagen.

Herr Waldenström säger, att han icke kan förstå, att lotterier äro olagliga. Jag skall visa, att han förstår detta och att han sjelf uttalat det.

Herr Höjer har sagt, att han står i detta fall på en jesuitisk ståndpunkt. Nå, då förstår jag, att han, oaktadt sin principiella ståndpunkt, kan vara med om beviljandet af detta anslag; men herr Waldenström står icke på en jesuitisk ståndpunkt, och då förstår jag ej, att han kan vara med om anslaget.

Jag skall nu bevisa, både att herr Waldenström anser lotteri

*Angående
anslag till
Nordiska
museet.
(Forts)*

Angående
anslag till
Nordiska
museet.
(Forts.)

olagligt och att han icke står på jesuitisk ståndpunkt. Jag ber att få uppläsa följande reservation, som han afgaf till Andra Kammarens beslut 1895 om bidrag till bestridande af kostnaderna för en konst- och industriutställning i Stockholm. Först reserverade sig mot detta beslut märkvärdigt nog herr Höjer; men han var då nog försigtig att icke betona, att han icke stod på jesuitisk ståndpunkt. Dernäst reserverade sig herr Fredholm, men jag har icke något intresse af att nu läsa upp hans reservation. Herr Waldenströms reservation åter har följande lydelse:

“Herr talman! Då den svenska lagen förbjuder lotterier; då statsutskottet äfven principiellt har uttalat sig mot lotterier; och då jag icke kan gilla den kända jesuitiska grundsatsen att låta ändamålet helga medlen, skall jag be att få fritaga mig från allt ansvar och all delaktighet i detta beslut.“

Huru herr Waldenström, hvilken enligt detta bevis, som väl är det tillförlitligaste af alla, icke står på jesuitisk ståndpunkt, nu kan yttra sig så, som han gjort mot mig, förstår jag icke.

Man har sagt, att om den begärda höjningen afslås, står nordiska museet utau medel eller har åtminstone icke tillräckliga medel. Jag tror, att det nog kan släpa sig fram öfver detta år lika så väl som det gjort det öfver åtskilliga föregående år. Herr Waldenström nämnde, att doktor Hazelius från början icke varit med om att denna motion skulle väckas. Är det då, mina herrar, någon fara i att nu afslå begäran om förhöjning af anslaget? Jag tror ej deri finnes någon den minsta fara.

Herr Wallis nämnde, att han ej trodde, att det rätta sättet att pricka lotteriet vore ett afslag, men han visste icke något annat sätt. Jag tror för min del, att icke något annat sätt finnes.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Waldenström: Jag har något svårt att förstå den energi, som den siste ärade talaren utvecklat gent emot den föreliggande framställningen. Han anmärkte, att jag sagt, att jag icke kunde förstå olagligheten uti ett lotteris inrättande. Hvad jag sade, det var, att tankarne derom äro delade. Jag tillade också, att jag är en af dem, som icke tycka om lotterier. Och vore det här fråga om att Riksdagen med sin röst skulle bidraga till att museet finge ett lotteri, då skulle jag vara den förste att åter om penninglotterier uttala mig just på samma sätt, som jag i min af herr von Friesen upplästa reservation gjorde år 1895 samt i stället yrka på statsanslag, hvilket ju vore mycket hederligare och bättre. Men här är fråga om en helt annan sak, som ligger alldeles på sidan om lotteriet och det ändamål, för hvilket detta kommit till stånd.

Hvad emellertid beträffar frågan om olagligheten, så tillåter jag mig att åter påpeka, att då Kongl. Maj:t i detta fall medgifvit ett lotteris inrättande, så har Kongl. Maj:t naturligtvis icke trott sig dervid begå något lagbrott. Konstitutionsutskottet, som granskat Kongl. Maj:ts handlingar, har icke heller funnit något lagbrott vara begånget. Och då bör museet icke straffas därför.

*Angående
anslag till
Nordiska
museet.
(Forts.)*

När teaterlotteriet var före i Riksdagen, var det ju fråga om ett betydligt större lotteri än det här omhandlade. Det gick igenom. Men icke för ty beviljade Riksdagen till teatern ett årligt anslag af 60,000 kronor. Då var det ingen människa, som uppträdde och sade, att med anledning deraf, att det lotteri, genom hvilket teaterbyggnaden kommit till stånd, vore olagligt, borde man icke bevilja någonting till operaverksamhetens upprätthållande. Man skilde då mellan det ena och det andra. Så bör man ock göra nu. Man må ha hvilka tankar som helst om det lotteri, genom hvilket Nordiska museets byggnad skall komma till stånd; en annan sak är, om Riksdagen skall bidraga till upprätthållandet af den verksamhet, som museet utvecklar. Och derom är det nu fråga. Detta om detta.

Vidare sade herr von Friesen, att jag sagt, att doktor Hazelius från början icke varit med om att motionen skulle väckas. Det sade jag icke, det var en missuppfattning, som herrarne torde observera. När jag för doktor Hazelius nämnde, att jag ämnade väcka motionen, studsade han till och sade, att det var något, som han trodde aldrig skulle gå igenom. Men när jag sade honom, att min öfvertygelse var, att Riksdagen nu såsom förut skulle veta att visa, att den förstode att uppskatta hans arbete, blef han lifligt intresserad för saken.

Herr Ivar Månsson anmärkte, att bristen i museets affärer för 1898 tillkommit genom inköpet af Sevilla för 38,000 kronor. Ja, delvis, men härvid är att märka, att museet under året erhöi i bidrag från Djurgårdskassan samt från allmänna konst- och industriutställningen i Stockholm 29,000 kronor. Frånräknar jag dessa bidrag, så har af museets medel för Sevilla endast användts 9,000 kronor.

Samme talare tyckte också, att nybyggnaderna på Skansen vore delvis öfverflödiga. Ja, när herrarne gå upp på Skansen, sen då efter, hvilka af dessa byggnader som kunde eller borde vara borta. Oktorgsgården t. ex. tror jag icke herr Ivar Månsson anser öfverflödig; Delsbostugan tänker jag att herrarne på Helsingebänken icke betrakta såsom öfverflödig, och Hellestadsstapeln tror jag alla här anse vara väl behöflig för museet. Och så kunna vi säkert gå från stuga till stuga.

Allt detta är således utgifter, som man icke får klandra, utan tvärtom bör berömma.

Herr Ivar Månsson sade, att kostnaden för väganläggningarna hade uppgått till 18,643 kronor. Ja, det är alldeles riktigt, men han bör komma i håg, att om ej dessa vägar vore anlagda, skulle vi, när vi vore uppe på Skansen, få gå och trampa i buskar och gräs. Med den utveckling, som besöken på Skansen tagit under de senaste åren, har det varit en absolut nödvändighet att utvidga vägarne, och det har kostat mycket arbete och penningar, sådan som terrängen der är.

När Riksdagen år 1890 beviljade de nu utgående 25,000 kronorna, skedde det med afseende fäst derå, att museet sedan 1881 hade tagit en väldig utveckling, men vida större är utvecklingen nu. Jag ber blott att få påpeka för herrarne, att år 1890 uppgingo Nordiska museets kostnader för amanuenser, ordinarie och extra ordinarie, samt vaktmästare och kullor till 18,360 kronor, medan dessa kostnader år 1898 stigit till 41,555 kronor, hvartill kommo 51,760 kronor i ut-

*Angående
anslag till
Nordiska
museet.
(Forts.)*

gifter för fogdar, nattvakter, grindvakter, maskinister och trädgårdsarbetare och dylika, som då icke funnos, emedan Nordiska museet icke egde Skansen på den tiden. Om svenska Riksdagen har erkänt, att en utveckling af museet äfven bör åtföljas af ökad statsbidrag till dess förvaltning, och det kan visas, att museet nu är fyra å fem gånger så omfattande, som det var, när de 25,000 kronorna första gången beviljades, är det då för mycket begärtdt, om man anhåller, att anslaget må fördubblas?

Herr talman! Jag hoppas, ja, jag är alldeles säker på, att Andra Kammaren skall bevilja det i motionen begärda anslaget.

Friherre De Geer: Jag kan icke undertrycka den förmodan, att om doktor Hazelius i god tid hade trott sig kunna räkna på ett så kraftigt understöd från Riksdagens sida, som herr von Friesen antydde, hade han nog aldrig tillgripit den utvägen att genom lotteri skaffa bidrag till museibyggnaden. Men då han ju icke fått någon som helst anledning att vänta sig en sådan framgång, fruktar jag, att Riksdagen ej är alldeles utan skuld till hans handlingssätt. Man bör därför ej i misstämning öfver den utväg, till hvilken herr Hazelius nu ansett sig hänvisad, undandraga Nordiska museet det understöd, hvaraf det samma i så hög grad gjort sig förtjent. Allra minst tror jag, att det anstår oss att öfverväga, huruvida tio eller femton eller tjugufem tusen kronor skulle vara en lämplig ersättning för den insats, doktor Hazelius gjort i den nordiska kulturens utveckling. Jag tror, att den tacksambetsskuld, som svenska folket åsamkat sig till honom, icke kan ersättas med penningar. Han har icke allenast bragt till hopa och bevarat ett storartadt material för kulturhistorisk forskning, hvilket numera varit omöjligt att åstadkomma och som för alla kommande tider blir ovärderligt; utan han har äfven kraftigt bidragit att utveckla den nationella samhörighetskänslan, som kanske en gång kommer att för vår nations fortbestånd spela en vida större rol än alla de åtgärder vi äro i stånd att tillgripa för att stärka vårt yttre försvar. Ej heller tror jag det skulle vara lyckligt, om vi, vare sig herr Ivar Månsson eller någon af oss andra, skulle gifva oss till att kontrollera den metod, herr Hazelius kan anse vara nyttigast för utvecklingen af sin skapelse. Då han inköpte Skansen, var det väl icke många, som trodde, att detta var ett lyckligt grepp och att han med alla de öfriga företag, han påbörjat, också skulle gå i land med denna betydande utvidgning af programmet. Men han visade sig vara man att framgångsrikt genomföra organisationen af hela detta friluftsmuseum, som nu blifvit någonting ensamt i sitt slag. Vi göra nog därför klokast i att helt och hållet åt herr Hazelius sjelf öfverlemla bestämmaudet af hvad som erfordras, för att hans skapelse på verk-sammaste sätt må främjas och fullbordas; ty dertill kräfvdes utan tvifvel både hans genialiska blick och hans sällsynta ihärdighet.

Jag kan ej finna det riktigt, att ett i så hög grad förtjenstfullt företag som Nordiska museet skulle få lida, därför att dess upphofsman af nitälskan för det verk, han gjort till sin liffsuppgift, låtit förleda

sig att använda ett medel, som för visso icke mången här i kammaren i princip torde gilla.

Jag ber därför att få yrka bifall till motionerna.

Herr *Nydal* instämde häruti.

Herr Hedlund: Herr talman! Jag skulle icke gerna se, att i vårt land inrättades ett statslotteri, ty min mening är, att det icke skulle vara lyckligt för vårt folk och att ett sådant sätt att skaffa inkomster icke vore staten värdigt. Men deremot kan jag icke dela den förste ärade talarens motvilja mot den modifiering i afseende å det stränga lotteriförbudet, som blifvit häfd i vårt land, en modifiering, som består deri, att staten för vissa särskilda allmännyttiga ändamål kan så att säga suspendera lagen och se igenom fingrarna med något, som strängt taget icke står i enlighet med lagens ordalydelse. Staten har då i alla händelser uti sin hand att kunna begränsa antalet af sådana offentliga lotterier och hålla dem inom den gräns, som nödigt är, och säkert är, att med dessa lotterier ha många vackra och nyttiga saker kommit till stånd, medan de i afseende å sina verkningar äro jemförelsevis oskyldiga. Emellertid må man om den saken ha hvilken uppfattning som helst, men vi böra därför icke, som det heter, slå smeden och mena bagaren. Det har af åtskilliga talare framhållits, att häfd finnes å sådana lotterier, som doktor Hazelius dels anställt, dels nu förbereder. Han har den första statsmagtens uttryckliga godkännande och den andra statsmagtens stillatigande samtycke till äfven det nya lotteri, som han nu står i begrepp att anordna. Han är tydligen i god tro, och då kan man med sin straffätgård icke vända sig mot honom. Vill man införa ett nytt system, skall man vända sig mot Kongl. Maj:t, som medgifvit, att denna häfd kommit till stånd, eller ännu bättre, jag skulle vilja uppmana den förste ärade talaren att begagna underrättelsen om att doktor Hazelius tillämnar ett nytt lotteri som en under riksdagen inträffad händelse och här väcka en motion om anslag till Nordiska museets fullbordande och om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran, att, för den händelse Riksdagen beviljar det anslaget, Kongl. Maj:t då måtte afslå doktor Hazelius' ansökan om koncession till ett nytt lotteri.

Redan en föregående talare har framhållit, att forceringen med arbetena uppe på Skansen icke är så farlig, som här förut blifvit sagdt. Men äfven om arbetena och inköpen der skulle forceras, skulle jag för min del vara fördragsam, emedan vi hafva att göra med en genialisk och handlingskraftig man, som är ifrig att se sitt storverk fullbordadt så mycket som möjligt, innan han sluter sina ögon.

Hvad slutligen vidkommer kontrollen, må vi för närvarande akta oss för att sätta statens pedantiska hand in uti det, som föregår i förvaltningen af Nordiska museet och Skansen, så länge doktor Hazelius lever. Sedan, när han en gång är borta — ju senare det sker, dess lyckligare — då kan det vara tid att tänka på någon kontroll, och då har Kongl. Maj:t och Riksdagen att bestämma, huru stark kontroll som skall utöfvas öfver denna institution, eftersom den redan vant sig

*Angående
anslag till
Nordiska
museet.
(Forts.)*

Angående
anslag till
Nordiska
museet.
(Forts.)

vid att få betydliga årliga bidrag från statens sida och svårligen kan undvara dem. Är det så, att institutionen då icke vill inrätta kontroll till Riksdagens belåtenhet, har ju Riksdagen i sina händer att indraga anslaget.

För min del, herr talman, ber jag att få yrka bifall till en motion, som det herrliga ämnet inspirerat till en fantasiens och känslans flygt, som är högst ovanlig i vårt torra motionsförfattareskap.

Jag yrkar bifall till herr Waldenströms motion.

Med herr Hedlund förenade sig herrar *Broström, Thylander* och *Vahlquist*.

Herr Ivar Månsson: Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning af herr Waldenströms fråga till mig, hvilka af stugorna uppe på Skansen som jag ville ha bort, och hvilka vägar som jag inte ville ha kvar. Jag kan icke tänka mig, att herr Waldenström verkligen uppfattade mitt yttrande så; jag frågade ju, huruvida det kunde vara skäl att forcera så, att vi skola behöfva köpa nya byggnader och anlägga nya vägar för 76,000 kronor hvarje år. Det var så jag sade, och det är skilnad mellan att klandra hvad som finnes och det man tror skall ske. Eller om det verkligen är meningen att på det sättet fortsätta hvarje år och ställa upp så många nya byggnader och anlägga nya vägar, då frågar jag å min sida herr Waldenström, hvar dessa många stugor och hus skola ligga och hvar vägarne skola anläggas. Tror herr Waldenström, att det är möjligt att fortsätta på det sättet hvarje år? Är det ej bättre att gå något saktare, och jag tror, att det är doktor Hazelius' mening att så göra, ty att låta utvecklingen deruppe fortgå såsom under de senare åren är ju alldeles omöjligt.

Emellertid synes det mig, att då icke doktor Hazelius sjelf har begärt denna motion, har han icke heller begärt dessa pengar, utan det är andra, som utöfva påtryckningar på honom. Jag tycker därför det vore egendomligt, om vi ej skulle kunna lugna oss och se, huru det går med lotteriet och de inkomster, som beräknas af det, i stället för att nu rusa åstad och gifva doktor Hazelius det, som han sjelf icke haft en tanke på att få. Han ämnar att gå framåt som han hittills gjort, och jag är öfvertygad om att det skall lyckas honom. Om de af lotteriet beräknade inkomsterna skulle visa sig otillräckliga, är det ju möjligt, att Riksdagen ökar på anslaget, och jag är säker på, att om det behöfves, så skall icke Riksdagen säga nej dertill. Men jag upprepar än en gång, att nog vore det önskligt och enligt min mening ej alls för mycket, om staten på något sätt finge hafva ett ord att säga i styrelsen i fråga om handhafvandets, tillsynen och vården af Nordiska museet och dess egendom. Jag inser icke, hvarför vi skola vänta till dess doktor Hazelius är borta, ty jag tror inte, att han har något emot att staten har en representant i styrelsen.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

*Angående
anslag till
Nordiska
museet.
(Forts.)*

Herr von Friesen: En ärad talare på göteborgsbänken föreslog mig, att jag med anledning af Nordiska museets lotteri skulle väcka en motion om anslag till detta museums färdigbyggande. Jag antager, att det var på skämt han framställde detta förslag; ty hade jag varit så speciellt intresserad för Nordiska museet, att jag velat, att ett anslag skulle beviljas till dess byggnad, hade jag naturligtvis bort komma in med en sådan motion under motionstiden och icke på det föreslagna sättet piskad fram deraf, att man hotar med ett lotteri. Jag tror därför icke, att det var något allvar med den saken, lika litet som jag tror, att en sådan motion här nu skulle kunna väckas.

Herr Waldenström förvånade sig öfver den energi, som jag här ådagalade. Jag är tacksam för detta vittnesbörd, jag anser det vara ett beröm. Men han ville liksom insinuera, att jag hade varit med om att antaga premieobligationslånet för teatern eller att jag hade varit med om att bevilja ordinarie anslag till teatern, oaktadt teaterns byggande hade skett med understöd af ett lotteri. Jag skall säga honom, att när premieobligationslånet var före i Riksdagen, var jag icke riksdagsman, det var under den tiden, då de 22 sutto på stockholmsbänken, som detta lån beviljades. Men deremot förekom samma ärende hos Stockholms stadsfullmäktige, sedan jag blifvit ledamot der, och då röstade jag emot det, och jag står fortfarande på den ståndpunkten. När sedermera det ordinarie anslaget skulle beviljas, var jag med om det, liksom jag äfven i år varit med om det. Jag vill icke heller utsträcka denna straffdom öfver Nordiska museet, det har jag redan sagt, till någon längre tid, men vill att nu för tillfället icke den andra statsmagten skall, såsom en representant från Göteborg sade, "stillatigande samtycka". Det är just det jag befarar att den gör, och det är det jag vill hafva bevis på att hon icke gör, och därför har jag framkommit med mitt yrkande. Hvad skall väl allmänheten tänka om Riksdagens ekonomiska moral, då den ser, att man der i princip ogillar lotterier och anser dem vara förkastliga, men så fort som det blir något mål, som lockar, låter förleda sig att vara med på dem.

Herr Nordström i Stockholm: Herr talman, mina herrar! När jag undertecknade den motion, som frambars af herr Waldenström, gjorde jag det i fullt medvetande om den djupa betydelsen och vigten af att Nordiska museets mål på allt sätt, och jemväl af Riksdagen, befrämjades och beskyddades.

Här har framhållits den utmärkte mans förtjenster, som grundat och anordnat hela detta museum. Här har sagts, att vi skulle afvakta utgången af lotteriet för att se hvad sedan skall göras. Emot detta har dock flera gånger påpekats, att lotteriet afser att bereda penningar till ett byggnadsföretag, fullbordandet af Nordiska museets stora byggnad, under det att de penningar, som det här är fråga om, afse Skansen och skötseln, vården, underhållet och utvecklingen af Nordiska museets öfriga tillhörigheter der. Det är således helt olika ändamål.

Skansen är — det har sagts många gånger — något enastående, en perla i hela den civiliserade världen, detta ber jag att få under-

Angående
anslag till
Nordiska
museet.
(Forts.)

stryka. Skansen är för Stockholm och för alla, som komma dit från landsorten, en oas, der inga starka drycker förtäras, der vuxna och barn kunna i lugn och ro, utan att behöfva se några druckna personer eller utsättas för obehag af något slag, tillbringa en angenäm afton och der inhemta kunskap och kännedom om Sveriges folk, dess seder och bruk och vinna kärlek till folket och landet. Skansens ändamål har flere gånger blifvit framhållet här, men det är så viktigt och så högt, att det icke kan skada att än en gång tala derom. Herr Sixten von Friesen må låta sina jofursblixtar dansa om lotterierna, jag instämmer villigt i hvad han sade om lotterierna, men jag kan icke inse, hvarför man skall taga doktor Hazelius och Nordiska museet till syndabockar. Vill man det, som herr von Friesen här förfäktat, kan man nog finna utvägar att nå det mål, som han åsyftar, utan att behöfva neka Nordiska museet det anslag, som nu derfor begärts.

Jag ber att få yrka bifall till motionärernas förslag.

Herr Ernst Carlson: Herr talman, mina herrar! Jag ber kamraren ha öfverseende med, om jag till en början kommer att tala något om en sak, som egentligen icke hör hit, nemligen om penningelotterier.

Men felet är verkligen icke mitt, utan statsutskottets. Det har nemligen i hög grad förvänat mig, att ett så erfaret, så skarpsinnigt och i allmänhet så väl underrättadt utskott som vårt myndiga statsutskott kunnat råka ut för den villfarelsen att sammanblanda två så vidt skilda saker som en riksdagsmotion om ökad statsbidrag till förkofran och vård af Nordiska museets samlingar å ena sidan och en ansökan hos Kongl. Maj:t om ett penningelotteri, som afser en byggnad å Lejonslätten för nämnda samlingars förvarande, å andra sidan — en fråga alltså, som aldeles icke föreligger till Riksdagens pröfning.

Det synes mig dessutom, som om man inom utskottet varit af olika mening angående bemälda lotteri och dess föregifna samband med anslagsfrågan. Hörde jag rätt, yttrade nyss en utskottsledamot, herr Ivar Månsson, att man inom utskottet till en början varit stämd för motionen, ehuru man icke velat tillstyrka beviljandet af hela det belopp, som deri föreslås, utan ämnat stanna vid en summa af 10,000 eller 15,000 kronor. Men så kom underrättelsen om ansöknungen angående det nya lotteriet, och då ändrade man mening i afsigt att vänta och se, hvad lotteriet kunde inbringa, innan man gäfve sitt bifall till motionen om ökad anslag. Herr Ivar Månsson och de med honom liktänkande inom utskottet tyckas alltså i sparsamhetens intresse velat liksom en smula spekulera på lotteriet.

Eu helt olika ståndpunkt intages af en annan utskottsledamot, herr von Friesen, med hvilken jag denna gång icke kau ha nöjet instämma. Han yrkar nemligen åslag å motionen, emedan han anser, att lotterier äro ett slipprigt medel, som icke bör få användas för ett godt ändamål. Men, mina herrar, derest man resonerar så, måste man väl anse medlet lika slipprigt och omoraliskt, om man beviljar 25,000 kronor, som om man beviljar 50,000 kronor? Den logiska

konsequensen af en sådan förutsättning synes mig vara, att man yrkar afslag icke å motionen, utan på hvarje statsbidrag till Nordiska museet, så länge lotterier för dess byggnadsföretag ifrågasättas.

Emellertid kan jag icke finna annat, än att talet om denna lotterihistoria ligger alldeles på sidan om den fråga, som här är före, nemligen huruvida Riksdagen vill ställa ett ökad anslag till museistyrelsens förfogande för samlingarnas vård och förkofran. Jag kan således icke se, att något som helst sakskäl hittills blifvit förebragt, som skulle kunna duga till att motivera ett afslag.

Af de skäl åter, som tala för saken, skall jag be att i allra största korthet få betona ett par, som framför andra synas mig tungt vägande.

Det Nordiska museet med Skansens friluftsmuseum är — såsom vi alla veta — en enastående, originelt svensk skapelse, egnad att bevara en mängd betecknande drag ur vårt folkliif, som eljest i många fall torde ha gått förlorade för forskaren. Men på hvad sätt ha då dessa karakteristiska smådrag blifvit åt efterverlden bevarade? Icke så, att museets upphofsman, doktor Hazelius, derom skref en tjock bok, som snart blifvit läst och lika snart blifvit glömd. Nej, mina herrar, med ett sakförstånd som få och med en energi som ingen, har han från olika trakter af vårt land mödosamt hopsamlat alla dessa skiftande kulturföremål, på hvilka den svenska folkanden tryckt sin pregel. Enstaka, spridda ute i bygderna, syntes de ej vara af stor betydelse; men samlade till en helhet i Nordiska museet ge de en trogen och öfverskådlig bild af vårt folkliif, som här i Sveriges hufvudstad, der massor af in- och utländska besökande strömma samman, och i Djurgårdens sköna omgifningar på ett outplånligt sätt bränner sig in i åskådarens minne. Nordiska museet är för visso till hela sin läggning ett sant folkligt företag, väl värdt att vinna ett kraftigt understöd från denna kammare.

Härtill kommer, att i spetsen för museet står för närvarande just den rätte mannen, han, som med otrolig möda och sjelfuppoifring skapat det hela och som mer än någon annan har förmågan att drifva verket framåt. Jag tror därför, att det rent af vore en akt af klok sparsamhet att bifalla motionen för att så långt som möjligt söka draga nytta af doktor Hazelius' eminenta kraft och erfarenhet, medan de ännu stå oss till buds. På samma gång skulle ett dylikt beslut innebära ett rättvist erkännande åt allt det storartadt oegennyttiga arbete, han nedlagt på detta fosterländska företag. När doktor Hazelius en gång är borta, kan måhända anslaget, som utgår på extra stat, utan större afsaknad minskas.

På grund af hvad jag i korthet haft äran anföra, yrkar jag, herr talman, bifall till motionen.

Häruti instämde herr *Hedgren*.

Herr Höjer: Herr talman, mina herrar! Miu högt ärade vän till höger läste upp ur en bok och lät kammaren höra, att jag uti en reservation för några år sedan uttalat en absolut förkastelsedom öfver

*Angående
anslag till
Nordiska
museet.
(Forts.)*

lotterierna. Jag får för det första säga, att min högt ärade vän har en högst obehaglig vana att titta i gamla riksdagsluntor. Och för det andra får jag en gång för alla förklara för min ärade kollega, att jag anser mig icke alls skyldig att stå för hvad jag sagt för fyra à fem år sedan, ty det kan hända mig, som det händer alla menniskor, min högt ärade vän herr von Friesen inberäknad, att jag blir visare för hvarje dag. Emellertid har detta icke sin tillämpning med afseende å sjelfva principen rörande lotterierna; med hänsyn till den står jag i sjelfva verket på samma ståndpunkt, som jag intog år 1895. För mig är frågan om inrättandet af ett lotteri till förmån för Nordiska museet en affär mellan doktor Hazelius och Kongl. Maj:ts nädiga regering, så att om det ligger någon immoralitet i beviljande af ett dylikt lotteri, så får Kongl. Maj:ts regering svara för den saken, och jag tänker icke ikläda mig något ansvar därför.

Hvad som här uteslutande är frågan om, är, om vi skola gifva 25,000 kronor eller 50,000 kronor till bestridande af Skansens och Nordiska museets löpande utgifter; det är det som det här gäller att afgöra och absolut ingenting annat. Min ärade vän kanske säger, att detta är ett jesuitiskt resonemang. Deremot vill jag protestera och säger, att det är alls icke jesuitiskt, möjligen sofistiskt, och erinrar endast derom, att jag i ty fall har lysande och högt värderade föredömen i Riksdagens Andra Kammare.

Herr Ivar Månsson: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning deraf, att en talare på göteborgsbänken uttalade klander mot utskottet, därför att det i betänkandet och i sin hemställan hade inblandat frågan om lotteriet. Jag tror, att man egentligen icke har rätt att klandra utskottet därför. När utskottet fått sig bekant, att museistyrelsen till Kongl. Maj:t ingifvit en ansökan om att få anordna ett sådant lotteri, hade icke utskottet då tillräckligt skäl att meddela Riksdagen detta, i synnerhet när denna omständighet så mycket inverkade på utskottsledamöterna, att inom utskottet den uppfattningen blef gällande, att då ett sådant lotteri vore bildadt, borde inkomsterna derifrån i första rummet tagas i anspråk för museets ändamål.

Nu säger den ärade talaren på göteborgsbänken, att det här är fråga om ett lotteri i och för den byggnad, som skall uppföras på Djurgårdsslätten, och ingenting annat. Så är dock icke förhållandet. Här är fråga om att af de inkomster, som detta lotteri kommer att gifva utöfver hvad denna byggnad kan kosta, hvarenda skilling skall användas för museets behof i öfrigt. Detta kan man se af museistyrelsens ansökan till Kongl. Maj:t, och jag frågar då hvem som helst, om detta icke är en sak, som rör den fråga, som nu är på tal. Utskottet har också tagit del af denna ansökan till Kongl. Maj:t, der det, som sagdt, står att de inkomster, som detta penningelotteri ger utöfver hvad byggnaden kostar, skola af museet få användas för dess behof i allmänhet.

Jag frågar då ännu en gång, om detta icke är en sak, som har betydelse i förevarande fall.

Hvad jag nu påpekat har föranledt utskottet att hemställa om afslag å motionerna.

Herr Meyer: Herr talman! Då jag undertecknade herr Waldenströms motion, hade jag mig visserligen icke bekant, att någon ny framställning om lotteri för Skansens och Nordiska museets räkning skulle göras. Men äfven om jag det hade haft, skulle detta för visso icke afhållit mig från att underteckna motionen. Ty jag har icke lyckats inse, hvarför man icke skulle kunna bevilja anslag till Nordiska museet, fastän dess hus delvis blifvit bygdt och fortfarande är afsedt att byggas med tillhjälp af inkomsterna från ett lotteri.

Jag har icke, såsom åtskilliga af herrarne, varit nog oförsigtig att förut uttala mig i lotterifrågan, men jag skall dock nu ha den oförsigtigheten tillkännagifva, att jag vid hvarje tillfälle, då här varit på tal att införa statspenningelotterier, alltid röstat emot den saken. Då jag undertecknade motionen, föranleddes jag dertill i främsta rummet af de skäl, som i densamma blifvit anförda, och hvilka skäl här upprepats och ytterligare kompletterats i qväll. Men för mig tillkom i detta fall ytterligare ett skäl, som kanske icke är så synnerligen välvilligt mot doktor Hazelius, men som jag dock nu vill anföras.

Det är det skälet, att jag kommit under fund med att Nordiska museets affärsställning icke är så synnerligen lysande. Den har hållits uppe och kan hållas uppe just till följd af den oerhörda energi, som utvecklats och utvecklas af doktor Hazelius.

Om vi emellertid skulle underlåta att lemna något understöd eller att öka vårt nuvarande understöd till Nordiska museet, kan det mycket väl hända, att det trots doktor Hazelius' ansträngningar icke går för honom att hålla uppe affärerna.

Hvad kommer då att inträffa?

Jo, då kommer man att göra en framställning till Riksdagen, hvari det kommer att heta: "Var så god och öfvertag hela Nordiska museet." Och då kan Riksdagen icke säga nej. Och huru mycket tro herrarne det kommer att kosta staten? Vi ha då icke att räkna på att få en föreståndare, som afstår sin lön till museet, eller att ha någon, som skaffar penningar, såsom doktor Hazelius gjort. Vi få helt enkelt bevilja det anslag som behöfves, och då blir det icke fråga om 50,000 kronor, utan om vida större belopp.

Det är därför jag anser, att vi böra bevilja detta anslag — låt vara, att det kanske icke är så välvilligt mot doktor Hazelius. Ty på så sätt kanske han kan lyckas hålla affären uppe, och om han det kan, kanske staten derigenom besparas många stora bekymmer i detta fall.

Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr Jönsson i Mårarp instämde i detta yttrande.

Herr Elowson: Herr talman! I formelt afseende kan jag i denna fråga ställa mig på rent juridisk ståndpunkt likasom min högt ärade vän herr von Friesen. Men om jag här intar en rent juridisk ståndpunkt, och så betraktar hvad i målet förekommit, finner jag, att talet om lotteriet icke hör till den fråga, som behandlats i herrar Waldenströms

Angående
anslag till
Nordiska
museet.
(Forts.)

och Wieselgrens motioner. Dessa motioner afse att få till stånd ett större anslag för Nordiska museets underhåll och tillväxt.

Om jag således, med fasthållande af denna juridiska ståndpunkt, vädjar till Andra Kammaren såsom en opartisk domare, tror jag kammaren skall finna, att, sedan det som icke hör till saken blifvit frånskildt, alla sakliga skäl tala för ett bifall till hvad här i motionerna föreslagits.

Jag ber att få yrka bifall härtill.

Herr Waldenström: Herr talman! Jag vet icke, huru jag skall bära mig åt för att förmå herr Ivar Månsson att höra hvad man säger. De medel, som inflyta ifrån lotteriet, *skola* verkligen användas till Nordiska museets byggnadsarbete.

Museibyggnaden på Lejonslätten jemte terrasser och monumental uppgång till Skansen samt planens ordnande framför museet hafva sakkunnige män beräknat erfordra 590,000 kronor *utöfver* hvad museet redan fått.

Museets två nya lotteriserier skola gifva 5,00000 kronor; det är nemligen 250,000 kronor för hvarje serie, som garanterna skola betala.

Nu kan det emellertid hända, att genom minskade omkostnader — ty det är här fråga om ett fortsatt och icke om ett nygrundadt lotteri — och genom behållningen på outtagna vinster, hvilken behållning redan går till rätt betydliga belopp, denna summa af 500,000 kronor öfverskrides, och styrelsen har beräknat, att den skall komma att öfverskridas med 200,000 kronor. Om jag då drar 200,000 från 590,000, återstå 390,000. Det är alltså hvad som absolut behöfves, om det skall gå i hop efter de nuvarande beräkningarna. Men herrarne veta, huru det plägar gå, när man skall beräkna kostnaderna för ett sådant byggnadsföretag som detta. Beräkningarna slå vanligen fel, men aldrig så att det blir öfverskott, utan alltid så att det blir brist. Emellertid: *i allra bästa fall* skulle det på lotteriet kunna bli ett öfverskott af 110,000 kronor, om det öfver hufvud taget blir något alls.

Hvad skola då dessa 110,000 kronor användas till? Det är *absolut icke fråga om* att använda dem till det Nordiska museets förvaltning, utan endast till afbetalning af de skulder, hvari museet häftar för sina byggnader. Den sväfvande skulden går, såsom jag sagt, på omkring 200,000 kronor, och det är den börda, som allra värst trycker museets styresman och som man väl må unna honom att bli qviit.

Herr Ivar Månsson sade, att man borde vänta med anslag tills man får se, hvad lotteriet lemnar för öfverskott. Men när skall man få se det? Jo kanske 1902, men sannolikt ej förrän 1903 eller 1904, sedan museibyggnadens räkenskaper äro afslutade. Men hvad som här begäres, afser år 1901, och skall således utgå, innan man kan tala om något öfverskott på lotteriet.

Om det visar sig, att lotteriet lemnar ett så stort öfverskott, som herr Ivar Månsson tyckes frukta, och det ej blir rätt användt, så instämmer jag med honom deri, att Riksdagen då kan taga bort de 25,000 kronor, som nu äro i fråga. Men nu behöfves detta belopp, och det begäres här endast för år 1901.

Herr Centerwall: Herr talman! Åtskilliga saker ha förvånat mig under denna diskussion.

Herr Ivar Månsson har gifvit sig in på en detaljkritik, han kritiserade vägar och anläggningar m. m. derute på Skansen. Det förvånar mig, att han anser sig förstå allt detta i sina enskildheter.

Han talade vidare om lotteriet. Det är skilnad på lotteri och lotteri. Det fins s. k. statslotterier och klasslotterier; och något sådant skulle jag för min del icke vilja vara med om, ty det kunde komma att verka förderfligt. Men hvad är det lotteri, som doktor Hazelius stält i gång? Jo det är ett sätt att förmå de små, som icke ha så stora kapital att disponera öfver, att understödja företaget — visserligen i förening med en liten lockelse. Men den lockelsen ligger i menniskouaturen. Och jag tror icke, att Nordiska museets lotteri kommer att i någon afsevärd mån förderfva den svenska folkkaraktern.

För resten, mina herrar, det fins mycket annat, som är ställt på lotteri? Omröstningen här i qväll är ett lotteri. Det är så många af denna kammars ledamöter, som föredragit att resa hem och i stilla ro njuta hemmets frid hellre än att stanna kvar här och — ja, hvad skall jag säga — göra sin pligt. Det är således i viss grad ett lotteri äfven detta.

Låt om oss då, vi som stannat kvar och icke låtit förleda oss af hemmets lockelser, låt om oss tänka på att doktor Hazelius, som gjort så mycket för svenska folket, må vinna på detta lotteri i qväll.

Att tala om den fosterländska sidan af saken tjenar ingenting till, ty derom har det redan talats så mycket. Ett vackrare minnesmärke än hvad doktor Hazelius fått i qväll i de anföranden, som hållits från skilda håll, torde ingen enskild man någonsin ha erhållit. Har han nu utträttat så mycket, hvad skall det då tjena till att såsom herr von Friesen vilja straffa honom, straffa honom såsom en gosse, enligt skollagen, på ett år. Låt om oss icke tänka på att det eller det möjligtvis skulle kunnat göras på ett annat sätt. Nej, låt om jemväl tänka på att hvad han gjort, har han gjort i bästa afsigt för att bevara, uppehålla och åt efterverlden lemna detta odödliga minnesmärke öfver svenska folkets lif, öfver svenskt allmogelif, detta minnesmärke, som Topelius en gång sagt utgöra ett bomärke för den svenska nationen. Jag yrkar bifall till motionen.

Öfverläggningen i detta ämne var härmed slutad. I enlighet med de gjorda yrkandena gaf herr vice talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på bifall till de i ämnet afgifna motionerna, och fann herr vice talmannen den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering likväl begärdes, skedde nu uppsättning, justering och anslag af en så lydande voteringsproposition:

Den, som, i fråga om punkt 117 af statsutskottets förevarande utlåtande n:o 9, bifaller de i ämnet väckta motionerna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit hvad utskottet i nämnda punkt hemställt.

Voteringen, i vanlig ordning företagen, utvisade 89 ja mot 50 nej; och hade kammaren alltså fattat beslut i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

Punkterna 118—126.

Biföllos.

Punkten 127.

*Angående
anslag till
Stockholms
alkoholisthem.*

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att på extra stat för år 1901 bevilja ett anslag af 7,500 kronor, att utgå till understöd åt *Stockholms alkoholisthem* på vilkor, som af Kongl. Maj:t pröfvades lämpliga.

Utskottet hemställde, att Riksdagen må, i anledning af Kongl. Maj:ts förevarande framställning, på extra stat för år 1901 bevilja ett anslag af 4,000 kronor, att utgå till understöd åt *Stockholms alkoholisthem* på vilkor, som af Kongl. Maj:t pröfvas lämpliga.

Vid punkten fans fogad reservation af herr *Persson* i Tällberg.

I fråga härom anförde

Herr *Byström*: Herr talman, mina herrar! Då jag icke är riktigt nöjd med utskottets betänkande i denna punkt, ber jag om kammarens tillåtelse att få yttra några ord i denna fråga.

Utskottet har icke skrivit så synnerligen mycket om detta, utan inskränkt sig till ett referat öfver hvad som i Kongl. Maj:ts framställning förekommit.

Jag ber att få läsa några rader i slutet af utskottets betänkande. Det heter der: "Utskottet, som på grund af de upplysningar, utskottet erhållit om anstaltens verksamhet, funnit tvifvelaktigt, huruvida densamma bör med förhöjdt statsanslag understödjas, anser sig icke böra tillstyrka beviljande af större belopp för nu ifrågavarande ändamål än det för innevarande år beviljade, hvadan utskottet hemställer, att Riksdagen må, i anledning af Kongl. Maj:ts förevarande framställning, på extra stat för år 1901 bevilja ett anslag af 4,000 kronor."

Till en början hoppas jag, att vi alla äro någorlunda eniga om att man bör göra något för att söka förbättra eller rädda de personer, som genom missbruk och ymnig förtäring af rusdrycker kommit nära sitt fall och förderf. Det finnes många sådana fall, men jag vill icke trötta kammaren med att närmare dröja vid den sidan af saken, utan blott påpeka, att det finnes tusentals personer, hvilka, såsom varande alkoholister, behöfva någon hjälp och omvårdnad, om de skola kunna räddas ifrån sin olycka.

Det är också ett annat förhållande, som jag här velat påpeka. och det är, att särskildt under de 10 senaste åren har konsumtionen såväl af bränvin som andra rusgifvande drycker i oroväckande grad tillväxt, och en följd af detta blir naturligtvis ett ökad antal alkoholister. Jag tycker därför, att då förhållandena äro sådana, vore det hjertlost af staten, som visserligen icke har något hjerta, att ändå undandraga sig att lemna det behöfliga understödet till dessa anstalter, hvilka inrättats för att rädda dessa fallne driukare eller sådana, som verkligen hålla på att, så att säga, komma på utförsbacken på detta område.

Rörande särskildt det hem, hvarom nu är fråga, nemligen Eols-häll, så får man af utskottets betänkande det intryck, att hemmet icke kunnat uträtta något vidare. Jag antager åtminstone, att de till en början skulle betyda detta, de der raderna, som jag läst upp från utskottets betänkande. Härvidlag vill jag dock erinra om följande korta utdrag ur sista läkarerapporten rörande hemmet.

Deri heter det: "Under 1899 hafva på hemmet vistats 34 pensionärer. Utskrifna 21, qvarvarande den 31 december 1899 13.

16 af de 21 hafva utskrifvits såsom botade och äro fortfarande friska.

Ingen pensionär har under året på grund af förseelse måst bortvisas från hemmet. Under hela verksamhetsåret har stillhet och frid rådt på hemmet.

Från verksamhetens början den 1 april 1897 till 31 december 1899 hafva varit inskrifna 66 pensionärer. Om från dem afgå afvikna och afvisade 17 samt qvarvarande 13, tillsammans 30, finna vi, att sedan arbetets början utskrifvits 36. Af dessa äro 27 fortfarande nyktra. Af de 27 äro 15 familjefäder."

Redan denna uppgift tycker jag talar för att man måste anse denna anstalt värd det understöd, som kräfvcs och som nu äfven af Kongl. Maj:t åskats för detta ändamål.

Med hänsyn till detta utskottets utlåtande kan man också få det intryck, att det icke precis är väl bestäldt med kontrollen öfver arbetet och verksamheten vid Stockholms alkoholisthem. Jag vill då omnämna, att bland förtroendemännen, som hafva någon del i bestämmandet rörande detta hem, finnas icke mindre än 16 medicine doktorer, af hvilka 9 äro professorer, medicinalråd eller generaldirektörer. De böra sålunda hafva godt förstånd i den del af saken, som rör pensionärernas behandling från läkaresynpunkt. Åtta ledamöter af Riksdagen tillhöra jemväl dessa förtroendemän. Vidare sitta i styrelsen för hemmet, hvilken består af 5 ledamöter, 2 aktade läkare, som alltså hafva det närmaste inseende öfver hemmet. Dessutom utgifvas årliga berättelser och redogörelser för hemmet till dels det högsta medicinska forum, som landet har, nemligen medicinalstyrelsen, dels ock Stockholms läns förste provinsialläkare. Slutligen vill jag också erinra om att H. K. H. Hertigen af Vestergötland lofvat att hafva inseendet öfver hemmet samt äfven besökt detsamma och dervid uttalat sin belåtenhet öfver hvad som kunnat åstadkommas vid hemmet.

Men jag får i detta sammanhang också erinra om att det är

*Angående
anslag till
Stockholms
alkoholisthem.
(Forts.)*

ganska stora svårigheter förenade med denna verksamhet; och det är ingen lek att söka utföra densamma. Jag menar, att de, som särskildt känt ansvaret hvilat på sig att verka i denna riktning, hafva gjort det på ett sätt, som skulle vara värdt den uppmuntran, som ligger i beviljande af det anslag, som Kongl. Maj:t begärt för hemmet vid Eolshäll.

Då emellertid i utskottets betänkande yttrats, att man funnit den tvekan, huruvida hemmet bör få ökad anslag eller icke, vara beroende af särskilda omständigheter, ber jag att till bemötande häraf få erinra om följande, som just antyder på denna sak. Det säges uti årsberättelsen för hemmet. "Tyvärr inkomma på hemmet stundom trots ganska noggrann sällning personer, som efter en tids vistelse befinnas ej lämpliga för kur, och hvilka vilja *förleda och demoralisera kamrater*, som önska räddas, personer, hvilka ej sky smuggling, lögn och intriger.

Man får därför i arbetet på ett alkoholisthem alltid vara beredd på svårigheter. När det är som lugnast, kan en orkan bryta ut. Efter det lugna arbetsåret 1899 flugo vi upplefva en januari 1900, som var i hög grad nedslående, smärtsam och förödmjukande. Åtskilliga af de från 1899 på hemmet kvarvarande pensionärerna bröto mot reglementet. Men det ingår ej i denna årsredogörelse, utan i den nästa att närmare redogöra, hvarför 6 pensionärer då inom ett par dagar måste från hemmet skiljas. Blott *det* vilja vi här påpeka, att ofta hafva, innan alkoholisthemmet anlitas, nästan alla andra medel till upprättelse blifvit försökta, t. ex. en amerikaresa, hypnotisering, sjukhusvistelse, "keelykur" etc. utan framgång.

Vid blicken på det verkliga goda kurresultatet af åren 1897, 98 och 99 känna vi oss dock uppmuntrade att bedja hemmets vänner, dess förtroendemän, läkarne samt pressens män ej förbise det säregna i den sjukvård, som här är i fråga. Misslyckade kurer föranleda ej sällan hårda domar och omilda, stundom ej sauningsenliga omdömen, rykten och uttydningar. De upprättade fallen göra af naturliga skäl ej buller af sig. Så sker åter med de misslyckade, och då händer det, att vårt arbete ej uppfattas och bedömes rätt."

Då det i redogörelsen således nämnes något om de sorgliga fallen vid 1900 års början, torde det också vara lämpligt att så mycket erinra om desamma, att det påpekas, att det i detta afseende var fråga förnämligast om 3 personer. Af dessa tillhörde 2 burgna familjer och den 3:dje var son till en kontraktspastor, hvilken senare själf är död. Eu af dessa burgna mäns söner hade varit utomlands samt både i Tyskland, Danmark och Amerika betett sig mindre fördelaktigt, ja, han hade t. o. m. varit tilltalad för forseelser mot lagen. Sedan han kommit hem från utlandet, blef han till följd af omständigheter, som jag icke här kan relatera, i alla fall intagen på hemmet. Det var ju emellertid icke godt att veta, huru han betett sig på sina långresor. Han var dock eu person, som bidragit att skada hemmet, på sätt också framlyser i detta utskottsbetänkande. Genom att sälja sitt guldur fick han genom en annan persons bemedling bränvin på ett ställe i närheten af Eolshäll, öfver hvilket ställe hemmet icke har

någon dispositionsrätt. Till en början kunde man icke begripa, hvarifrån han fått bränvin, men genom åtskilliga omständigheter kom det i alla fall senare i dagen, huru det gått till, att somliga pensionärer voro berusade t. o. m. under det de befunno sig å hemmet. Man kan ju också förstå, att det kan vara svårt att kunna kontrollera pensionärerna så strängt, som det ibland kunde behöfvas.

I England har man lagstiftningen till hjälp i detta fall. När der t. ex. en pensionär förklarar att han *vill*, så skall han också vara på anstalten för att räddas. I vårt land finnes icke sådana hjälpmedel.

Detta är emellertid omständigheter, som jag icke nu vill vidare orda om. Men de hafva i alla fall icke varit af den beskaffenhet, att de kunna anses hafva utgjort giltigt skäl för utskottet att på denna grund afstyrka den af Kongl. Maj:t gjorda framställningen om förhöjdt anslag till hemmet.

Nu till sist ännu en liten sak till detta mitt kanske alltför långa anförande. Rörande beloppet af anslaget, så framgår af hemmets räkenskaper, att detsamma behöfver det af Kongl. Maj:t äskade anslaget. Nu har utskottet resonerat som så, att då anstalten Sans Souci invid Upsala, som förut haft ett anslag af 2,000 kronor, i år fått 3,000 kronor, så borde Eolshäll blott få 4,000 kronor. Utskottet synes åtminstone hafva utgått från den förutsättningen. Men, mina herrar, Eolshäll är dubbelt så stort som Sans Souci och bör derför också hafva åtminstone dubbel så stort anslag. Skulle utskottet alltså icke hafva velat lemna hela det af Kongl. Maj:t äskade anslaget, borde utskottet åtminstone hafva kommit till en summa af 6,900 kronor.

Det torde kanske icke vara skäl uti att göra något som helst annat yrkande, men jag ber i alla fall att för min del få yrka, att Kongl. Maj:ts nu gjorda framställning måtte af Riksdagen bifallas. Ty jag anser, att det ifrågavarande ändamålet är behjertansvärdt, och jag tycker, att då det här icke är fråga om något anslag för en verksamhet, som kan anses vara föranledd af någon politisk hänsyn vare sig i ena eller andra riktningen, utan det endast är fråga om en välgörenhetsinrättning och särskildt en sådan, som afser att upprätta de personer, som i väsentlig grad bidragit att skaffa in till staten de inkomster, som inflyta genom bränvinsmedlen, vore det rätt och rimligt, att Riksdagen också beviljade de föreslagna 7,500 kronorna till hemmet i fråga.

Jag är glad, att åtminstone en ledamot af statsutskottet reserverat sig mot utskottets beslut, och jag höll nästan på att säga, att det är skada, att icke alla utskottets ledamöter i detta fall äro dalkarlar. Då hade man kanske lyckats bättre i detta stycke. Visserligen har man ju icke, såsom herrarne förstå, någon juridisk rättighet att framtvinga dessa medel; det är ett barmhertighetsverk, men jag hoppas, att Andra Kammaren i detta fall skall visa någon likhet med den barmhertige samariten och söka att hjälpa dessa olyckliga, som ligga der blödande, slagna och rifna af den röfvare, som heter rusdrycksförbrukningen. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts förslag i detta fall.

Angående
anslag till
Stockholms
alkoholisthem.
(Forts.)

Angående
anslag till
Stockholms
alkoholisthem.
(Forts.)

Med herr Byström förenade sig herrar *Anderson* i Hasselbol, *Olsson* i Mårdäng, *Söderberg*, *Hultkrantz*, *Hammarström*, *Eriksson* i Ahlberga och *Johansson* i Öija.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman, mina herrar! Såsom herrarne finna, har Kongl. Maj:t här begärt ett anslag af 7,500 kr., men utskottet har icke tillstyrkt mera än 4,000 kr. Utskottet synes mig emellertid hafva handlat oklokt i att icke tillstyrka det begärda beloppet. Inom utskottet talade jag för och yrkade bifall till den högre summan, och jag fick icke heller der några upplysningar, som skulle kunna föranleda till ett annat handlingssätt. Någon annan utredning än den, som finnes i den kongl. propositionen, har icke varit tillgänglig, och jag ber att få återopa de upplysningar, som der finnas. Förste provinsialläkaren i Stockholms län säger sålunda, att det är ett mycket uppmuntrande resultat, som vunnits vid anstalten. Medicinalstyrelsen betecknar anstalten såsom gagnande och uttalar önskvärdheten af att friplatser der måtte beredas. Jag anser detta sistnämnda vara ett viktigt skäl, hvarför åtminstone denna kammare borde bifalla Kongl. Maj:ts framställning, på det att anstalten måtte blifva i tillfälle att mottaga mindre bemedlade och obemedlade personer. Jag förmodar nemligen, att åtminstone denna kammare skall hafva medkänsla med de mindre bemedlade.

Nu kan jag emellertid förstå, att för utskottet eller kanske rättare den afdelning inom utskottet, som behandlat denna fråga, några omständigheter, som berördes af den förste talaren, varit bestämmande, nemligen att anstalten icke i alla fall, såsom sig bort, kunnat hålla reda på der intagna personer, utan att främmande personer fått intränga dit, i följd hvaraf oordningar uppstått. Detta synes mig emellertid snarare tala för att öka anslaget, på det att vid anstalten måtte kunna anordnas bättre bevakning för att hindra obehöriga att dit intränga. Huru jag således än ser saken, synes mig det rätta vara att bifalla Kongl. Maj:ts förslag, och jag får derfor yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts framställning.

Häruti instämde herrar *Norberg*, *Olsson* i Frösvi, *Jonsson* i Djursåtra, *Wavrinsky*, *Norman*, *Berg* i Göteborg, *Thylander*, *Nordin* i Hammerdal, *Norman*, *Hedin* i Torp och *Olofsson* i Ävik.

Herr von Friesen: Herr talman! Den förste talaren berörde rätt utförligt de förhållanden, som föranledt utskottet att för sin del få den uppfattningen, att skötseln af denna anstalt vore mindre lycklig. Styrelsen för anstalten har nu sökt förklara detta och sökt få oss att tro, att dylika missförhållanden äro något, som med nödvändighet måste åtfölja en anstalt sådan som denna. Då vi emellertid icke inom utskottet kunnat blifva öfvertygade derom, hafva vi trott, att det under sådana förhållanden icke vore skäl att öka anslaget.

Det är väl sant, att anslaget till alkoholisthemmet å Sans Souci ökats från 2,000 kronor till 3,000 kronor, men samtidigt skall antalet pensionärer ökas från 8 till 12. För ett anslag af 3,000 kronor un-

derhållas å Sans Souci således 12 pensionärer. Vid Eholshäll finnas 18. Skulle man sätta anslaget i proportion härefter, skulle det bli 4,500 kr., men vi hafva, som sagdt, icke ansett, att vi, med de upplysningar som stodo oss till buds, borde bevilja högre anslag än förut.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Claëson: Herr vice talman! Såsom kammaren behagade finna af den relation, som förekommer i utskottets betänkande, angifves der den finansiella ställningen vid detta alkoholisthem, och der lemnas äfven den upplysningen, att utan kraftig hjälp från det allmänna sida stiftelsens tillgångar snart äro uttömda och att stiftelsen under sådana förhållanden skulle nödgas upphöra med sin gagnarika verksamhet. Vidare hafva de myndigheter, som närmast känna till förhållandena, vitsordat den gagnarika verksamhet, som vid hemmet utöfvas. Jag tror att det vore mycket nyttigt, om detta hem kunde få fortfara att verka på sätt det hittills gjort och om möjligt i ännu vidsträcktare grad.

Jag ber därför att få tillstyrka, att kammaren behagade bifalla Kongl. Maj:ts förslag oförändradt.

Herr Waldenström: Herr talman, mina herrar! Att ett alkoholisthem, sådant som Eolshäll, fått göra en del ledsamma erfarenheter, tycker jag bör vara allt annat än en anledning för Riksdagen att minska det anslag, som nu af Kongl. Maj:t begäres för det samma. Tvärtom tycker jag, i likhet med herr Byström, att man med hänsyn dertill borde öka anslaget, på det anstalten måtte kunna anställa större personal för bevakning af de personer, som der intagas. I allt fall torde herrarne lätt inse, att det icke kan finnas någon anstalt af detta slag, som icke förr eller senare måste få göra ledsamma erfarenheter.

Herr von Friesen, som är gammal lärare vid högre allmänt läroverk, vet mycket väl, att huru noggrant lärarne än må vaka öfver pojkarne i en skola, så komma dock då och då att inträffa ledsamheter, som bereda lärarekollegiet mycket stora svårigheter och bekymmer. Dylika fall blifva vanligen icke bekanta för allmänheten, men ledamöterna af kollegiet känna dem så mycket bättre.

I beräkningen af statsverkets inkomster för år 1901 har Kongl. Maj:t upptagit inkomsten af bränvinshandteringen till 18 mill. kr; men de grunder, på hvilka denna beräkning hvilat, visa alldeles tydligt, att inkomsten icke kommer att stanna dervid, utan att den med all säkerhet kommer att gå upp till minst 20 mill. kr. — den uppgick under år 1898 till öfver 19 mill. kr., och statskontoret ansåg, att den för 1899 skulle komma på mer än 20 $\frac{1}{2}$ millioner. En tiondedels procent af 20 millioner gör 20,000 kr. Nu har Kongl. Maj:t begärt för nykterhetsskrifter 4,000 kr., för alkoholisthemmet Sans Souci 3,000 kr. eller tillsammans 7,000 kr. Läggas härtill de 7,500 kr., som begäras för Eolshäll, så uppkommer ett belopp af 14,500 kr., eller låtom oss, för jemnhetens skull, säga 15,000 kr. Detta är således allt, som skulle

*Angående
anslag till
Stockholms
alkoholisthem.
(Forts.)*

Angående
anslag till
Stockholms
alkoholisthem.
(Forts.)

utgå till nykterhetsändamål, och det utgör $\frac{1}{13}$ à $\frac{1}{14}$ procent af statens inkomst af bränvinsskatten, eller med andra ord 7 eller 8 öre på hvarje 100 kr., som staten inhöstar från bränvinshandteringen. Jag hemställer då till herrarne, om det kan anses vara för mycket, att staten sålunda för hvarje 100 kr. af sina inkomster på bränvinet afstår 7 eller 8 öre till anstalter för upprättande af drinkare? Jag tänker, att staten skall kunna komma ut dermed, ja, jag anser, att den borde gifva vida mer. Också hade jag för afsigt att vid denna riksdag väcka motion derom, att Riksdagen skulle bevilja *en* procent af alla inflytande bränvinsmedel till anordnande och underhåll af anstalter för upprättande af drinkare. Detta blef emellertid icke af för denna gång, ty jag glömde att väcka motionen inom laga tid, men deremot vill jag på det lifvigaste tillstyrka, att Andra Kammaren måtte för ändamålet offra, såsom jag nu för tredje gången betonar, 8 öre — säger hela 8 öre — på hvarje 100 kr., som staten får in af dessa drinkare.

Häruti instämde herr *Wahlgren*.

Härmed var öfverläggningen afslutad. Efter af herr vice talmanen å de derunder framställda yrkandena gifna propositioner biföll kammaren Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning oförändrad.

Punkterna 128—130.

Biföllos.

Punkten 131.

Lades till handlingarne.

Punkterna 132 och 133.

Biföllos.

Punkten 134.

Angående
anslag till en
länefond för
fattiggårds-
anstalters in-
rättande.

Uti en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 26, hade herr *J. Larsson* i Presstorp föreslagit, att Riksdagen måtte bevilja ett anslag af 500,000 kronor till bildande af en under statskontorets förvaltning stående länefond för understödjande af tidsenliga fattiggårdsanstalters inrättande medelst lån på högst fyratio års återbetalningstid, löpande med tre procent årlig ränta och under i öfrigt billiga vilkor, som af Kongl. Maj:ts med afseende å det åsyftade ändamålets vinnande fastställas.

Utskottet hemställde emellertid, att herr Larssons förevarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föränleda.

Sedan denna utskottets hemställan blifvit föredragen, anförde motionären:

Herr Larsson i Presstorp: Herr talman! Då statsutskottet enhälligt afstyrkt min motion, har jag ju nu icke mycket hopp att den skall af Riksdagen bifallas, men jag skall dock be att få säga några ord i frågan, då det förefaller mig som om statsutskottet missuppfattat innebörden af min motion, i det att utskottet nemligen säger, att "enligt gällande lagstiftning inrättandet af fattigvårdsanstalter åligger vederbörande kommuner och icke statsverket". Något sådant har jag ju ej ifrågasatt, ty klämman af min motion lyder: "det Riksdagen måtte bevilja ett anslag af 500,000 kronor till bildande af en under statskontorets förvaltning stående lånefond för understödande af tidsenliga fattiggårdsanstalters inrättande medelst lån på högst fyratio års återbetalningstid, löpande med tre procent årlig ränta och under i öfrigt billiga vilkor, som af Kongl. Maj:t med afseende å det åsyftade ändamålet vinnande faställas." Det är således alls icke meningen, att staten skulle inrätta några fattigvårdsanstalter, ty något sådant kan väl icke ifrågasättas, då ju detta är ett åliggande, som uteslutande tillkommer vederbörande kommuner, utan meningen är endast, att dessa kommuner skulle genom statens mellankomst kunna få för ändamålet låna penningar på billigare vilkor än de kunna få af enskilda personer. Vi veta ju nemligen, att staten har lättare att skaffa penningar mot billig ränta än enskilda kommuner kunna göra det. Det är därför jag i min motion föreslagit, att kommuner, som ville inrätta sådana fattiggårdar, skulle kunna erhålla lån på möjligast billiga vilkor, hvarvid det naturligtvis skulle lemnas åt kommunernas eget val att afgöra, om de ansåge, att det för dem vore någon fördel eller ej att begagna sig af dessa lån.

Sedan tillägger utskottet: "Någon särskild anledning för staten att i förevarande afseende träda hjälpande emellan synes icke förfinnas." Derom kunna dock meningarna vara delade. Det är nemligen tvifvelsutant statens skyldighet att träda emellan och söka befordra allas väl så långt som möjligt; och då lär det väl knappast finnas något tacksammare fält för en sådan verksamhet än dessa olyckliga, som gemenligen nämnas fattighjon. Ty der icke några fattiggårdar finnas, utpensioneras fattighjonen — ofta för en mycket ringa summa; och då de så skola underhållas af personer, hvilka taga emot dem endast och allenast för att på dem förtjena några kronor, då behöfver det ej sägas, hurudan vård de erhålla. Eller ock går det till så — särskildt i större kommuner, der alla fattiga ej kunna vara kända för vederbörande nämnd — att ett bidrag lemnas då och ett då; hvarvid det mången gång händer, att de minst behöfvande erhålla understöd, men de mest behöfvande blifva utan. Alla dessa olägenheter och missförhållanden undvikas genom inrättandet af fattiggårdar. De, som äro i verkligt behof af understöd, gifva sig nemligen in der och erhålla så ordentlig skötsel, mat, kläder, värme — det lilla arbete de kunna utföra får blifva åtminstone i någon mån en afbetalning —, under det å andra sidan sådana, som kunna försörja sig sjelfva, hellre söka göra detta än underkasta sig den ordning, det skick och det arbetsvång, som gälla på fattiggårdarna, hvarigenom kommunerna befrias från att underhålla åtskilliga, som nog annars

*Angående
anslag till en
lånefond för
fattiggårds-
anstalters in-
rättande.
(Forts.)*

Angående
anslag till en
lånefond för
fattigvårds-
anstalters in-
rättande.
(Forts.)

skulle veta att skaffa sig understöd. Jag medger visserligen, att kostnaden för de fattigas vårdande å fattiggårdar mången gång ställer sig dyrare, men i det stora hela vinner dock kommunen på en sådan anordning, ty dels slipper den underhålla sådana, som för att ej behöfva komma in på fattiggården sjelfva skaffa sig nödigt uppehälle, dels vet man, att de som äro i verkligt behof erhålla den skötsel och vård som erfordras. Det förhåller sig också så, att de kommuner, som inrättat fattiggårdar på ett förståndigt sätt, icke vilja vara af med dem och återgå till det äldre systemet.

Detta tycker jag vara talande skäl för att inrätta fattiggårdar på allt flera orter. Och hvarför inrättas ej flera fattiggårdar? Jo, därför att det är fattiga kommuner, som icke äro i stånd till att inrätta sådana. Derfor har jag tänkt, att det skulle genom statens mellankomst beredas dem tillfälle att anskaffa fattiggårdar, om de så önskade. Dock ej så, att det skulle ske på statens bekostnad eller så att staten skulle förlora något derpå, utan de låntagande kommunerna skulle till staten erlägga ränta för det lånade kapitalet, men efter den låga räntefot och på de i öfrigt billiga vilkor, som staten allena kan medgifva.

Jag skulle också vilja hänvisa till att i vårt grannland i öster det en längre följd af år funnits en sådan fond som jag ifrågasatt, eller en fattiggårdsfond. I Finland få de kommuner, som önska anlägga fattiggårdar, låna penningar dertill af staten mot den billigast möjliga ränta. Och under flera års lopp ha från fonden derstädes årligen utlemnats 2 à 300,000 mark i lån till inrättande af fattiggårdar. Äfven detta synes mig innebära bevis för att den af mig föreslagna anordningen skulle vara både nödig och nyttig.

Och då det icke är fråga om att staten skulle vidkännas några uppoffringar eller åtaga sig fattiggårdars inrättande, då ber jag, herr vice talman, att till den kraft och verkan det hafva kan få yrka bifall till min motion.

Vidare anfördes ej. Sedan herr vice talmannen i ämnet framställt propositioner, blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 2.

Härefter företogs till afgörande statsutskottets utlåtande n:o 50, i anledning af Riksdagens år 1899 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning af statsverkets jemte dertill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1898.

§ 1.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

§§ 2 och 3.

Lades till handlingarne.

§ 4.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Lades till handlingarne.

§§ 6 och 7.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

§§ 8 och 9.

Lades till handlingarne.

§§ 10—13.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Lades till handlingarne.

§ 3.

Till kammaren hade inkommit ett så lydande sjukbetyg, som upplästes:

Att ledamoten af Riksdagens Andra Kammare Herr Vilhelm Andersson i Bråborg på grund af sjukdom, cystitis m. m., tillsvidare är hindrad deltaga i Riksdagens förhandlingar, intygas på heder och samvete.

Stockholm den 5 April 1900.

Conrad Vahlquist.

Legitim. läkare.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes följande inkomna ärenden:
lagutskottets utlåtanden:
n:o 35, i anledning af väckta motioner om skrivelser till Kongl.

Maj: angående dels inskränkning i aktiebolags rätt till förvärf af fastighet å landet, dels sådan ändring i lagen angående hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring, att vid egostyckning hänsyn tagas till skogsbehof för hvarje egolott, som skall brukas såsom sjelfständigt hemman;

n:o 36, i anledning af väckt motion om lag angående vivisektion af djur m. m. och;

n:o 37, i anledning af väckt motion om ändringar i kongl. förordningen angående hushållningen med de allmänna skogarna i riket den 26 januari 1894.

§ 6.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>J. Wahlgren</i>	under 13 dagar fr. o. m. den 6 innev. april
"	<i>S. J. Kardell</i>	" 12 " " " 7 " "
"	<i>C. W. Hultstein</i>	" 11 " " " 7 " "
"	<i>C. Björkman</i>	" 11 " " " 7 " "
"	<i>G. Jansson</i> i Krakerud	" 12 " " " 6 " "
Friherre	<i>F. W. von Otter</i>	" 10 " " " 8 " "
herr	<i>O. Erickson</i> i Bjersby	" 7 " " " 7 " "
Friherre	<i>F. C. K. Barnekow</i> ..	" 11 " " " 7 " "
herr	<i>F. Andersson</i> i Helgesta	" 10 " " " 9 " "
"	<i>J. G. Spangenberg</i>	" 12 " " " 6 " "
"	<i>J. Persson</i> i Arboga ...	" 10 " " " 9 " "
"	<i>O. Larsson</i> i Mörtlösa	" 10 " " " 9 " "
"	<i>C. Hj. Wittsell</i>	" 12 " " " 6 " "
"	<i>E. G. H. Åkerlund</i>	" 13 " " " 6 " "
"	<i>K. F. G. Almqvist</i>	" 13 " " " 6 " "
och herr	<i>A. H. Göthberg</i>	" 12 " " " 6 " "

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 12,48 på natten.

In fidem

E. Nathorst Böös.